

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Äriõiguse ja intellektuaalse omandi õppetool

Olivia Kranich

**VASTUTUS OSAÜHINGU VÕI AKTSIASELTSI KAHJUSTAMISE EEST ÜHINGU
TEGEVUSE MÕJUTAMISE KAUDU**

Magistritöö

Juhendaja
Dr. iur. Urmas Volens

Tartu
2014

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. MÕJUTANUD ISIKU VASTUTUSE ÕIGUSLIK OLEMUS NING KAITSE-EESMÄRK	9
1.1 VASTUTUSE ÕIGUSLIK OLEMUS JA ASUKOHT TSIVILÕIGUSLIKUS VASTUTUSSÜSTEEMIS	9
1.2 VASTUTUSE SÄTESTAMISE EESMÄRK JA ERISTAMINE TEISTEST VASTUTUSALUSTEST.....	18
2. NÕUDE ESITAMISE EELDUSED	26
2.1 OBJEKTIIVNE TEOKOOSSEIS	26
2.1.1 Äriühingule mõju ära kasutamine.....	27
2.1.1.1 Rikkuja.....	28
2.1.1.2 Mõju	33
2.1.1.3 Mõju ära kasutamine.....	35
2.1.2 Tegutsema mõjutamine.....	37
2.1.3 Kahju.....	40
2.2 ÕIGUSVASTASUS.....	42
2.3 TAHTLUS	45
2.4 NÕUDEÕIGUS JA TÕENDAMISKOORMIS	47
2.5 VASTUVÄITED.....	50
3. KONKURENTS MUUDE NÕUDEALUSTEGA	53
3.1 LEPINGULISTEST VÕLASUHETEST TULENEVAD NÕUDED.....	53
3.2 NÕUDED OSANIKU VÕI AKTSIONÄRI KUI MÕJUTANUD ISIKU VASTU	55
3.3 DELIKTI ÜLDNORMIL PÕHINEV KAHJU HÜVITAMISE NÕUE	58
KOKKUVÕTE	62
LIABILITY FOR DAMAGING PRIVATE LIMITED COMPANY OR PUBLIC LIMITED COMPANY THROUGH INFLUENCING ITS MANAGEMENT SUMMARY	67
KASUTATUD ALLIKAD	73
KASUTATUD LÜHENDID	78

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö uurimise eesmärk on äriseadustiku¹ (edaspidi ÄS) § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva nn mõjutanud isiku vastutuse kui instituudi õiguslik olemus ning praktikas kohaldamise teoreetilised alused. ÄS § 167¹ ja § 289² sätestavad vastutuse vastavalt osahingule või aktsiaseltsi kahjustamise eest selle tegevuse mõjutamise kaudu. Sätete kohaselt peab oma mõju äriühingule ära kasutades juhatuse või nõukogu liiket või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutanud isik hüvitama äriühingule sellega tekitatud kahju. Seejuures vastutavad mõjutanud isikuga solidaarselt oma kohustusi rikkunud juhatuse või nõukogu liikmed või äriühingu prokurist - välja arvatud juhul, kui nad tõendavad, et on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega - ning kahjustamisest kasu saanud isikud.

ÄS-is sätestatud mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni eeskujuks on olnud Saksa aktsiaseltsiseadus *Aktiengesetz*² (edaspidi AktG), mille § 117 lg 1 esimese lause kohaselt on iga inimene, kes tahtlikult oma mõju kasutades mõjutab äriühingu juhatuse või nõukogu liiket, prokuristi või äriühingu volinikku käituma äriühingut või selle aktsionäre kahjustavalt, kohustatud hüvitama äriühingule tekkinud kahju. AktG § 117 lg 1 teise lause kohaselt vastutab selline isik ka aktsionäride ees neile tekkinud kahju eest, kui aktsionäridele tekkis kahju lisaks sellisele kahjule, mis tekkis neile tulenevalt kahjust äriühingul. AktG eeskujul sätestati Eesti õiguses esmalt mõjutanud isiku vastutus aktsiaseltsi kahjustamise eest ÄS §-is 289² äriseadustiku muutmise seadusega³, mis võeti vastu 12.10.2005 ning mis jõustus 01.01.2006. Mõjutanud isiku vastutus osahingule kahjustamise eest lisandus ÄS § 167¹ näol 2007. aastal, säte võeti vastu 21.11.2007 notarite infosüsteemi ja õigusregistriritega seotud seaduste muutmise seadusega⁴ ning see jõustus 28.12.2007.

Paraku ei sisaldanud mõjutanud isiku vastutuse instituudi vastuvõtmisel Eesti õigusesse vastavate seadusmuudatuste eelnõude seletuskirjad⁵ ÄS § 167¹ ja § 289² analüüsi või pikemat selgitust normide õigusliku olemuse, vastuvõtmise vajalikkuse või rakendamise võimaluste üle. Nimetatud paragrahvide osas ei toimunud arutelu ka nende vastuvõtmisel Riigikogus. Eesti

¹ Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 21.03.2014, 21.

² Saksamaa aktsiaseltsiseadus *Aktiengesetz* BGBI. I S. 1089 - BGBI. I S. 2586. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/01.04.2014>.

³ Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2005, 57, 449.

⁴ Notarite infosüsteemi ja õigusregistriritega seotud seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 67, 413.

⁵ Seletuskiri "Äriseadustiku muutmise seaduse" eelnõu 552 II juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=050690012, 01.04.2014; Seletuskiri "Notarite infosüsteemi ja õigusregistriritega seotud seaduste muutmise seaduse" eelnõu 105 SE juurde. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=62d8835b-2106-fac7-8995-3c1b2c13c976&>, 01.04.2014.

kohtupraktikas on ÄS §-le 167¹ või §-le 289² seni viidatud vaid üksikutes maa- ja ringkonnakohtu lahendites⁶ ning ühes riigikohtu lahendis⁷. Seejuures ei ole üheski neist analüüsitud mõjutanud isiku vastutusele võtmist ühingut kahjustavale tegutsemisele mõjutamise eest sisuliselt.

Nii on maakohtu lahendites nr 2-08-15369 ja nr 2-09-63460 mõjutanud isiku vastutust reguleerivatele sätetele viidatud menetluse kestel vaid menetlusosaliste poolt. Viru Maakohtu 30.06.2008 pankrotimenetluse lõpetamise määruses nr 2-08-15369 on pankrotihaldur oma aruandes juhtinud tähelepanu ÄS §-le 289², sedastades, et kuivõrd isik olles äriühingu nõukogu liige mõjutas äriühingut andma laenu iseendale, on eelduslikult võimalik isiku vastutus ÄS § 289² alusel. Pankrotihaldur pankrotimenetluse käigus hagi tekitatud kahju hüvitamiseks siiski tulenevalt aegumisest ei esitanud. Tartu Maakohtu 03.06.2010 pankroti välja kuulutamise kohtumääruses nr 2-09-63460 juhtis kohtu tähelepanu mõjutanud isiku vastutuse regulatsioonile pankrotivõlgnik, kes leidis, et pankroti väljakuulutamisel peaks pankrotihaldur esitama ÄS § 167¹ alusel kahju hüvitamise nõude pankrotiavalduse esitanud isiku vastu, kuivõrd viimane on läbi oma mõju pankrotivõlgniku endisele juhatuse liikmele tinginud pankrotivõlgniku maksejõuetuse. Kohus nimetatud lahendites seisukohta mõjutanud isiku võimaliku vastutuse osas ei avaldanud.

Sisulisemalt on mõjutanud isiku vastutust reguleerivatele sätetele viidatud Harju Maakohtu 12.02.2013 ja Tallinna Ringkonnakohtu 20.09.2013 lahendites tsiviilasjas nr 2-12-27637, milles kohus analüüsis, kas mõjutanud isiku vastutus võiks välistada juhatuse liikme vastutust. Asjaolude kohaselt esitas hageja kostja vastu nõude kahju hüvitamiseks põhjusel, et kostja müüs enne äriühingu osa võõrandamist hagejale äriühingu ainsa kinnisvara. Menetluses tugines kostja vastuväitele, et sõlmis kinnistu müügi kolmanda isiku mõjutamise tõttu. Maakohus leidis, et seadus ei näe ette, et kui juhatuse liige rikub oma kohustusi mõne kolmanda isiku mõjul, vabaneb ta ainuüksi vastava mõjutamise olemasolu tõttu vastutusest. Kui juhatuse liige rikub oma kohustusi mõne kolmanda isiku mõjul, vabaneb ta vastutusest vaid juhul, kui täitis oma kohustusi mõjule vaatamata korraliku ettevõtja hoolsusega. ÄS § 167¹ ei näe ette, et ainuüksi mõjutamise tõttu oma kohustusi rikkunud äriühingu juhatuse liige ise ei vastuta ning et kahju tekitamise eest vastutab ainult konkreetne mõjutaja. Ringkonnakohus jättis maakohtu otsuse ja selle põhjendused muutmata.

⁶ VMK 30.06.2008, 2-08-15369; TMK 03.06.2010, 2-09-63460, HMK 12.02.2013 ja TlnRnk 20.09.2013, 2-12-27637; TlnRnk 05.06.2013, 2-11-50505.

⁷ RKTK 3-2-1-7-10.

Tallinna Ringkonnakohtu 05.06.2013 tsiviilasjas nr 2-11-50505 tehtud lahendi kohaselt heitsid hagejad kostjale ette heade kommete vastast käitumist ehk kostja kui enamusaktsionäri tegevuse tulemusel väikeaktsionäridel kahju tekkimist. Ka siin lahendis kohus vaid märkis, et mõjutanud isiku vastutuse kohaldamine on võimalik. Kohus sedastas, et VÕS § 1045 lg 1 p 8 ja § 1054 lg 3 kõrval näeb eraldiseisva sätte mõjutamisest tuleneva vastutuse reguleerimiseks ette ÄS § 289² lg 1, kuid antud sätte ei näe ette nõude esitamise õigust aktsionäri poolt enda kasuks. Samuti on lihtsalt mõjutanud isiku vastutust reguleerivate sätete olemasolule viidanud riigikohus märkides oma 31.03.2010 lahendis nr 3-2-1-7-10, et alates 01.01.2006 kehtiva ÄS § 289² järgi on eraldi sätestatud aktsiaseltsi juhtorganit aktsiaseltsile kahjulikult tegutsema mõjutanud või sellest kasu saanud isiku vastutus aktsiaseltsi ees ning kolleegiumi arvates on alama astme kohtud jätnud ÄS § 289² põhjendamatu tähelepanuta. Riigikohus tegi kahe kostja osas otsuse saata asi uuesti läbivaatamiseks maakohtule. Kohtuasja menetlus jõudis lahendamiseks taaskord ringkonnakohtusse⁸, kuid mõjutanud isiku vastutuse kohaldamist ÄS § 289² alusel ei käsitletud aja uuel läbivaatmisel ei maa- ega ka ringkonnakohtus.

Lähtudes senisest ÄS § 167¹ lg-t 1 ja § 289² lg-t 1 käsitlevast vähesest kohtupraktikast, milles puudub selge nägemus normide rakendamisevõimalustest, ning asjaolust, et kõnealustest paragrahvidest endast, nende asukohast äriseadustiku üldstruktuuris ega nende vastuvõtmise aluseks olevatest eelnõu seletuskirjadest ei selgu üheselt mõjutanud isiku vastutuse õiguslik olemus lepingulise ja lepinguvälise vastutussüsteemi eristamise seisukohast, on käesoleva magistritöö peamiseks eesmärgiks välja selgitada ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva mõjutanud isiku vastutuse õiguslik olemus ning asukoht tsiviilõigusliku vastutussüsteemi kontekstis. Töö eesmärgiks on leida vastused küsimustele, kas mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel võiks olla deliktiõiguslik erikoosseis võlaõigusseaduses⁹ (edaspidi VÕS) sätestatud delikti üldkoosseisu suhtes ning kas sellisel juhul sätestavad ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 deliktilise vastutuse kohaldamise seisukohast erisusi, millest tulenevalt on mõjutanud isiku vastutuse kui üksikjuhtumi reguleerimine seaduse tasandil põhjendatud.

Käesoleva magistritöö peamine hüpotees on, et mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt on deliktiõiguslik vastutus, mille rakendamisel tuleb kohaldada deliktiõigusliku vastutuse üldskeemi ning mis väljendab sama mõtet VÕS §-s 1043 ja § 1045 lg 1 p-s 8 sätestatud vastutusega tahtlikult heade kommete vastase käitumisega

⁸ TrtRnk 28.06.2012, 2-08-13193.

⁹ Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 4.

tekitatud kahju eest. Võttes aluseks kõnealuste sätete õiguslikule olemusele kohase normide rakendamise üldstruktuuri, uuritakse magistritöös ka mõjutanud isiku vastutuse nõude maksmapanemise eeldusi, nõude esitamisel eksisteerivat poolte tõendamiskoormist ning ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 konkureerimist teiste nõudealustega.

Magistritöö esimeseks alahüpoteesiks on, et mõjutanud isiku vastutusele võtmise aluseks on nii nagu ka VÕS § 1045 lg 1 p 8 puhul seadusega kaitstud õigushüve kahjustamine seoses kahjustaja tegevusega. Mõjutanud isiku vastutuse nõude-eeldused on esiteks objektiivse koosseisu all mõjutanud isikul äriühingu üle mõju olemasolu, mõjutanud isiku poolt selle mõju ära kasutamine, mõju tulemusel juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegutsemine äriühingut kahjustavalt ning kausaalse kahju tekkimine äriühingul, teiseks kahjustava tegevuse õigusvastasus ning kolmandaks subjektiivse elemendina mõjutanud isiku tahtlus õigusvastase tegevuse suhtes. Teise alahüpoteesi kohaselt konkureerivad mõjutanud isiku vastutusega olenevalt mõjutaja isikust ÄS erinormidel põhinevad nõuded vastavalt äriühingu osanike või aktsionäride vastu ning sätete deliktiõiguslikust iseloomust lähtudes VÕS §-st 1043 ja § 1045 lg 1 p-st 8 tulenev vastutus heade kommete vastase tahtliku käitumisega õigusvastaselt tekitatud kahju eest. Arvestades magistritöö mahtu ning töö uurimisesemesse kuuluvaid õiguslikke probleeme, keskendutakse käesolevas töös eelkõige mõjutanud isiku vastutuse õiguslikule olemusele, vastutuse kohaldamise nõude-eeldustele ning konkurentsile teiste nõudealustega, jättes kõrvale mõjutanud isikuga solidaarselt vastutava juhatuse või nõukogu liikme, äriühingu prokuristi või kahjustamisest kasu saanud isiku vastutusega seonduvad küsimused.

Töö teema on aktuaalne, kuna esineb ebaselgus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 õiguslikus olemuses ning puudub ühtne seisukoht kõnealuste normide kohaldamise võimalustest. Arvestades ÄS § 167¹ ja § 289² jõustumisaega, tekitab nende senine kohtupraktikas sisuline mitterakendamine kahtlusi normide praktilises väärtuses. Ka õigusteoorias ei ole mõjutanud isiku vastutus laiemat kajastamist leidnud. Ainult Mati Merimaa on teoses “Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused.”¹⁰ andnud pealiskaudse kommentaari ÄS § 289² kohta, analüüsides normi eelkõige kohustus- ja nõudeõiguslike isikute ringi seisukohast. Eestikeelses kirjanduses on mõjutanud isiku vastutusest enim kirjutanud Karin

¹⁰ M. Merimaa. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Tallinn: Kirjastus Ilo 2007, lk 186. Mati Merimaa on andnud kommentaari vaid § 289² kohta tulenevalt asjaolust, et teose koostamise hetkel ei olnud mõjutanud isiku vastutus osäühingu kahjustamise eest äriseadustikus veel sätestatud.

Madisson koostöös Inga Murulaga artiklis “Omanik käsib ja juht vastutab?”¹¹ ning koos Urmas Volensiga Advokaadibüroo Sorainen ühisväljaandes “Juhatuse liikme vastutus”¹². Nimetatud teoste näol on tegemist populaarteaduslike allikatega, milles avaldatud seisukohad ei lähe arvesse mõjutanud isiku vastutuse sisulise käsitlusena. Äriühingu üle võimu omava isiku mõistest on kirjutanud ka Kristjan Tamm, võrreldes mõjutanud isiku vastutust deliktiõiguses kasutatava kihutaja instituudiga.¹³ Kuigi eestikeelses õiguskirjanduses on seni palju käsitletud äriühingu juhtorgani liikme vastutust¹⁴ ja ka mõjutanud isiku vastutuse instituudiga külgnevat faktilise ühingujuhi vastutust¹⁵, puudub mõjutanud isiku vastutuse osas täna sisuline analüüs.

Magistritöö koosneb kolmest peatükist, millest esimeses selgitatakse välja mõjutanud isiku vastutuse kui instituudi õiguslik olemus ja asukoht tsiviilõiguslikus vastutussüsteemis, piiritledes lepingulist ning lepinguvälist vastutust ning andes hinnangu ka traditsioonilise tsiviilõigusliku vastutuse väliste vastutussüsteemide kohaldatavusest. Samuti selgitatakse esimeses peatükis välja ÄS §167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kaitse-eesmärk ning teistest sarnastest vastutusinstituutidest eristamise alused. Töö teises peatükis tuuakse välja ÄS §167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaldamise eeldused lähtudes normide deliktiõiguslikule olemusele kohasest struktuurist. Magistritöö kolmandas peatükis analüüsitakse mõjutanud isiku vastutusega konkureerivaid nõudealuseid. Töö struktuuriosade eelnevalt kirjeldatud järjestuse koostamisel on lähtutud õigusnormide rakendamispõhimõtete väljaselgitamisele omasest skeemist ning magistritöö teise peatüki alapunktide järjestuse ja ülesehituse osas on lähtutud peamiselt praktikas levinud seaduste kommentaaridest.

Käesoleva töö koostamisel ei ole teoreetiliste allikate puudumise tõttu võimalik lähtuda Eesti õiguse dogmaatilisest analüüsist. Peamiselt on töö koostamisel kasutatud võrdlevat-

¹¹ K. Madisson, I. Murula. Omanik käsib juht vastutab? Arvutivõrgus: <http://www.sorainen.com/et/Publications/legal-blogs/2341/omanik-kasib-ja-juht-vastutab>, 01.04.2014.

¹² U. Volens, K. Madisson. Mõjutanud isiku vastutus. - Juhatuse liikme vastutus. Tallinn: Äripäeva kirjastus 2014, lk 121.

¹³ K. Tamm. Piiratud vastutusega äriühingu juhtorgani liikme deliktivastutus. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut 2006, lk 15.

¹⁴ T.Tiivel. Äriühingu juhtorgani liikme kohustused ja vastutus. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2004; M. Ots. Äriühingu juhtorgani liikme vastutus äriühingu võlausaldaja ees. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2006; M. Vutt. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – Juridica 2012/II, lk 90–100.

¹⁵ M. Kairjak. Faktilise ühingujuhi karistusõiguslik vastutus. – Juridica 2011/VII, lk 540–547; S. Mikli. Faktilise ühingujuhi tsiviilõiguslik vastutus. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013; J. Pupkova. Faktilise juhatuse liikme vastutus äriühingu maksuvõla eest. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikooli Õigusakadeemia 2013.

analüütilist meetodit, lähtudes funktsionaalsest võrdleva õigusteaduse käsitlusest.¹⁶ Viimast siiski erisusega, et magistritöö mahtu arvestades ei tooda käesolevas töös analüüsile eelnevalt eraldi välja võrreldavate riikide õiguse vastavaid regulatsioone. Võrdlev meetod on valitud eelkõige põhjusel, et mõjutanud isiku vastutuse instituudi võrdlemine kahe erineva riigi lõikes võimaldab leida ning välja tuua sarnasusi ja erinevusi nii vastutusstandardis tervikuna kui eraldiseisvana selle elementides.¹⁷

Töös on võrdlevalt analüüsitud mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni Eesti ja Saksa õiguses. Saksa õigus on võrdlusallikaks valitud eelkõige tulenevalt asjaolust, et ÄS-is mõjutanud isiku vastutuse sätestamisel on eeskujuks olnud Saksa AktG § 117. Eesti ja Saksa õigussüsteem on sarnased nii õigusteooria, õigusloome kui ka kohtupraktika osas. Eelnevalt tulenevalt on AktG § 117 kohta käivate seaduskommentaaride, õigusteooria ja kohtupraktika alusel võimalik teha teatavaid järeldusi normide rakendamispõhimõtete kohta ka Eesti õiguses. Magistritöö peamised allikad on Eesti ja Saksa õigusaktid, õiguslane kirjandus ning kohtupraktika. Töös on kasutatud seadusi ja kohtupraktikat seisuga 01.04.2014.

¹⁶ K. Zweigert, H. Kötz. Introduction to comparative law. 3. Revised edition. Oxford: Clarendon Press 1995, pp 32-47.

¹⁷ E. Kalle, A. Aarma. Teadustöö alused. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2003, lk 41.

1. MÕJUTANUD ISIKU VASTUTUSE ÕIGUSLIK OLEMUS NING KAITSE-EESMÄRK

1.1 Vastutuse õiguslik olemus ja asukoht tsiviilõiguslikus vastutussüsteemis

Tsiviilõiguslik vastutussüsteem eristab laias plaanis lepingulistest ning lepinguvälistest võlasuhetest tulenevat vastutust. VÕS § 2 lg 1 kohaselt on võlasuhe õigussuhe, millest tuleneb ühe isiku (kohustatud isik ehk võlgnik) kohustus teha teise isiku (õigustatud isik ehk võlausaldaja) kasuks teatud tegu või jätta see tegemata (täita kohustus) ning võlausaldaja õigus nõuda võlgnikult kohustuse täitmist. Lepingulise vastutussüsteemi rakendamise esmaseks aluseks on lepingulised võlasuhted, mis tekivad lepingutest kui privaatautonomia realiseerimise tulemusel sõlmitud õiguslikult siduvatest kokkulepetest.¹⁸ Tulenevalt VÕS § 2 lg-st 2, mis sätestab, et võlasuhe võib piirduda vaid võlasuhte poolte kohustusega teatud viisil arvestada teise võlasuhte poole õiguste ja huvidega, kohaldub lepinguline vastutussüsteem ka juhul, kui poolte vahel eksisteerib seadusest tuleneva kohustuse ja selle võimaliku rikkumise tõttu lepingusarnane ehk muu seadusjärgne võlasuhe VÕS § 3 p 6 mõttes.¹⁹ Olenemata sellest, kas lepinguline vastutus tekib lepingulise või lepingusarnase seadusjärgse võlasuhte alusel, on lepingulise vastutuse peamine kaitse-eesmärk võlasuhte poolte huvi nende tahte kohaselt tekkinud või seadusest tulenevate kohustuste täitmise vastu, mis tähendab, et lepingulise vastutuse süsteem on esmajoones suunatud võlasuhetest tulenevate kohustuste täitmisele ning alles juhul, kui see võimalik ei ole, tekkinud olukorra tagasipööramisele.²⁰

Lepingulistele võlasuhetele vastanduvad lepinguvälised võlasuhted, mille osaks on tasu avalik lubamine, asja ettenäitamine, käsundita asjaajamine, alusetu rikastumine ning õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamist reguleeriv deliktiõigus. Käesoleva töö raames saab lepinguväliste võlasuhete all mõjutanud isiku vastutuse võimalikku õiguslikku olemust analüüsida lähtudes eelkõige deliktiõigusest. Deliktilise vastutuse kohaldamise eelduseks on kahju õiguvastasest tekitamisest poolte vahel tekkiv võlasuhe VÕS § 3 p 2 mõttes, mille sisuks on delikti toimepanemisest ja selle tagajärjena kannatanul kahju tekkimisest tulenev kahju tekitaja

¹⁸ I. Kull. § 3, komm 1. - P. Varul *et al.* (koost.) *Võlaõigusseadus I. Üldosa (§§ 1-207)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006.

¹⁹ M. Käerdi, T. Tampuu § 1043, komm 3.3. - P. Varul *et al.* *Võlaõigusseadus III. 8. ja 10. osa (§-d 619-916 ja 1005-1067)*. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.

²⁰ *Op. cit.* U. Volens, lk 366.

kohustus tekitatud kahju hüvitada.²¹ Deliktilise vastutuse üldpõhimõtte kohaselt vastutab teisele isikule kahju tekitanud isik tekitatud kahju hüvitamise eest, kui kahju tekitati õigusvastase süülise teoga.²² Deliktiõigusliku vastutuse kohaldamise eesmärkideks on kannatanule deliktiõiguslikult tekitatud kahju heastamine ning kahju õigusvastase tekitamise juhtumite välistamine tulevikus (eri- ja üldpreventsioon).²³

Kuigi lepinguline ja lepinguväline vastutus vastanduvad üksteisele nii oma eesmärkide kui ka koosseisu tunnuste poolest, on praktikas kahe vastandi vahele selge piiri tõmbamine osutunud probleemseks, mistõttu on seadusandjad ning ka õigusteoreetikud näinud range lepinguliste ja lepinguväliste võlasuhete eristamise kõrval ka nn süsteemiväliseid kontseptsioone. Eesti õiguskirjanduses on arutletud süsteemivälise vastutuskooresseisude nagu vastutus näiliku esindusõiguse eest, vastutus õigusnäivuse loomise eest, vastutus hea usu põhimõtte vastase käitumise eest, vastutus tehingu kehtetusega kaasneva kahju eest, volituseta esindaja vastutus, asjatundja vastutus ja vastutus lepinguläbirääkimiste raames tekkivate kohustuste rikkumise eest ehk *culpa in contrahendo* ühendamisest ühtse usaldusvastutuse mõiste alla. Usaldusvastutusega on tegemist, kui üks isik on teisele heausksele isikule oma avalduse või muu teoga loonud usalduse mingi tegelikkusele mittevastava või võimatu õigusliku olukorra või muu tegelikkusele mittevastava asjaolu olemasolu suhtes ning teine isik on usaldusele tuginedes teinud tehingu või jätnud selle tegemata, võimaldanud oma õigushüvedesse sekkumist või teinud muu varalise tähendusega toimingut.²⁴ Seega on usaldusvastutuse peamiseks kaitse-eesmärgiks heauskse isiku usalduse kaitse.

Kõigi eelnimetatud vastutusaluste rakendamisel tuleb kontrollida erinevate koosseisutunnuste olemasolu. Nii eeldab lepinguline vastutus poolte vahel lepingulist või seadusjärgset võlasuhet, sellest lepingust või lepingusarnasest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumist ja vastutust välistavate asjaolude puudumist. Deliktiõiguslik vastutus näeb esiteks ette objektiivse teokoosseisu all õigusvastase teo, kahju ning põhjusliku seose teo ja tekkinud kahju vahel, teiseks kahju tekitaja tegevuse õigusvastasuse ja kolmandaks subjektiivse elemendina kahju tekitaja tegevuse süülisuse.²⁵ Usaldusvastutuse eeldused on aga usalduskooresseis, kannatanu usaldus usalduskooresseisu suhtes, usaldusele tuginemine

²¹ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.3.

²² *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.

²³ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, 53. ptk.

²⁴ *Op. cit.* U. Volens, lk 368.

²⁵ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.

kahjustatud isiku poolt, põhjuslik seos usalduskoosseisu ja usaldusele tuginemise vahel ning vastutust välistavate asjaolude puudumine.²⁶

Ühe või teise õigusliku vastutusstandardi liigitamisel tsiviilõigusliku vastutussüsteemi raames saab aluseks võtta normi kaitse-eesmärgi ning selle rakendamisel kohalduvaid koosseisu tunnuseid. Tulenevalt analüüsi puudumisest ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 vastuvõtmisel ja senises kohtupraktikas on kõnealuste normide kaitse-eesmärgi ning seeläbi ka õigusliku olemuse väljaselgitamine Eesti õiguse kohaselt võimalik eelkõige grammatilise, süstemaatilise loogilise ning objektiiv-teleoloogilise tõlgendamise teel.²⁷ Kuivõrd ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 eeskujuks on olnud Saksa õigus, võib mõjutanud isiku vastutuse sätestamise ajalooliste eesmärkide seisukohast osaliselt tugineda AktG § 117 lg 1 legislatiivajaloole, mis võimaldab mõista normi väljakujunemise tagamaid Eesti õigussüsteemile sarnases õiguskultuuris.

Analüüsides ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastust, võib asuda seisukohale, et kõnealused normid ei liigitu lepingulise vastutuse süsteemi. Esiteks eeldab lepinguline vastutus kehtiva lepingulise võlasuhte olemasolu. VÕS § 8 lg 1 kohaselt on leping tehing kahe või enama isiku vahel, millega lepingupool kohustub või lepingupooled kohustavad midagi tegema või tegemata jätma. Kui äriühingu ja äriühingu juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vahel eksisteerib üldiselt lepinguline võlasuhe, mis eelduslikult tuleneb poolte vahel sõlmitud käsunduslepingust, siis oma mõju ühingule ärakasutav ning seeläbi äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema mõjutav isik võib, aga samas ei pruugi olla lepingulises suhtes äriühinguga või äriühingu juhtorgani liikmega. Leplinguline vastutus on suunatud eelkõige lepingust tulenevate kohustuste täitmisele ning vastutus realiseerub nende kohustuste rikkumisel. On ebatõenäoline, et mõjutanud isiku ja äriühingu vahel eksisteeriks selline lepinguline võlasuhe, mille kaitse-eesmärgiks oleks mõjutanud isiku poolt oma mõju teatud viisil kasutamise kohustus. Seega võiks lepingulise iseloomuga olla ÄS § 167¹ lg-s 2 ja § 289² lg-s 2 sätestatud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi solidaarvastutus oma lepinguliste sisesuhtest tulenevate kohustuste rikkumise eest²⁸, mitte aga mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes.

Teiseks võib lepinguline vastutus kohalduda poolte vahelise sellise seadusjärgse võlasuhte alusel, mida tuleb VÕS üldosas sätestatud õiguskaitsevahendite kohaldamisel ja

²⁶ *Op. cit.* U. Volens, lk 368.

²⁷ R. Narits. *Õiguse entsüklopeedia*. 2. täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Juura 2007, lk 152 jj.

²⁸ *Op. cit.* M. Merimaa, lk 186.

VÕS § 1044 lg 2 tähenduses käsitleda lepingulisena. Kui äriühingu ja äriühingu juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vahel puudub kehtiv leping, eeldatakse, et nimetatud isikute ja äriühingu vahel eksisteerib oma olemuselt lepingusarnane võlaõiguslik suhe, millest tulenevalt on pooltel üksteise suhtes nii võlaõiguslikud õigused kui ka kohustused.²⁹ Küsitav on, kas mõjutamise läbi võiks äriühinguga lepingusarnane ehk seadusjärgne võlasuhe tekkida VÕS § 2 lg 2 ja § 6 ning tsiviilseadustiku üldosa seaduse³⁰ (edaspidi TsÜS) § 32 alusel ka mõjutanud isikul. Siinkirjutaja hinnangul on raske ette kujutada milline ja millisel alusel võiks tekkida äriühingu ja mõjutanud isiku vahel seadusjärgne võlasuhe, millest tuleneks mõjutajale kohustus arvestada äriühingu õiguste ja huvidega.

Seadusjärgse võlasuhte tekkimise võimalikke aluseid, millest tulenevalt võiks mõjutanud isiku vastutust liigitada lepinguliseks vastutuseks, on käsitletud mõjutanud isiku vastutuse õiguslikku olemust puudutavas Saksa alternatiivteoorias. Nii on Peter Krebs'i arvates AktG § 117 lg 1 alusel tekkiva mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise eelduseks normi rikkuja ehk mõjutanud isiku ja äriühingu vahel teatud eriseose (*Sonderverbindung*) olemasolu.³¹ P. Krebs'iga on üksmeel Hans-Cristoph Voigt, kelle hinnangul on mõjutanud isiku vastutuse kui instituudi sisemine vastutusalus vastuoluline.³² H. C. Voigt leiab sarnaselt P. Krebs'ile, et juba AktG § 117 lg 1 sõnastus "kasutades oma mõju äriühingule" viitab rikkujal äriühingu üle mõju olemasolule kahjustava tegevuse ajal, mistõttu on nõutav teatud eriseose eksisteerimine rikkuja ning äriühingu vahel. H. C. Voigt'i arvates peitub AktG § 117 lg 1 tõeline sisemine vastutusalus äriühingu liikmelisusel põhineva lojaalsuskohustuse põhimõtte rikkumisel, mis oli algupäraselt ka AktG-s sätestatava mõjutanud isiku vastutuse eesmärgiks.³³ Seega võiks Saksa õigusteoorias esitatud arvamuse kohaselt tuleneda mõjutanud isiku ja äriühingu vaheline seadusjärgne võlasuhe mõjutanud isikul äriühingu ees oleva liikmelisusel põhineva lojaalsuskohustuse rikkumisest.

²⁹ RKTk 3-2-1-41-05.

³⁰ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.

³¹ P. Krebs. *Sonderverbindung und außerdeltische Schutzpflichten*. München: C.H Beck 2000, S 103.

³² H. C. Voigt. *Haftung aus Einfluss auf die Aktiengesellschaft* (§§ 117, 309, 317 AktG). München: C. H Beck 2003, SS 5-25.

³³ *Ibid.* AktG § 117 juured ulatuvad tagasi Weimari Vabariigi aega, kus 1927. aastal algas Saksa Justiitsministeeriumis äriühinguõiguse reformi ettevalmistamine. Muuhulgas oli reformi algseks eesmärgiks suuraktionäride vastutuse reguleerimine. Nii sisaldaski 1930. aastal avaldatud AktG eelnõu Saksa Advokatuuri ettepanekul klauslit suuraktionäride vastutusest hääletamisõiguse ärakasutamise eest. Kuigi suuraktionäride vastutus jäi vastu võtmata nii 1930. kui ka 1931. aasta eelnõu kohaselt, tunnustati viimase üle arutelu pidades äriühingut kahjustava tegevuse eest vastutuse sätestamise vajalikkust. Äriühinguõiguse reformi edasise arengu käigus kujunes algsest suuraktionäride vastutusest välja kolmandate isikute ehk nn igäühe vastutus äriühingu kahjustamise eest. Reformide tulemusena sätestas 01.10.1937 jõustunud AktG § 101 igäühe vastutuse enda või mõne teise äriühingu kasu eesmärgil äriühingule mõju ära kasutades äriühingu juhatuse või nõukogu liiget äriühingut või selle aktsionäre kahjustavalt tegutsema mõjutamisega tekitatud kahju eest.

Mõjutanud isiku vastutuse liigitamine seaduse alusel tekkiva võlasuhte pinnalt lepinguõiguslikuks vastutuseks teeniks lepinguõigusliku vastutuse kohaldamise põhimõtetest ja nõude-eeldustest lähtudes äriühingu huve. Nii vabaneks mõjutanud isik lepingulise vastutuse korral mõjutamise tagajärjel tekkinud kahju hüvitamisest üldjuhul üksnes siis, kui kohustuse rikkumise põhjustas vääramatu jõud. Samas piiraks P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i seisukohaga nõustumine märgatavalt nende isikute ringi, kes võiksid olla mõjutanud isikuks vastavalt AktG § 117 lg-le 1 või Eesti õiguse seisukohast vastavalt ÄS § 167¹ lg-le 1 ja § 289² lg-le 1. P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i eriseose teooria kohaselt tekib seadusjärgne võlasuhe mõjutaja ning äriühingu vahel tulenevalt mõjutaja lojaalsuskohustusest äriühingu ees. H. C. Voigt on välja toonud, et äriühingu huvide kaitsmine AktG § 117 lg 1 alusel on õigustatud ainult juhul, kui äriühing ja mõjutaja on lähedalt seotud.³⁴ Selline lojaalsuskohustust tekitav eriseos võib põhineda nii ühinguõiguslikel, lepingulistel kui ka lepingusarnastel suhetel, kuid vastutuse tekkimiseks ei ole piisav faktiline mõju äriühingu üle, sh majanduslikest ning isiklikest suhetest tulenev mõju.³⁵ Seega võiks H. C. Voigt'i arvates mõjutanud isikuteks olla küll äriühingu aktsionärid ja osanikud ning teatud eritingimustel piisavalt intensiivse mõju korral ka äriühingu lepingupartnerid, mitte aga viimastega isiklike või majanduslike suhete pinnalt seotud isikud ega ka kolmandad äriühinguga nn eriseost mitteomavad isikud.³⁶

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sätestavad, et oma mõju äriühingule ära kasutades juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutanud isik peab hüvitama äriühingule sellega tekitatud kahju. Nimetatud sätetest endast ega ka nende vastuvõtmise aluseks olevatest seadusmuudatuste eelnõudest ja viimaste seletuskirjadest ei tulene, kes võib olla mõjutanud isikuks. Lähtudes puhtgrammatilisest tõlgendusest võiks mõjutanud isikuks olla igauks, kellel on äriühingu üle mõju. Praktikas võib mõjutajaks lisaks aktsionärile või osanikule osutada ka näiteks nende abikaasa või elukaaslane. Kui äriühingu formaalseks omanikuks on üks elukaaslastest, kuid tegelikult juhib äriühingu tegevust teine, kes mõjutab ka juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi vastu võtma äriühingut kahjustava otsuse, ei ole lähtudes P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i eriseose nõudest tulenevalt võimalik viimast mõjutanud isikuna vastutusele võtta.

Samuti on oluline märkida, et juhul kui mõjutajaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutub äriühingu osanik või aktsionär, kohaldub vastavalt ÄS § 188 lg 1 alusel osaniku ning

³⁴ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 222.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ *Ibid.*

ÄS § 289 lg 1 alusel aktsionäri süüline vastutus äriühingule tekitatud kahju eest (vt käesoleva töö p 3.2). Seadusjärgne vastutus kohaldub ka juhul, kui äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi mõjutab äriühingult kahjustavalt tegutsema teine juhatuse või nõukogu liige või prokurist (vt käesoleva töö p 3.1). Kuivõrd äriühinguga eriseost omavate ja seeläbi äriühingu ees teatud lojaalsuskohustusi omavate isikute puhul on vastutus äriühingule tekitatud kahju eest ÄS-s eraldi sätestatud, ei ole siinkirjutaja hinnangul põhjendatud käsitleda ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkivat mõjutanud isiku vastutust P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i eriseose teooriast lähtudes normide grammatilisest tõlgendust ja seeläbi ka normide võimalike rikkujate ringi kitsendavalt. Seadusest ei tulene alust, mille põhjal võiks öelda, et mõjutanud isiku vastutuse eesmärk on sätestada kahju hüvitamise kohustus vaid neile isikutele, kes on äriühinguga tihedalt seotud. Siinkirjutaja hinnangul on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõtte pigem sätestada igaühe vastutus sõltumata formaalsest seosest äriühinguga. Seega ei ole õige kohaldada P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i välja pakutud lojaalsuskohustuse pinnalt mõjutanud isikule seadusjärgsest võlasuhtest tulenevat vastutust, mistõttu ei saa ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkivat mõjutanud isiku vastutust liigitada tsiviilõigusliku vastutussüsteemi raames lepingulise vastutuse alla.

P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i argumendid viitavad osaliselt ka sellele, et mõjutanud isiku vastutus võiks paikneda lepingulise- ja lepinguvälise vastutuse vahepeal. Ühest küljest ei saa mõjutanud isiku vastutus olla lepinguline, kuna poolte vahel puudub lepinguline võlasuhe, mille eesmärk võiks olla just sellise kohustuse rikkumisega tekitatud kahju eest kaitsmine ning teisest küljest ei saaks sõnastusest "mõju äriühingu üle" tulenevalt olla tegemist absoluutselt igaühe kohustusega tekitatud kahju hüvitamiseks. Olles eelneva analüüsi põhjal seisukohal, et mõjutanud isiku vastutus ei teki seadusjärgsest võlasuhtest, võib argumenteerida, et P. Krebs'i ja H. C. Voigt'i välja pakutud eriline õiguslik seos mõjutaja ning äriühingu vahel võiks mõneti sarnaneda usaldusvastutuse koosseisu all välja toodud usaldussuhtele. Selleks, et liigitada mõjutanud isiku vastutust usaldusvastutuse alla, tuleb aga esmalt tuvastada usalduskoosseis, mille alusel võiks kannatanul (äriühingul või selle võlaausaldajatel) tekkida usaldus mõjutanud isiku suhtes. Sisuliselt võib usalduskoosseisuks olla igasugune isiku avaldus või tegevus, mis tekitab teises pooles õiguslikult kaitstud usalduse mingi õigussuhte või faktilise asjaolu olemasolu või usalduse tekitaja kavatsuse kohta tagada usaldusele tuginenud isikule kõrgendatud kaitse.³⁷

³⁷ *Op. cit.* U. Volens, lk 77.

Eelnevast tulenevalt osutub mõjutanud isiku vastutuse õigusliku olemuse väljaselgitamisel usaldusvastutuse süsteemi raames peamiseks küsimus sellest, kas mõju omamine äriühingu üle võiks usaldust tekitava asjaoluna liigitada usalduskoosseisu alla. Siinkirjutaja arvates oleks pigem meelevaldne asuda seisukohale, et teatava mõju olemasolu või selle tekkimine isikul äriühingu üle võimaldaks äriühingul või selle võlausaldajatel automaatselt eeldada selle mõjuvõimu kasutamist kindlal viisil. Esiteks tuleb usaldusvastutuse tekkimise eelduseks usalduskoosseisu all pidada mingisugust käitumist ehk aktiivset tegevust. Lihtsalt mõjuvõimu omamise fakti ei saa pidada võrreldavaks avalduse või muu toiminguga, mis võiks tekitada teises pooles, konkreetsel juhul äriühingul või selle võlausaldajatel, usaldust mingisuguse faktilise või õigusliku olukorra suhtes.³⁸ Lisaks tooks sellisel alusel usaldusvastutuse jaatamine kaasa põhjendamatult laia võimalike kohustuslike isikute ringi, kes peaksid usaldussuhtest tulenevalt arvestama oma tegevuses pidevalt teise isiku huvidega. Seda põhjusel, et äriühingu üle mõju omamine on laialt tõlgendatav, näieks Saksa õigusteoorias ollakse valdavalt üksmeelel, et mõju äriühingule võib tuleneda nii ühinguõiguslikest, poliitilistest kui ka isiklikest suhetest.³⁹ Selline lai tõlgendus lähendab mõju omada võivate isikute hulga alusel mõjutanud isiku vastutust pigem igaihe kui teatud usalduspositsioonist tekkivale usaldusvastutusele.

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest tulenevalt kohustub mõjutanud isik hüvitama äriühingule oma tegevusega tekitatud kahju. Kuivõrd eelnevast analüüsist lähtuvalt puudub mõjutajal äriühinguga lepinguline või seadusjärgne võlasuhe, millest tulenevalt võiks mõjutajal tekkida vastutus võlasuhtest tuleneva kohustuste rikkumise alusel kahju hüvitamiseks lepingulisel alusel ning mõjutanud isiku vastutust ei iseloomusta ka usaldussuhe, saab ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 puhul rääkida vastutusest kahju tekitamise eest sarnaselt deliktiga ehk läbi õigusvastase rikkumise. Ka Saksa õigusteoorias ja kohtupraktikas peetakse valitseva arvamuse kohaselt mõjutanud isiku vastutust AktG § 117 lg 1 alusel normi sõnastusest, selle eesmärgist ja legislatiivajaloost lähtudes deliktiõiguslikuks.⁴⁰ Peamist kriitikat AktG § 117 lg 1 deliktiõiguslikuks vastutusnormiks liigitamise vastu on avaldanud P. Krebs ja H. C. Voigt, kelle peamiselt eriseost puudutavaid argumente käsitleti eespool.

³⁸ *Op. cit.* U. Volens, lk 368.

³⁹ G. Spindler, § 117, Rn 16 ff.- W. Goette *et al.* Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 4. Auflage, 2. Band. München: C. H. Beck 2014.

⁴⁰ BGH, 21.12.1979 – II ZR 244/78; BGH 22.06.1992 – II ZR 178/90; BGH 20.03.1995 – II ZR 205/94; OLG Frankfurt, 06.07.2010 – BeckRS; *Op. cit.* G. Spindler. Münch komm AktG. § 117, Rn 3; U. Hüffer. § 117, Rn 2. – U. Hüffer. Aktiengesetz. 53. Band, 10. Auflage. München: C. H. Beck 2012; A. Schall. § 117, Rn 4. – G. Spindler, E. Stilz. Kommentar zum Aktiengesetz. 2. Auflage, Band 1. München: C. H. Beck 2010; M. Henssler. § 117, Rn 1. – M. Henssler, L. Strohn. Gesellschaftrecht. 62. Band. 2. Auflage. München: C.H. Beck 2014.

Mõjutanud isiku vastutuse olemust käsitlevates töodes on H. C. Voigt ja P. Krebs viidanud paljuski Saksamaa Liidukohtu 22.06.1992 lahendile BGH 1992, 3167, 3172⁴¹, milles Liidukohus asus seisukohale, et AktG § 117 lg-s 1 sätestatud mõjutanud isiku vastutuse esmane eesmärk sätte vastuvõtmise ajal oli kaitsta äriühingu liikmelisusel põhinevaid huve ning see eesmärk ei ole muutunud ka normi hilisema arengu käigus.⁴² Nimetatud kohtulahendis leidis kohus, et hagejal ei ole kahjuhüvitiseks nõudeõigust, kuivõrd hageja ei olnud kahjustamise hetkel äriühingu aktsionär ehk puudusid liikmelisusest tulenevad suhted. Samas ütleb Liidukohus oma 22.06.1992 otsuses sõnaselgelt, et olenemata AktG § 117 lg 1 legislatiivajaloost tuleb sätet pidada deliktiõiguslikuks erinormiks.

Siinkirjutaja hinnangul tuleb ka ÄS § 167¹ lg-t 1 ja § 289² lg-t 1 pidada deliktilise vastutuse erikoosseisuks. Mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel ei tulene lepingulisest ega seadusjärgsest võlasuhtest. Samuti räägib ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 deliktiõigusliku olemuse poolt nii normide suunatus primaarselt kahju hüvitamise kohustuse tekkimisele kui ka lai kohustuslike isikute ring, mis avaldub eelkõige seeläbi, et rikkujat defineeriva tunnuseks näevad normid ette vaid äriühingu üle mõju omamise. Seega võib sarnaselt deliktiõiguslikele normidele iseloomulikule igäihe rikkumisest tuleneva vastutuse põhimõttele ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel äriühingu kahjustamise eest vastutada iga isik, kellel on äriühingu üle piisava intensiivsusega mõjuvõim, et mõjutada äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema äriühingut kahjustavalt.

Seejuures on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 spetsiaaldeliktid ehk õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise erinormid VÕS 53. peatüki suhtes nii nagu ka Saksa õigusteoorias tuntakse mõjutanud isiku kahjuvastutust AktG § 117 lg 1 alusel erikoosseisuna Saksamaa tsiviilseadustiku *Bürgerliches Gesetzbuch*⁴³ (edaspidi BGB) deliktiõiguslike üldnormide § 823 lg 1 ja § 826 suhtes. Eelkõige võiks mõjutanud isiku vastutus äriühingule tekitatud kahju eest väljendada sama mõtet VÕS §-ga 1043 koostoimes VÕS § 1045 lg 1 p-dega 7 või 8 ehk kahju tekitamise õigusvastasus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 puhul võib seisneda kas seadusest tuleneva kohustuse rikkumises või heade kommete vastases tahtlikus käitumises. Kui AktG § 117 lg 1 sõnastuse kohaselt vastutab äriühingule tekitatud kahju eest tahtlikult oma mõju ära kasutanud isik, siis ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnaselgelt mõjutanud isiku tahtlusele rõhku ei aseta. Samas ei tulene äriühingu üle mõju omavate isiku laiast ringist

⁴¹ BGH 22.06.1992 – II ZR 178/90.

⁴² M. Kort § 117, Rn 64. – W. Gadow *et al.* AktG Großkommentar. 4. Neubearbeitung Auflage. Berlin: de Gruyter Recht 2005.

⁴³ Saksamaa tsiviilseadustik Bürgerliches Gesetzbuch BGB1. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738 -BGB1. I S. 3719. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>, 01.04.2014.

lähtudes mõju omavale isikule ÄS-ist või mõnest muust seadusest sellist kohustust, mida viimane peaks isiklikult täitma, et vältida äriühingul või selle võlausaldajatel kahju tekkimist. Tulenevalt mõjutanud isiku vastutuse sätestamise eesmärgist ja mõjutava tegevuse olemusest võiks mõjutamine ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes liigituda pigem tahtliku heade kommete vastase teo alla, sisaldades võimalike teotunnustena tahtlust ning teo ehk mõjutava tegevuse heade kommete vastasust.⁴⁴ Saksa õigusteoorias on selgelt välja öeldud, et isikute mõjutamine äriühingut kahjustavale tegutsemisele AktG § 117 lg 1 mõttes ei ole seadusest tuleneva kohustuse rikkumine BGB § 823 lg 2 kohaselt.⁴⁵ Kaudselt viitab samale seisukohale ka asjaolu, et Saksa õiguse kohaselt on mõjutanud isiku vastutus eraldi normina ette nähtud vaid aktsiaseltside *Aktiengesellschaft* (edaspidi AG) puhul, piiratud vastutusega äriühingute *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränken Haftung* (edaspidi GmbH) puhul kohaldub tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahjuhüvitamise kohustus BGB § 823 lg 1 ja § 826 alusel.⁴⁶

Kokkuvõtvalt võib asuda seisukohale, et mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel on VÕS 53. peatükis sätestatud deliktiõigusliku vastutuse erikoosseis, mis avaldab sama mõtet VÕS §-is 1043 ja § 1045 lg 1 p-s 8 sätestatud tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud õigusvastase kahju hüvitamise kohustusega. Mõjutanud isiku vastutus ei teki lepingulise võlasuhte alusel, kuna äriühingu ja mõjutanud isiku vahel puudub selline leping, mille kaitse-eesmärgiks oleks mõjutanud isiku poolt oma mõju teatud viisil kasutamise kohustus. Samuti oleks keeruline ette näha võlasuhet, mis võiks olla aluseks mõjutanud isiku ja äriühingu vahelise seadusjärgse võlasuhte tekkimiseks. Seega tekib mõjutanud isiku vastutus delikti ehk mõjutanud isiku poolt toimepandud õigusvastase rikkumise alusel. Mõjutanud isiku vastutuse spetsiifiliseks tunnuseks on seejuures asjaolu, et vastutus õigusvastase kahju tekitamise eest tekib isikul, kes oma mõju äriühingule ära kasutades mõjutab juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema äriühingu kahjuks. Kuigi kohustuslike isikute ringi defineeriv tunnus “oma mõju äriühingule ära kasutades” lähendab mõjutanud isiku vastutuse õiguslikku olemust mõneti usaldusvastutuse mõiste alla mahutatavatele vastutuskooresseisudele, tuleb lähtudes äriühingu üle mõju omada võivate isikute hulga piiritlematusest pidada mõjutanud isiku vastutust pigem igatühe kohustusi sätestavaks deliktiõiguslikuks vastutusstandardiks.

⁴⁴ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.9.

⁴⁵ *Op. cit.* U. Hüffer. AktG. § 117, Rn 14.

⁴⁶ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 1.

1.2 Vastutuse sätestamise eesmärk ja eristamine teistest vastutusalustest

Kehtiva AktG § 117 lg 1 algupärane eesmärk oli suuraktsionäride ühinguõigusliku vastutuse reguleerimine hääletamisõiguse ärakasutamise juhtude puhuks.⁴⁷ Suuraktsionäride vastutusest liikmelisusel põhineva lojaalsuskohustuse rikkumise eest kujunes diskussioonide tulemusel välja aga hoopis laiem kolmandate, sealhulgas ühinguväliste, isikute vastutus äriühingut kahjustava tegevuse eest.⁴⁸ AktG § 117 lg 1 üldpreventiivne eesmärk on äriühingu kaitsmine selle eest, et kolmandad isikud ei kasutaks ära oma mõju äriühingu juhtorgani liikmetele ning sätte eripreventsioon avaldub mõju kasutamisel äriühingule tekkinud kahju hüvitamiskohustuse kaudu.⁴⁹ Eelkõige on sätte eesmärk vältida äriühingust ressursside väljavoolamist läbi sellise tegevuse, mis ei ole äriühingu huvides.⁵⁰ Mõjutanud isiku vastutuse standard AktG § 117 lg 1 alusel viitab selgelt äriühingu ja selle aktsionäride huvide kaitsmisele kahju tekkimise eest.⁵¹ See tähendab, et vastutuse eelduseks on kahju tekkimine äriühingul, selle aktsionäridel või derivatiivselt ka äriühingu võlausaldajatel ning mõjutanud isiku poolt oma kohustusi rikkuvast või õigusvastasest käitumisest üksi vastutuse kohaldamiseks ei piisa. Samas ei ole AktG § 117 lg 1 ainsaks eesmärgiks äriühingu materiaalse vara kaitse, vaid mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni eesmärkidena nähakse ka äriühingu terviklikkuse ja autonoomse otsusetegemise tagamise kaitset.⁵²

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest ning normide deliktiõiguslikust olemusest tulenevalt on mõjutanud isiku vastutuse peamiseks eesmärgiks kahtlemata äriühingule õigusvastase rikkumisega tekitatud kahju heastamise tagamine ning kahju õigusvastase tekitamise juhtumite välistamine tulevikus.⁵³ Kui AktG § 117 lg 1 sõnastusest tulenevalt kaitstakse nii äriühingu kui ka selle aktsionäride huve ning läbi äriühingule tekkinud kahju ka võlausaldajate huve, siis ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel vastavalt äriühingu aktsionäridel või osanikel eraldiseisvat nõudeõigust neile endile tekkinud kahju osas ei ole.⁵⁴ Seega kaitseb mõjutanud isiku vastutuse regulatsioon ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt kahju tekkimise eest esmajoones äriühingu ning tuletuslikult ka selle võlausaldajate huve.

⁴⁷ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 29.

⁴⁸ *Op. cit.* H. C. Voigt, SS 5-25.

⁴⁹ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 37; *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm. § 117, Rn 1; *Op. cit.* M. Henssler. Gesellschaftrecht. § 117, Rn 1; *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 5, *Op. cit.* U. Hüffer. AktG. § 117, Rn 1.

⁵⁰ G. Brüggermeier. Die Einflussnahme auf die Verwaltung einer Aktiengesellschaft: Zur Struktur und zum Verhältnis der §§ 117 und 317 AktG. – Aktiengesellschaft 1988/IV, S 96.

⁵¹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm. § 117, Rn 2; M. Kort. AktG Großkomm. § 117 Rn 13.

⁵² *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm. § 117, Rn 2.

⁵³ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. 53. ptk.

⁵⁴ TlnRnk 05.06.2013, 2-11-50505.

Eesti õiguskirjanduses on mõjutanud isiku vastutuse eesmärgiks peetud äriühingu huvide kaitsmist eelkõige olukorras, kus äriühingu omanik või muu kõrgemalseisev mõjukas isik nõuab juhatuse liikmelt majanduslikelt küsitavate otsuste tegemist.⁵⁵ Nii ei ole praktikas erandlik olukord, kus äriühingu tegevust juhib kaudselt selle peamine osanik või suuraktsionär, kelle juhiseid juhtorgani liikmed järgivad.⁵⁶ Samuti nähakse ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 eesmärgina äriühingu ja selle võlausaldajate huvide kaitsmist olukorras, kus äriühingu juhtorgani liikmetena kasutatakse variisikuid.⁵⁷ Seega on Eesti õiguses mõjutanud isiku vastutuse reguleerimine vähemalt osaliselt tingitud praktilisest vajadusest täita õiguslünk olukordades, kus äriühingule või selle võlausaldajatele tekib kahju, kuid kahju kaasa toonud teo toimepanijat ei saa teatud põhjustel vastutusele võtta või ei oleks see kõiki asjaolusid arvesse võttes õiglane.

Äriühingule tekkinud kahju eest kolmandate isikute vastutuse sätestamise eesmärgist tulenevalt sarnaneb mõjutanud isiku vastutus osaliselt ka Eesti õigusteoorias viimasel ajal süviti uuritud faktilise ühingujuhi kontseptsioonile. Sarnaselt mõjutanud isiku vastutuse instituudile on faktilise ühingujuhi vastutus välja kujunenud tulenevalt praktikas laialt levinud skeemist, mille kohaselt juhivad näiliselt äriühingut *de jure* juhid ehk juhatuse liikmena äriregistrisse kantud isikud, kelle suhtes kasutatakse praktikas ka mõisteid tankist või variisik. Tegelikult juhib sellise konstruktsiooni korral äriühingu tegevust *de facto* ehk nn faktiline ühingujuht. Kuivõrd mõjutanud isiku vastutuse ja faktilise ühingujuhi vastutuse eesmärk on mõneti sarnane, on neid instituute õigusteoorias ka samastatud. Näiteks on Eesti õiguskirjanduses lausa väidetud, et ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 ainsaks eesmärgiks ongi variisiku kõrval faktilise juhatuse liikme vastutuse sätestamine.⁵⁸ Eelneva seisukohaga siinkirjutaja hinnangul siiski täielikult nõustuda ei saa.

Tuleb tunnistada, et äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema mõjutava isiku ja faktilise ühingujuhi instituut on teatud ulatuses, eelkõige rikkujat iseloomustavate tunnuste osas, osaliselt kattuvad. Ometi ei saa nende kahe kontseptsiooni vahele asetada võrdusmärki. Eesti õiguskirjanduses on faktilist ühingujuhti defineeritud kui isikut, kes ei ole formaalselt äriühingu juhatuse liige, kuid tegelikkuses juhib äriühingut kas formaalse juhatuse liikme kõrval või täies ulatuses iseseisvalt.⁵⁹ Faktilise ühingujuhi tunnustena on muuhulgas

⁵⁵ *Op. cit.* U. Volens, K. Madisson, lk 122.

⁵⁶ K. Madisson. Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Research No 7. Riga Graduate School of Law 2012, p 14.

⁵⁷ *Op. cit.* K. Tamm, lk 15. *Op. cit.* U. Volens, K. Madisson, lk 122.

⁵⁸ *Op. cit.* J. Pupkova, lk 13.

⁵⁹ *Op. cit.* M. Kairjak, lk 540.

välja toodud, et sellisel isikul peab olema funktsionaalselt võimalus kujundada ühingu vastuvõetavaid otsuseid⁶⁰, faktiline ühingujuht peab olema võtnud ühingu märkimisväärse rolli ning teostama oma organifunktsiooni äriühingust väljapoole, kusjuures peab viimane olema ka ühingu suhtes kolmandatele isikutele arusaadav ja eristatav⁶¹.

Mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes võib olla nii isik, kes juhib äriühingu igapäevast tegevust äriühingut formaalselt juhtima määratud isiku selja taga tervikuna või osaliselt, kui ka isik, kes vaid suunab formaalset ühingujuhti teatud otsuste vastuvõtmisel. Samuti võib mõjutanud isiku mõiste alla mahtuda isik, kes mõjutab tegeliku ehk *de facto* ühingujuhi kaudu äriühingu juhatuse või nõukogu liikmete või prokuristi tegevust, aga ka faktiline ühingujuht ise. Samas ei ole faktiline ühingujuht alati mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes. Viimast eelkõige põhjusel, et mõjutanud isiku tegevus ei üldiselt nähtav ja arusaadav äriühingu välistele kolmandatele isikutele, mis on kahtlemata faktilise ühingujuhi mõiste üheks kvalifitseerivaks tunnuseks. Vastupidiselt võib mõjutanud isikut iseloomustavaks tunnuseks pidada hoopis ühingu juhtimisel varjatult tegutsemist. Eeltoodust lähtudes tuleb mõjutanud isikut ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes mõista laiemana kui faktilise ühingujuhi kontseptsiooni.

Mõjutanud isiku vastutuse sarnasused faktilise ühingujuhi kontseptsiooniga on küsimusi tekitanud ka Saksa õigusteoorias. Mõjutanud isiku vastutuse deliktiõiguslikuks liigitamist kritiseeriv H. C. Voigt on avaldanud arvamust, et mõjutanud isiku vastutuse näol võiks tegemist olla faktilise organi või faktilise ühingujuhi (aktsiseltsi puhul *faktischer Organ*, osäühingu puhul *faktischer Geschäftsführer*) sarnase ehk *de facto* ühingujuhi sarnase vastutuse kontseptsiooniga.⁶² H. C. Voigt'i hinnangul võtab mõjutanud isik juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema mõjutades funktsionaalsest küljest vaadatuna üle võõra võimuliini ning peaks seetõttu vastutama sarnaselt selle isikuga, kelle võimuliin üle võeti. Seetõttu saab H. C. Voigt'i arvates rääkida faktilise organi sarnasest vastutusest, kuna mõjutanud isik tegutseb võõrast võimuliini üle võttes sisuliselt faktilise äriühingu juhtorgani või selle liikmena.⁶³

Samas tunnistab ka H. C. Voigt, et tema pakutud faktilise organi sarnast vastutust ei tohi segamini ajada faktilise ühingujuhi vastutusega. Kuivõrd mõjutanud isik ei tegutse otseselt

⁶⁰ *Op. cit.* S. Mikli, lk 16.

⁶¹ *Op. cit.* M. Kairjak, lk 544.

⁶² *Op. cit.* H.C.Voigt, S 80.

⁶³ *Ibid.*

faktilise organina ning mõjutab vaid teatud otsuste vastuvõtmist, peaks ta vastutama just konkreetselt selle tegevuse või otsuse eest, mille ta oma mõjutamisega on esile kutsunud. Mõjutamise tulemusel toimunu eest peaks mõjutanud isik vastutama samadel tingimustel nagu vastutaks oma tegevuse eest sarnases olukorras hoolas ja mõistlik ühingujuht.⁶⁴ Faktilise organi sarnase vastutuse lähenemise puudusena on H. C. Voigt ise välja toonud, et äriühingu tehingupartnerid võivad küll intensiivselt mõjutada äriühingu tegevust ja otsusetegemise autonoomsust, kuid selline majanduslikest suhetest tulenev mõju ei saa olla piisav õigustamiseks äriühingu partneritel hoolsus- ja lojaalsuskohustuste tekkimist äriühingu ees.⁶⁵

Lisaks mõjutanud isiku vastutuse samastamisele faktilise ühingujuhi vastutusega, on Eesti õiguskirjanduses ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkivat mõjutanud isiku vastutust võrreldud ka Inglise õiguses tuntud nn vari ühingujuhi või varidirektori (*shadow director*) instituudiga,⁶⁶ mis oma olemuselt sarnaneb kohati ka H. C. Voigt'i poolt välja pakutud faktilise ühingujuhi lähedasele vastutusele. Suurbritannia *Companies Act*⁶⁷ (edaspidi CA) § 251 lg 1 kohaselt on varidirektori all mõeldud isikuid, kelle suunamiste ja juhiste kohaselt on äriühingu juhatuse liikmed harjunud käituma. CA § 251 lg 2 kohaselt ei loeta isikut varidirektoriks juhul, kui äriühingu juhtorgani liikmed käituvad tema poolt antud selliste juhiste alusel, mis mahuvad professionaalse nõustamise piiridesse.

Lähtudes Inglise õiguses kehtivast kolmikjaotusest, mille kohaselt eristatakse *de jure*, *de facto* ja varidirektori vastutust, on mõjutanud isiku vastutuse võrdlemine varidirektori instituudiga igati loogiline. Ka Inglise varidirektori kontseptsiooni kasutatakse eelkõige nende isikute vastutusele võtmiseks, kes ei ole äriühingu juhtorgani liikmed, kuid kes juhivad äriühingu tegevust läbi selle juhtorgani liikmete tegevuse suunamise.⁶⁸ Seega mõeldakse varidirektorite all eelkõige sarnaselt Eesti õiguses mõjutanud isiku vastutuse seisukohast välja toodule nn niiditõmbajaid.⁶⁹ Varidirektorite instituudi eesmärgina nähakse Inglise õiguses vastutuse kohaldamist sellistes olukordades, kus äriühingu juhatuse funktsioonid on minetanud oma otsusetegemise funktsiooni ning allub kolmanda isiku juhistele. Sätte üldpreveniivne eesmärk on heidutada

⁶⁴ *Op. cit.* H.C.Voigt, SS 83-84.

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ N. Laidvee. Directors' Duties and Liability in Estonia. – Annex to Study on Directors' Duties and Liability, p 231; M. Vutt. Shareholder's Derivative Claim – Does Estonian Company Law Require Modernisation? – *Juridica International* 2008/XV, lk 79. *Op. cit.* S. Mikli, lk 15.

⁶⁷ Suurbritannia äriseadustik *Companies Act* 2006. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>, 01.04.2014.

⁶⁸ C. Noonan, S. Watson. The nature of shadow directorship: ad hoc statutory intervention or core company law principle? – *Journal of Business Law*, 2006, p 763.

⁶⁹ *Re Unisoft Group Ltd* (No. 2), 08.06.1993. [1994] B.C.C. 766.

isikuid avaldamast mõju äriühingu juhtimisele läbi viimase juhtorganite.⁷⁰ Seejuures on varidirektori vastutuse kohaldamisel oluline eristada äriühingu üle mõju omavaid ja seeläbi ühingu tegevust mõjutavaid isikuid professionaalsetest nõustajatest.⁷¹

Kuigi mõjutanud isiku ja varidirektori kontseptsioonid on oma olemuselt sarnased, ei saa ka nende kahe instituudi vahele asetada võrdusmärki. Nii on varidirektori vastutust analüüsisvas kohtupraktikas avaldatud seisukoht, et varidirektori vastutus ei kohaldu ühinguvälistele isikutele⁷², mis on justnimelt mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise peamiseks eesmärgiks. Mõjutanud isiku ja varidirektori vastutust eristab ka nende isikute ring, kes võivad olla mõjutamise adressaatideks. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sätestavad sõnaselgelt, et mõjutanud isik vastutab äriühingule tekkinud kahju eest, kui ta oma mõju ära kasutades mõjutas äriühingut kahjustavalt tegutsema selle juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi. Grammatilisest tõlgendusest lähtudes piisab vastutuse tekkimiseks seega juba üheainsa juhatuse liikme mõjutamisest. Varidirektori vastutust puudutava Inglise kohtupraktika kohaselt ei piisa aga isiku varidirektoriks klassifitseerimiseks juhiste ja suuniste järgimisest ühe juhatuse liikme poolt. Varidirektori vastutus saab tekkida, kui vastava isiku suunistele allus kogu juhatus tervikuna või vähemasti kollegiaalorgani otsustusõiguslik enamus.⁷³ Samuti kohaldub Inglise kohtupraktika kohaselt varidirektori vastutus eelkõige juhul, kui äriühingu juhatus või selle liikmed järgivad mõjutava isiku juhiseid regulaarselt.⁷⁴ ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõte on kohaldada vastutust ka nendel juhtudel, mil mõjutanud isik toob oma mõjutamisega vaid ühe konkreetse tegevuse suhtes kaasa äriühingule kahju tekkimise. Seda eelkõige põhjusel, et tavapäraselt piisab kahju tekkimiseks äriühingul ka ühest ainsast kahjustavast otsusest või tehingust. Eelnevast tuleneb, et mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni kohaldumisala on varidirektori instituudist laiem, hõlmates enda all võimaliku mõjutanud isikuna ka neid isikuid, keda Inglise õiguses tuntakse varidirektoritena.

Lisaks varidirektori ja ÄS § 167¹ lg-st 1 ning § 289² lg-st 1 tuleneva mõjutanud isiku vastutuse eristamisele, tekib küsimus varidirektori ja faktilise ühingjuhi mõistete omavahelisest suhestumisest. Ühelt poolt on nii Inglise õigusteoorias kui ka kohtupraktikas

⁷⁰ *Op. cit.* C. Noonan, S. Watson, p 767.

⁷¹ *Secretary of State for Trade and Industry v Deverell*, 21.12.1999. [2000] B.C.C. 1057.

⁷² *Re Unisoft Group Ltd (No. 2)*, 08.06.1993. [1994] B.C.C. 766.

⁷³ *Re Unisoft Group Ltd (No. 2)*, 08.06.1993. [1994] B.C.C. 766; *Lord (Liquidator of Rosshill Properties Ltd) v Sinai Securities Ltd & Ors*, 21.06.2004. [2004] B.C.C. 986.

⁷⁴ *Re Unisoft Group Ltd (No. 2)*, 08.06.1993. [1994] B.C.C. 766.

varidirektorit ja *de facto* ühingjuhti samastatud⁷⁵, teisest küljest leitakse, et tegemist on fundamentaalselt erinevate kontseptsioonidega ning nende kahe eristamine on vastutuse kohaldamise seisukohast äärmiselt oluline.⁷⁶ Nii on leitud, et varidirektori ja faktilise ühingjuhi mõisted ei kattu ning tegemist on pigem alternatiividega, seejuures võimalik, et üksteist välistavatega.⁷⁷ Kahe kontseptsiooni eristamine oluline eelkõige seetõttu, et varidirektor ei saa samal ajal olla faktiline ühingjuht ning ka vastupidi, mistõttu tuleb vastutuse kohaldamisel igal juhul alati hinnata, millise kontseptsiooni alla rikkuja tegevus kvalifitseerub.⁷⁸ Teistpidise arvamuse kohaselt tuleb kahte kontseptsiooni küll üksteisest selgelt eristada, kuid tegemist ei ole üksteist välistavate vastutusstandarditega.⁷⁹

Siinkirjutaja hinnangul kehtivad ka varidirektori ja faktilise ühingjuhi vastutuse eristamisel eelpool kirjeldatud mõjutanud isiku ja faktilise ühingjuhi eristamisel esile toodud põhimõtted. Eelkõige avaldub erinevus vastutusstandardite eesmärkides ning vastava rikkuja tegevusele iseloomulike tunnuste hindamises. Kui nii varidirektori, mõjutanud isiku kui ka faktilise ühingjuhi all mõeldakse isikuid, kes juhivad äriühingu tegevust selle formaalse juhi asemel olemata selleks õigustatud, siis faktiline ühingjuht käitub äriühingu juhina ka väljapoole ehk kolmandatele isikutele nähtavana. Nii mõjutanud isikud kui ka varidirektorid tegutsevad valdavalt formaalse juhatuse liikme varjus, soovides oma tegevust äriühingu juhtimisel pigem varjata.⁸⁰

Faktilise ühingjuhi ning varidirektori kontseptsioonide kõrval on Eesti õiguses mõjutanud isiku vastutust võrreldud ka deliktiõigusliku kihutaja mõistega.⁸¹ VÕS § 1045 lg 4 kohaselt loetakse kahju tekitanud teole kihutaja või kaasaaitaja käitumine võrdseks kahju tekitaja käitumisega, seejuures vastutavad kihutaja ja kaasaaitaja kahju tekitamise eest kahju tekitajaga samadel alustel. ÄS § 167¹ ja § 289² sätestavad mõjutanud isikuga solidaarselt mõjutatud isiku ehk juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vastutuse. Normide sõnastusest ning ülesehitusest tulenevalt on nende kaitse-eesmärk eelkõige äriühingu kaitsmine kahju tekkimise eest olukordades, kus mõjutanud isik kallutab oma mõju ära

⁷⁵ S. Griffin. Problems in the Identification of a Company Director. – Northern Ireland Legal Quarterly. Vol. 54, Issue 1, Spring 2013, pp 43-58; Secretary of State for Trade and Industry v Deverell, 21.12.1999. [2000] B.C.C. 1057.

⁷⁶ *Op. cit.* C. Noonan, S. Watson, p 763.

⁷⁷ Re Hydrodan (Corby) Ltd, 17.09.1993. [1994] B.C.C 161.

⁷⁸ Ultraframe (UK) Ltd v Fielding (No. 2), 27.07.2005. [2006] F.C.R. 17.

⁷⁹ Re Kaytech International plc. Potier v Secretary of State for Trade and Industry, 30.11.1998. [1999] B.C.C. 390.

⁸⁰ Re Hydrodan (Corby) Ltd, 17.09.1993. [1994] B.C.C 161. Samas on leitud, et varidirektor ei pea tegutsema alati varjatult lahendites Re Kaytech International plc. Potier v Secretary of State for Trade and Industry, 30.11.1998. [1999] B.C.C. 390.

⁸¹ *Op. cit.* K. Tamm, lk 15.

kasutades äriühingut kahjustavalt tegutsema selle juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi. Seega sisuliselt vastab mõjutanud isiku ning juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi konstruktsioon kihutaja ning teo täideviija suhtele.

Teo täideviimisele kihutaja mõiste tsiviilõiguses kattub karistusõigusliku kihutaja mõistega. Karistusõiguses on kihutajat defineeritud kui isikut, kes kallutab teist isikut – täideviijat – tahtlikule õigusvastasele teole.⁸² Sarnaselt tsiviilõiguslikule mõjutamise kontseptsioonile ei ole karistusõiguses kihutamisteo vorme seaduses nimetatud. Kihutamisteoks võib olla palve, veenmine, meelitus, lubadus aga ka ähvardus. Seejuures võib kihutamine toimuda konkludentselt. Eelkõige nähakse kihutamises kommunikatiivset mõjutamist ehk kihutaja ja kihutatava vahel tekkivat vaimset kontakti, millega kihutaja saavutab kihutatava üle intensiivse mõju.⁸³ Eelnevast tulenevalt võib asuda seisukohale, et ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tulenev mõjutanud isiku vastutus on oma olemuselt tõepoolest äärmiselt sarnane karistusõigusliku teo täideviimise ja kihutamise kontseptsiooniga. ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 sätestatud laiendava vastutusaluse abil on võimalik vastutusele võtta äriühingu kahjustamisele kihutanud isikuid ehk isikuid, kes on kallutanud äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegema äriühingule kahjulikke tehinguid.⁸⁴

Vahekokkuvõttena tuleb tõdeda, et seadusandja on ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 mõjutanud isiku vastutuse reguleerimisel teinud õiguspoliitilise otsustuse sätestada teatud praktikas esile kerkinud olukordade jaoks üldisest deliktiõiguslikust vastutusest spetsiifilisem vastutusstandard. Sellisteks olukordadeks on kahtlemata pahatahtlik variisikute kasutamine äriühingu juhtimisel, aga ka juhud, kus hoolsa ja äriühingule lojaalse *de jure* juhatuse liikme tegevust mõjutab pahatahtlik kolmas isik. Mõjutanud isiku vastutuse reguleerimine seaduse tasandil näitab, et seadusandja silmis on mõjutanud isiku vastutuse sätestamise võimalikud positiivsed tulemused ülekaalus reguleerimisega kaasneva võivate probleemide kõrval. Näiteks kätkeb mõjutanud isiku vastutusstandardi sätestamine seaduse tasandil endas ohtu ettevõtlusvabaduse liigsele piiramisele, mis avaldub sisuliselt selles, et äriühingus tehtud otsuseid võidakse hakata hindama äriühingu väliste institutsioonide poolt. Mõjutanud isiku vastutuse sätestamine deliktiõigusliku erinormina üldiste deliktiõiguse normide kõrval võib samas viidata ka tarbetule ülereguleerimisele, kui mõjutanud isikut oleks samaaegselt võimalik vastutusele võtta ka deliktiõigusliku üldnormi alusel.

⁸² J. Sootak. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010, lk 649.

⁸³ *Ibid.* lk 651.

⁸⁴ *Op. cit.* K.Tamm, lk 15.

Mõjutanud isiku vastutuse eesmärk ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel on äriühingu ja derivatiivselt selle võlausaldajate huvide kaitse nii äriühingu siseste kui väliste kolmandate isikute kahjustava mõju eest. Sellisest eesmärgist tulenevalt on mõjutanud isiku vastutuse kontseptsiooni võrreldud mitmete erinevate vastutusalaustega. Mõjutanud isiku vastutusstandardis nähakse sarnasusi nii faktilise ühingujuhi, Saksa õiguses välja pakutud faktilise ühingujuhi lähedase kui ka eelkõige Inglise õiguses tuntud varidirektori instituutidega. Siinkirjutaja hinnangul tuleb eelnimetatud kontseptsioone mõjutanud isiku vastutusest eristada, kuna olenemata sarnasustest rikkuja tunnuste osas ei saa Saksa õiguses välja pakutud faktilise ühingujuhi lähedase ega Inglise õiguses tuntud varidirektori vastutuse kohaldamise põhimõtteid üle kanda mõjutanud isiku vastutusstandardi kohaldamisele. Eesti õiguses omab enim tähendust mõjutanud isiku vastutuse eristamine faktilise ühingujuhi institutsioonist. Seda põhjusel, et kui mõjutanud isiku vastutus on deliktiõiguslik vastutus, mille kohaldamisel tuleb järgida delikti üldskeemi, siis faktilise ühingujuhi instituudi senine käsitlus pooldab faktilise ühingujuhi ja äriühingu vahelise suhte kvalifitseerimist seadusjärgseks võlasuhteks, mis tähendab, et rikkuja kui faktiline ühingujuht vastutaks lepingulise vastutussüsteemi alusel.⁸⁵

Arvestades, et mõjutanud isiku vastutus on deliktiõiguslik erikoosseis, mis avaldab sama mõtet VÕS §-st 1043 ja § 1045 lg 1 p-st 8 tuleneva tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud õigusvastase kahju hüvitamisnõudega, tekib küsimus sellest, millised on mõjutanud isiku vastutuse korral kahju hüvitamise nõude maksma panemise spetsiifilised nõude-eeldused ning kas need sisaldavad erisusi võrreldes deliktiõiguslikust üldskeemist tulenevate nõude-eeldustega. Seega käsitletakse käesoleva töö järgmises peatükis ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tulenevaid nõude-eeldusi, mõjutanud isiku vastu nõude maksma panemisel kohalduvat poolte tõendamiskoormist ning võimalikke vastutust välistavaid asjaolusid eesmärgiga hinnata, kas mõjutanud isiku vastutus on tahtliku heade kommete vastasel käitumisel põhinevast vastutusest VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 alusel laiaulatuslikum või kaugemaleminev, mis omakorda võiks õigustada mõjutanud isiku vastutuse sätestamist eraldi spetsiifiliste deliktiõiguslike erinormidena.

⁸⁵ *Op. cit.* S. Mikli, lk 90.

2. NÕUDE ESITAMISE EELDUSED

2.1 Objektiivne teokoosseis

Õigusteoorias on deliktilise üldvastutuse aluseks peetud delikti kolmeastmelist materiaalõigusliku üldkoosseisu, mille elementideks on esiteks objektiivne teokoosseis sisaldades allosadena tegu, tagajärge ja põhjuslikku seost, teiseks õigusvastasus ja kolmandaks süü⁸⁶ või ka *corpus delicti* nelja elementi, milleks on seadusega kaitstud õigushüvede rikkumise tulemusena kannatanul tekkinud kahju, kahju tekitaja käitumine kahju tekkimise põhjusena ehk kahju tekkimise kausaalne seos isiku õigusvastase teoga, kahju tekitamise õigusvastasus ning kahju tekitamise süülisus ehk kahju tekitamine tahtlusega või raskest hooletusest⁸⁷. Ka deliktiõigusliku vastutuse eelduste kontrollimise järjekorra suhtes esineb erinevaid arvamusi. Ühest küljest ollakse seisukohal, et deliktiõigusliku vastutuse esimese eeldusena tuleb kontrollida kahjustaja tegu, seejärel kahju ning põhjuslikku seost kahjustava teo ning tekkinud tagajärje vahel.⁸⁸ Teistsuguse arvamuse kohaselt tuleb kaasuse lahendamise efektiivsusest lähtudes deliktiõigusliku vastutuse kontrollimist alustada kaitstud õigushüve kahjustumise tuvastamisest ning alles seejärel saab hinnata, kas õigushüve kahjustumine on olnud isiku, kelle käest kahju hüvitamist nõutakse, teo tagajärg.⁸⁹ Sisulisest küljest nähakse olenemata deliktistruktuuri liigendamisest deliktiõigusliku vastutuse tunnustena tegu, kahju teo tagajärjena, põhjuslikku seost teo ja tagajärje vahel, teo õigusvastasust ning rikkuja süüd. Nõude-eelduste kontrollimise järjekord lõpptulemust silmas pidades määravat tähtsust ei oma.⁹⁰

Lähtudes seisukohast, et mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel on deliktiõigusliku vastutuse erikoosseis, mis avaldab sama mõtet VÕS §-is 1043 ja § 1045 lg 1 p-s 8 sätestatud tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud õigusvastase kahju hüvitamise kohustusega, on käesolevas töös järgnevalt mõjutanud isiku vastutuse nõude eelduste analüüsimisel lähtunud delikti üldkoosseisust, arvestades seejuures mõjutanud isiku vastutuse instituudi eripära. Tulenevalt asjaolust, et ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 sätestatud mõjutanud isiku vastutuse eeskujuks on olnud AktG § 117 lg 1 ning et

⁸⁶ T. Tampuu. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – Juridica 2003/II, lk 75.

⁸⁷ M. Kingisepp. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus, lk 22.

⁸⁸ T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted. 3. täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn: Juura 2012, lk 180 jj.

⁸⁹ *Op. cit.* U. Volens, lk 37; I. Nõmm. Käibekohustuste rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2013, lk 108.

⁹⁰ *Ibid.*

Eesti õigusteoorias ei ole mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise eeldusi seni lahti kirjutatud ega süviti analüüsitud, on käesolevas töös nõude esitamise eelduste struktuuri osas lähtunud Saksa õigusteoorias ja seaduskommentaaries esile toodud ülesehitusest ning järjestusest.

Mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise esimese eeldusena on nõutav objektiivse teokoosseisu elementide olemasolu ehk tegu, tagajärg ning nende kahe vaheline põhjuslik seos. Mõjutanud isiku vastutuse spetsiifikast lähtudes tuleb seega tuvastada mõjutamine, kahju tekkimine äriühingul ning põhjuslik seos rikkuja mõjutava tegevuse ja äriühingul tekkinud kahju vahel. Eesti õiguskirjanduses on välja toodud, et mõjutanud isiku vastutuse kohaldamiseks tuleb esmalt tuvastada mõjutanud isiku mõjuvõim äriühingule, selle mõju ära kasutamine ning mõju tulemusena äriühingule kahjuliku otsuse tegemine.⁹¹ Saksa õigusteoorias nähakse objektiivse teokoosseisu elementidena äriühingule mõju ära kasutamist, mõjutatava isiku tegutsema mõjutamist, äriühingul tekkivat kahju ning kahetasandilist kausaalsust, mis avaldub esiteks mõjutamise ja selle tulemusel mõjutatava isiku tegutsemise vahel ning teiseks mõjutatud isiku tegevuse ja äriühingul tekkinud kahju vahel.⁹²

2.1.1 Äriühingule mõju ära kasutamine

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest tulenevalt on kõnealuste normide primaarselt kaitstavaks õigushüveks äriühingule tekkida võiv kahju, mistõttu tuleb objektiivse teokoosseisu raames anda õiguslik hinnang neile rikkuja tegudele, mis on endaga kaasa toonud kausaalse kahju tekkimise äriühingul. Kahju põhjustav tegu võib väljenduda nii aktiivses tegevuses kui ka tegevusetuses. Seega tekib küsimus sellest, kas ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 rikkuja poolne mõjutamine peab avalduma tegevuses või on juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamine võimalik ka tegevusetusega. Üldjoontes tuleb ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes mõjutamise all silmas pidada eelkõige aktiivset tegevust. Samas ei saa siinkirjutaja arvates täielikult välistada mõjutamist läbi tegevusetuse, kuigi raske on ette kujutada olukorda, kus äriühingu juhatuse või nõukogu liige või prokurist tegutseks mõju omava isiku tegevusetusest lähtudes. Mõju omava isiku tegevusetust tulenevalt juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi poolt äriühingut kahjustava tegutsemise korral võib tekkida küsimus ka põhjusliku seose olemasolust. Seda põhjusel, et lisaks mõju olemasolule peab mõjutanud isik seda ka juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi suunamiseks ära kasutama.

⁹¹ *Op. cit.* U. Volens, K. Madisson, lk 122.

⁹² *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 95.

Mitte igasugune mõjutanud isiku tegevus, mille tulemusel tekkis äriühingul kahju, ei vii aga lõpptulemusena mõjutanud isikul kahjuhüvitamise kohustuse tekkimiseni. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest "oma mõju äriühingule ära kasutades" tuleneb eeldus, mille kohaselt vastutab mõjutanud isik äriühingule tekkinud kahju eest juhul, kui ta on ära kasutanud oma mõju äriühingu üle ja seeläbi viimasele kahju tekitanud. Seega on seadusandja ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 puhul sätestanud vastutuse tekkimise eeldusena rikkuja teole spetsiifilise tunnuse ehk teomodaliteedi, mille kohaselt sisaldab mõjutamistegu endas mõju olemasolu ja selle ära kasutamist.

Mõju ära kasutamise fakti kui mõjutanud isiku vastutuse tekkimiseks vajaliku teo esimese modaliteedi võib omakorda jagada kolmeks eraldi tähtsust omavaks tunnuseks. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest tulenevalt peab vastutuse kohaldamiseks (1) mõjutanud isik (2) ära kasutama (3) oma sellist mõju äriühingu üle, millest tulenevalt on võimalik mõjutatud isiku äriühingut kahjustavale tegutsemisele suunamine. Nimetatud mõju ära kasutamise elementidest lähtudes on alljärgnevalt analüüsitud esiteks, kes võib ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes olla mõju ära kasutajaks, teiseks, milline peab olema äriühingu üle eksisteeriv mõju ning kolmandaks, milles seisneb mõju ära kasutamine.

2.1.1.1 Rikkuja

Õigluse põhimõttest tulenevalt peab deliktiõigus eelkõige võimaldama vastutusele võtta isiku, kes kahju põhjustas ja kellele saab seda ette heita.⁹³ Eeltoodud põhimõttest tulenevalt näevad ÄS § 167¹ ja § 289² äriühingule tekitatud kahju eest ette mõjutanud isiku, juhatuse või nõukogu liikme, prokuristi ja äriühingu kahjustamisest kasu saanud isiku solidaarse vastutuse. Tegemist on mitmetasandilise kohustuslike isikute ringiga, kus esiteks on sätete rikkujaks kõik isikud, kelle mõjutusel võtsid äriühingu juhatuse, nõukogu või prokurist vastu äriühingule kahju toova otsuse, teiseks needsamad juhatuse või nõukogu liikmed ja prokurist, kes äriühingut kahjustava otsuse vastu võtsid ning kolmandaks kõik isikud, kes äriühingule kahju tekitamisest kasu said.⁹⁴ Lähtudes käesoleva magistritöö teemast keskendutakse järgnevalt nimetatutest vaid esimesele kohustatud isikute ringile ehk rikkujale kui mõjutanud isikule.

⁹³ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. 53. ptk.

⁹⁴ *Op. cit.* M. Merimaa, lk 186.

VÕS järgi võib delikti toimepanijaks ehk isikuks, kes paneb toime deliktiõigusliku vastutuse kaasa toonud teo, olla nii füüsiline kui ka juriidiline isik, sh avaliku võimu kandja.⁹⁵ Ka mõjutanud isikuks deliktiõiguslike erinormide ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes võib olla nii füüsiline kui juriidiline isik. Samale seisukohale on asunud Saksa õiguses vastavalt AktG § 117 lg 1 suhtes.⁹⁶ Saksa õigusteoorias vähemusarvamust esindav H. C. Voigt on siiski rõhutanud, et AktG § 117 lg 1 adressaatideks on ainult need juriidilised või füüsilised isikud, kellel on mõju äriühingu üle ja kes seda kasutavad ehk rikkujat kvalifitseerivaks tunnuseks on mõju olemasolu ja selle kasutamine.⁹⁷ Eelnevast tulenevalt peab H. C. Voigt'i hinnangul AktG § 117 lg 1 mõttes kahjustava mõju avaldumise ajal eksisteerima rikkuja ning äriühingu vahel eriseos, mis põhinebki mõju olemasolul.⁹⁸

H. C. Voigt'i mõttekäik mõju kui rikkuja ning äriühingu vahelise ühenduslüli osas on vastuvõetav senimaani, kuni mõju olemasolu tõlgendatakse laialt. Kui aga lähtuda H. C. Voigt'i seisukohast, mille kohaselt ei ole mitte igasugune mõju, eelkõige majanduslikest suhetest tulenev, piisav õigustamiseks eriseose olemasolu⁹⁹, viiks sellise eriseose sätestamine vastutuse tekkimise eeldusena kohustuslike isikute ringi põhjendamatule kitsendamisele. Nii võib mõjutanud isikuks osutada väikese tootmisettevõtte peamine tooraine tarnija, kes kasutades ära oma majanduslikku mõju tootmisettevõtte üle, mõjutab viimase juhatuse liiget võtma vastu ettevõttele kahjuliku otsuse, näiteks mitte müüa toodangut tarnija poolt ettekirjutatud isikutele. Kui laia tõlgenduse kohaselt oleks siinkohal tarnija vastutusele võtmine mõjutanud isiku vastutuse sätete alusel võimalik, siis H. C. Voigt'i eriseose teooriast lähtudes vastutus ei kohalduks, kuivõrd leingulistest võlasuhetest tulenev majanduslik mõju ei ole piisav eriseose olemasolu tunnustamiseks.

Praktikas võib äriühingu üle mõju omavaks isikuks osutada nii ühingusisene kui –väline füüsiline isik ehk mõju äriühingu üle võib omada nii äriühingu lihttöötaja, juhtorgani liige, aktsionär kui ka kolmas isik, kellel puuduvad igasugused liikmelisusest tulenevad sidemed äriühinguga.¹⁰⁰ Kui äriühingu lihttöötajate, selle aktsionäride ja kolmandate isikute puhul on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel deliktiõigusliku vastutuse rakendamine kohane, siis juhatuse või nõukogu liige või prokurist on äriühinguga eelduslikult lepingulistest suhetes,

⁹⁵ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1043, komm 3.4.1.

⁹⁶ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 10. *Op. cit.* M. Kort. AktG Großkomm. § 117, Rn 97.

⁹⁷ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 221; *Op. cit.* G. Spindler, Münch Komm AktG. § 117, Rn 10; *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 15.

⁹⁸ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 222.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 95.

mistõttu tuleb VÕS § 1044 lg-st 2 lähtudes tunnistada nende isikute puhul mõju ära kasutamisest tekkinud kahju korral primaarsena lepingulistest suhetest tulenevaid nõudeid (vt käesoleva töö p 3.1). Seega võiks asuda seisukohale, et sisuliselt ei saa ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes olla rikkujaks äriühingu enda juhatuse või nõukogu liige või prokurist, kuivõrd nimetatud isikutel eksisteerib ühinguga lepinguline või vähemasti lepingusarnane võlasuhe.¹⁰¹ Sellist seisukohta toetab ka mõjutanud isiku vastutuse deliktiõiguslikust olemusest tuletatav eesmärk kaitsta äriühingut eelkõige ühinguväliste mõjutuste eest.

Juriidiliste isikute puhul ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 adressaatidena tuleb arvestada, et juriidilise isiku vastutus võib põhineda kaudse vastutusena juriidilise isiku organite (juhatuse, nõukogu, üldkoosolek), teatava juriidilise isikuga seotud isiku (juhatuse või muu juhtorgani liige, töötaja) poolt toime pandud teo tagajärgede eest või ka vahetult organisatsioonisüü teooria kohaselt.¹⁰² Seega vastutab juriidiline isik teise äriühingu kahjustamise eest mõjutamise kaudu juhul, kui ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 koosseisu täidab juriidilise isiku organ tervikuna, organiliige individuaalselt (TsÜS § 31 lg 5) või juriidiline isik vahetult organisatsioonisüü teooria alusel.¹⁰³

Mõjutanud isiku vastutuse sätete kohaldamine võib osutuda probleemseks, kui normi juriidilisest isikust rikkujaks ehk mõju kasutajaks on äriühinguga seotud ettevõtte. Vastutuse kohaldumise küsimus tekib, kui mõjutanud ühinguks on mõjutatud äriühinguga ühte kontserni kuuluv ühing, eelkõige selle emaettevõtte. Samuti kui mõjutajaks osutub ühinevate äriühingute puhul ühendav äriühing. Kahtlemata on just emaettevõttel võimupositsioon tütarettevõtte tegevuse suunamiseks ning seejuures võivad kahe juriidiliselt erineva keha huvid olla vastuolulised. Välistatud ei ole näiteks olukorrad, kus emaettevõtte on valmis enda huvisid esikohale seades ka tütarettevõtte pankrotistumiseks. Ka ühendava äriühingu huvid võivad olla ühendatava äriühingu huvidega vastuolus. Kui AktG § 117 lg 7 sätestab siinkohal, et mõjutanud isiku vastutus ei kohaldu, kui mõjutamine on toimunud valitsemislepingu alusel või tulenevalt ühendava äriühingu juhtimisest, millesse ühendatav äriühing korporeeritud on, siis ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sellist vastutuse välistamist ei sätesta. AktG § 117 lg 7 sätestamisel on lähtutud eesmärgist, et valitsemislepingu alla kuuluva äriühingu ja ühendatava

¹⁰¹ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 224.

¹⁰² *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1043, komm 3.4.1.

¹⁰³ TsÜS § 31 lg 5 kohaselt loetakse juriidilise isiku organi tegevus juriidilise isiku tegevuseks. Kuigi Eesti seadusandja on lugenud juriidilise isiku tegevuseks selle organi mitte aga organiliikme tegevust, saab juriidilist isikut üldjuhul esindada iga juhatuse liige, kui seaduse või põhikirjaga ei ole ette nähtud ühise esindamise põhimõtet. K. Saare. Esindusorgani liikme käitumise omistamisest eraõiguslikule juriidilisele isikule seoses vastutuse küsimusega. – *Juridica*. 2003/X, lk 674.

äriühingu juhtimine lähtudes vastavalt valitsemislepingule või ühendava äriühingu juhistele on selliselt seotud äriühingute puhul loomulik.¹⁰⁴

Samas ei näe AktG § 117 ette vastutuse välistamist juhtudel, kus mõjutajaks on emaettevõtte. ÄS § 167¹ ja § 289² kohaselt vastutaks mõjutamise eest nii emaettevõtte kui ka ühinevate äriühingute korral ühendav äriühing. Emaettevõtte huvide eelistav kaitsmine tütarettevõtte ees ning seeläbi emaettevõtte kui mõjutanud isiku vastutuse täielik välistamine oleks ka vastuolus ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 mõjutanud isiku vastutuse sätestamise eesmärgiga. Selliselt vastutuse välistamisel avaks seadusandja ukse emaettevõtete poolt tütarettevõtete ärakasutamiseks sarnaselt füüsiliste isikute puhul tuntud variisikutele. Seega on emaettevõtte tütarettevõtte juhtimist läbi viimase juhatause või nõukogu liikme või prokuristi mõjutades ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel vastutav tütarettevõttele tekkida võiva kahju eest. Näiteks võiks kontserni kuuluvale emaettevõttele kohalduda vastutus mõjutamise eest olukorras, kus emaettevõtte peatöövõtjana sõlmib tütarettevõttega alltöövõtulepingu, mille kohaselt ei kataks tütarettevõttele makstav lepingujärgne tasu tütarettevõtte kulusid ning viimasele tekib seeläbi kahju. Küsimus emaettevõtte vastutuse kohaldamisest tekib eelkõige juhul, kui kahjuliku tehingu tagajärjena tütarettevõtte pankrotistuks.

Juriidilise isiku vastutuse seisukohast teist äriühingut kahjustava mõjutamise eest on Saksa õigusteoorias tõusetunud küsimus ka sellest, kas juriidiline isik vastutab teisele äriühingule tekkinud kahju eest juhul, kui juriidilise isiku organiliige kuulub eraldiseisvana kahjustatava äriühingu juhtorganisse. Varasemalt loeti sellises olukorras isik kahjustatava äriühingu juhtorgani liikmeks, mitte aga mõjutatava juriidilise isiku esindajaks.¹⁰⁵ Samas ei välistata Saksa õiguses nn delegeeriva juriidilise isiku vastutust teise äriühingu mõjutamise eest, kuna reaalsuskauge on asuda seisukohale, et delegeeritav organiliige tegutseb ainult selle äriühingu huvides, kuhu ta on delegeeritud.¹⁰⁶ Seega võib eelnimetatud olukorras sõltuvalt kahju tekitamise omistamisest vastutada nii füüsiline isik juriidilise isiku organiliikmena kui juriidiline isik enda organiliikme tegevuse tagajärjena. Seejuures ei ole organiliikme isiklik vastutus eelduseks delegeeriva ühingu vastutuse tekkimiseks.¹⁰⁷

Ka Eesti õiguses tuleb organiliikme tegevust juriidilise isiku tegevuseks lugemisel kontrollida kahju tekitamise omistatavust juriidilisele isikule. Lähtutakse põhimõttest, et juhatause liikme

¹⁰⁴ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 95.

¹⁰⁵ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 13.

¹⁰⁶ *Ibid.*

¹⁰⁷ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 15.

õigusvastast tegevust saaks pidada juriidilise isiku õigusvastaseks tegevuseks, kui organiliikme tegevus on seotud juriidilise isiku huvidega ning organiliikme ametialane käitumine ja kahju tekitamine on sisuliselt seotud.¹⁰⁸ Samuti peab juriidilise isiku deliktiõigusliku vastutuse tekkimiseks eksisteerima seos juriidilise isiku organi liikme teo ja juriidilise isiku realiseerimist vajavate eesmärkide vahel. Juriidilisele isikule saab TsÜS § 31 lg 5 alusel omistada üksnes juriidilise organi õiguspädevust omavatesse organitesse kuuluvate füüsiliste isikute õigusvastaseid tegusid, mis tähendab, et juriidilisele isikule saab omistada vaid neid tegusid, mille on juriidilise isiku huvides toime pannud kehtivate volitustega juhatuse liige.¹⁰⁹

Juriidiliste ja füüsiliste isikute kõrval tuleb ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 võimalike rikkujatena tunnistada ka avalikku võimu. Avaliku võimu volituste rakendamisel ja muude avalike ülesannete täitmisel tekitatud kahju hüvitamise alused ja korra sätestab riigivastutuse seadus¹¹⁰ (edaspidi RVastS). RVastS kohaselt omistatakse avaliku võimu kandjale õiguste rikkumine juhul, kui õigusvastase tegevusega kahjustatakse äriühingut avalik-õiguslikes suhetes. Saksa õiguse kohaselt vastutab avalik võim AktG § 117 lg 1 alusel juhul, kui riiklikud instantsid on nimetatud sätte mõttes mõju kasutajaks.¹¹¹ Kuivõrd avaliku võimu kandjad võivad sageli asuda äriühingute suhtes teataval võimupositsioonil, võib avaliku võimu puhul mõju eksisteerimist mõneti eeldada.

Kuigi avalik võim võib faktiliselt omada äriühingu üle võimu mitmel erineval viisil ja tasandil, ilmneb kõige selgemalt avaliku võimu kui mõjutaja positsioon riigi osalusega äriühingutes. ÄS-ist tulenevatest ühinguõiguslikest kohustustest lähtudes on äriühingu juhatuse liikmel kohustus tegutseda äriühingu ja vastavalt selle osanike või aktsionäride huvides. Kui äriühingu osanikuks või aktsionäriks on riik, võib tekkida huvide konflikt, kuna äriühingute võimalikult suure majandusliku kasu saamise eesmärgi kõrval on avaliku võimu huvides ka näiteks sotsiaalne kasu. Nii võib avalik võim oma osaluse kaudu äriühingus peale sundida äriühingule majanduslikult kahjuliku otsuse vastuvõtmise, näiteks otsustab riik kohustada AS-i Tallinna Sadam ehitama sotsiaalsetest huvidest lähtudes sadam Saaremaale. Kui selline otsus tekitab äriühingule kahju, on võimalik riigi vastutus tekkinud kahju eest. Nagu ka ema- ja tütarettevõtte vastutuse juures, realiseeruks riigi vastutus sellise näite puhul eelkõige äriühingu pankrotistumisel.

¹⁰⁸ *Op. cit.* K. Saare, lk 678.

¹⁰⁹ T. Tampuu. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. – *Juridica* 2003/VII, lk 472.

¹¹⁰ Riigivastutuse seadus. – RT I 2001, 47, 260 ... RT I, 13.09.2011, 11.

¹¹¹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 19.

Üldise põhimõtte kohaselt tuleb riigi osalusega äriühingute puhul äriühingu siseselt avaliku võimu ja äriühingu enda huvide vastandumisel, eelistada viimase huve. Olukordi, kus avalik huvi võiks üle kaaluda äriühingu erahuvid, tuleb pidada erakordseteks.¹¹² Sarnaselt juriidilise isiku organi või organiliikme tegevuse lugemisel juriidilise isiku tegevuseks, tuleb ka avaliku võimu kandja puhul igal konkreetsel juhul eraldi hinnata, kas kahju tekitamine on omistatav avalikule võimule või õigusvastaselt käitunud füüsilisele isikule.

2.1.1.2 Mõju

Mõjutanud isikul ehk rikkujal ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes peab olema mõju kahjustatava äriühingu üle. Saksa õigusteoorias valitseva arvamuse kohaselt piisab vastutuse tekkimiseks ka kaudse mõju olemasolust ehk mõju kahjustava äriühingu organi või selle liikmete üle loetakse mõjuks äriühingu üle.¹¹³ Sellisest seisukohast lähtudes võiks mõjutajaks AktG § 117 lg 1 mõttes olla ka näiteks suuraktsionäri abikaasa. Mõjutanud isiku vastutuse deliktiõigusliku olemuse suhtes kriitiliselt meelestatud H. C. Voigt on seevastu seisukohal, et kaudsest mõjust äriühingule, selle organitele või organiliikmetele vastutuse tekkimiseks ei piisa, kuna AktG § 117 lg 1 eeldab kahjustava mõju avaldumise ajal eralist seost mõjutaja ning äriühingu vahel.¹¹⁴

Kui H. C. Voigt defineerib mõjuna teatud õigusliku eriseose eksisteerimist, siis valitseva arvamuse kohaselt tuleb mõju mõistet tõlgendada laialt¹¹⁵ ning üldiselt mõeldakse mõju all rikkuja tegelikku või õiguslikku jõupositsiooni, mis on piisav mõjutamiseks kahjustatava äriühingu juhtorgani liikmeid või prokuristi käituma vastupidiselt nende seadusest ja suhetest äriühinguga tulenevatele kohustustele.¹¹⁶ Oluline on seejuures meeles pidada, et tegemist peab olema relevantse mõjuga ehk just sellest võimupositsioonist tulenevalt peab olema võimalik mõjutada äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema äriühingut kahjustavalt.¹¹⁷

Tulenevalt mõju mõiste laiaast tõlgendamisest ei pea mõjutanud isiku võimupositsioon äriühingu, selle organite või organiliikmete või prokuristi üle olema tingimata

¹¹² *Op. cit.* M. Kort. AktG Großkomm. § 117, Rn 92.

¹¹³ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 93.

¹¹⁴ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 224.

¹¹⁵ H. J. Mertens. § 117, Rn 3. – W. Zöllner, U. Noach. Kölner Kommentar zum Aktiengesetz. 2. Band. 3. Auflage. Carl Heymanns Verlag: 2012.

¹¹⁶ *Op. cit.* U. Hüffer. AktG. § 117, Rn 3.

¹¹⁷ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 16.

ühinguõiguslik.¹¹⁸ Nii võib mõju põhineda aktsiate omamisel (nt enamusaktsionärid) või ka blokeerival vähemusel (vetoõigus).¹¹⁹ Samuti võib mõju tuleneda äriühingust suhetest kahjustatava äriühinguga, nt laenulepingutest või kui äriühing on tihedalt seotud ühe konkreetse tarnijaga, võib mõjutajaks osutada ka tarnija.¹²⁰ Mõju äriühingu üle võib olla ka poliitiline¹²¹ või avalduda läbi isiklike suhete¹²². Viimast eelkõige mõjutatavate isikute ringi kuuluvate isikute puhul ehk juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi lähiringkonna puhul, samuti suuraktsionäride lähedaste korral.¹²³

Kuigi mõjutanud isiku vastutuse deliktiõigusliku olemuse kriitika kohaselt ei saa sotsiaalsed kontaktid või majanduslikud suhted olla piisavaks õigustuseks vastutuse kohaldamiseks¹²⁴, siis siinkirjutaja hinnangul tuleks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sätestamise eesmärke silmas pidades pigem nõustuda Saksa õigusteoorias valitseva arvamusega, mille kohaselt loetakse mõju äriühingu juhtimise seisukohast oluliste otsuste tegijatele alati ka mõjuks äriühingule¹²⁵. Viimastest lähtudes võiks majanduslik mõju äriühingu üle läbi selle juhtivorganite või prokuristi avalduda ka näiteks altkäemaksu andmises. Eesti meedias on viimasel ajal esile kerkinud kaks äriühingu tegevust puudutavat altkäemaksu juhtumit. Esimesel juhul pakkusid tootmisettevõtte juhid enda lepingupartneriks olevale kauplusketi ostujuhile pistist, mille tasumisel loobuks viimane täiendavate soodustuste nõudmisest kauplusketis müüdavatele tootmisettevõtte kaupadele ning suurendaks tootmisettevõtte poolt pakutava kauba sortimenti ja läbimüüki.¹²⁶ Teise kaasuse kohaselt eelistas kauplusketi projektijuht kaupluseketile kuuluva kinnisvara arendamisel kindlaid ettevõtteid, kes projektijuhile altkäemaksu maksid.¹²⁷ Kui altkäemaksu andmine mõjutas äriühingu tegevust, võiks altkäemaksu andjatele kohalduda äriühingule kahju tekkimise korral mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel.

Olenemata mõjule omistatud laiaast tõlgendusest ei ole mõju mõiste siiski piiritu ning mitte igasugune mõju ei ole piisav selle kasutamise eest vastutuse kohaldamiseks. Siinkohal on olulisimaks tingimuseks mõju intensiivsus. Mõju äriühingule peab ületama sellist

¹¹⁸ LG München, 21.06.2013 – 5 HK O 19183/09.

¹¹⁹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 17.

¹²⁰ *Op. cit.* U. Hüffer, AktG. § 117, Rn 3; *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 19.

¹²¹ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 17; *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 21.

¹²² *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 20.

¹²³ *Op. cit.* M. Kort. AktG Großkomm. § 117, Rn 126.

¹²⁴ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 224.

¹²⁵ *Op. cit.* M. Kort. AktG Großkommentar. § 117, Rn 114.

¹²⁶ M. Kuul. Hulgifirma juhid jäid ostujuhile pistise pakkumises süüdi. – ERR Uudiste Portaal 04.03.2014. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/09fc58c7-dc44-461a-8127-6150cd992779>, 01.04.2014.

¹²⁷ M. Kuul. Rimil endist juhti kahtlustatakse üle 600 000 euro suuruse pistise võtmises. – ERR Uudiste Portaal 23.01.2014. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/85aca8d3-ac07-401d-8774-05f69d78c4ca>, 01.04.2014.

survestamist, mida kasutatakse tavapäraselt ärisuhetes enda huvides.¹²⁸ Näiteks äriühingute vahelisi majanduslike suhteid reguleerivate lepingute korral saab mõju eksisteerimist jaatada vaid juhul, kui lepingutes sätestatu mõjutab ka tegelikult äriühingu juhtimist.¹²⁹ Samuti on oluline, et mõju peab olema suunatud sellisele tegevusele, mis oleks vastuolus mõjutatava isiku tahtlusega ning tema kohustustega äriühingu ees.¹³⁰ See tähendab, et mõjutanud isiku vastutus ei kohaldu, kui mõju tulemusel ei ole mõjutatav isik teinud midagi oma tahte või kohustuste vastast, eelkõige juhul, kui mõjutatud isik oleks äriühingut kahjustavalt käitunud ka ilma mõju eksisteerimiseta.

2.1.1.3 Mõju ära kasutamine

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt vastutab äriühingule tekitatud kahju eest oma mõju äriühingule ära kasutanud isik. Kui Eesti õiguses on mõjutanud isiku vastutus otsesõnu seotud mõju ära kasutamisega, siis kehtiva Saksa õiguse kohaselt mõju ära kasutamist ette ei nähta. Küll nägi mõjutanud isiku vastutuse eeldusena mõju ära kasutamist ette 30.12.1937 vastu võetud ning 01.10.1937 jõustunud AktG, mille § 101 lg 1 sätestas vastutuse igale isikule, kes tahtlikult oma mõju ära kasutades endale või teisele äriühingule kasu saamise eesmärgil mõjutas juhatuse või nõukogu liiget tegutsema äriühingut või selle aktsionäre kahjustavalt.¹³¹ Mõju ära kasutamine kasu saamise eesmärgil ei ole mõjutanud isiku vastutuse eelduseks Saksa õiguse kohaselt alates 11.09.1965 avaldatud ning 01.01.1966 jõustunud AktG-st.

Kehtiv ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastuse puhtgrammatiline tõlgendus võib viia mõju kasutamise või ära kasutamise seisukohalt lahknevate arvamusteni. Ühest küljest võib “oma mõju ära kasutades” all mõista mõju kasutamist teatud liiki materiaalse või immateriaalse kasu või eelise saamise eesmärgil. Teisest küljest ei sätesta erinevalt 1937. aasta AktG-st ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 otsesõnu mõjutamisest kasu saamise eesmärki, mistõttu võib mõju ära kasutamise all mõista ka lihtsalt mõju kasutamist äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi õigusvastasele ning äriühingut kahjustavalt tegevusele mõjutamiseks. Kuivõrd mõjutaja tegevusest kasu saanud isiku vastutus on eraldi reguleeritud vastavalt ÄS § 167¹ lg-s 3 ja § 289² lg-s 3, võib ka seadusandja mõtteks pidada

¹²⁸ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 20.

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 15.

¹³¹ Saksamaa aktsiaseltsiseadus Aktiengesetz 1937 RGBI. I. S. 107 – BGBI. I. S. 1089. Arvutivõrgus: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1937&page=231&size=45>, 01.04.2014.

pigem mõjutaja vastutuse eeldusena sätestada mõju kasutamist teatud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse kaasa toomiseks, mitte aga mõju ära kasutamist iseendale kasu saamise eesmärgil. Seda enam, et vastutuse piiramine omakasuga limiteeriks oluliselt mõjutanud isiku vastutuse kohaldamisala, jättes välja juhud, kus mõjutamise tulemusel saab kasu kolmas isik.

Seega tuleb mõju ära kasutamise all mõista eelkõige põhjusliku seost mõju kasutamise ja seeläbi mõjutatud isiku kahjuliku tegevuse vahel ehk mõju kasutati ära juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamiseks. Õigusselguse huvides võiks siinkirjutaja arvates sarnaselt kehtiva AktG § 117 lg-le 1 sätestada mõjutanud isiku vastutuse ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 järgnevas sõnastuses: “Oma mõju äriühingule (vastavalt osaühingule või aktsiaseltsile) kasutades juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutanud isik peab hüvitama äriühingule sellega tekitatud kahju”.

Saksa õigusteoorias senise “kasu saamise eesmärgil mõju ära kasutamise” muutmisel “mõju kasutamiseks” lähtuti eelduslikult samuti normi eesmärgist ja selle võimalikust kohaldamisalast. Varasem ära kasutamine muudeti mõju kasutamiseks, kuna mõjutatavate isikute tegutsema mõjutamine ei pea ilmtingimata olema ärakasutav või ebaaus käitumine.¹³² Kehtiva AktG § 117 lg 1 suhtes on asutud seisukohale, et vastutuse kohaldumiseks ei pea mõjutaja saama mõjutamisest eelist, see tähendab, et eelist võib saada, kuid selle puudumine ei ole vastutust välistavaks asjaoluks.¹³³ Seega avaldub vastutuse kohaldumise piir seal, kus mõjutaja kasutab mõju juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi objektiivselt õigusvastase käitumise esilekutsumisel.¹³⁴ Seejuures võib mõju kasutamine toimuda ka konkludentselt ehk on piisav, kui mõjutatav isik ehk juhatuse või nõukogu liige või prokurist teab mõjutaja võimupositsioonist ning käitub sellest tulenevalt mõjutaja huvides.¹³⁵

Konkludentsest mõjutamisest tuleb siiski selgepiirilisel eristada olukorda, kus võimupositsioonil oleval isikul on küll mõju ning mõjutatav isik on sellest ka teadlik, kuid puudub põhjuslik seos mõju olemasolu ja mõjutatava isiku tegevuse vahel. See tähendab, et mõjutaja vastutust ei saa rakendada olukorras, kus mõjutatav isik tegutseb mõjutaja eelduslikes huvides omal algatusel. Sellisel juhul on mõjutanud isikul küll mõju äriühingu

¹³² *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 21.

¹³³ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 22.

¹³⁴ *Ibid.*

¹³⁵ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 21.

üle, kuid tulenevalt asjaolust, et mõju ei kasutata juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegutsema mõjutamiseks, puudub alus ka mõju omava isiku vastutuse kohaldamiseks.

2.1.2 Tegutsema mõjutamine

Lisaks oma mõju ära kasutamisele on mõjutanud isiku vastutuse kohaldamiseks kahjustatava teo kontrollimisel oluline tuvastada ka teise teomodaliteedi olemasolu. Tulenevalt ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest “juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutanud isik” on mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise eelduseks rikkujate poolt kõnealustes normides esile toodud isikute tegutsema mõjutamise tuvastamine.¹³⁶ See tähendab, et äriühingut kahjustavaks teoks tuleb lugeda mõjutanud isiku poolt viimasel äriühingu üle oleva mõju ära kasutamine ja seeläbi juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi mõjutamine äriühingut kahjustavale tegevusele või tegevusetusele.

Lähtudes mõjutanud isiku vastutusest kui deliktiõiguslikust kihutaja instituudist, on siinkohal kihutaja vastutuse tekkimise eelduseks teo täideviija kihutamine teo toimepanemisele. Kuivõrd mõjutanud isiku vastutusest saab rääkida olukorras, kus mõjutamise tulemusel on mingist tegevusest või tegevusetusest tulenevalt tekkinud äriühingul ka reaalne kahju, on mõjutanud isikul vastutuse tekkimise eelduseks ka mõjutatud isiku poolt äriühingut kahjustavalt käitumine ehk kihutatava või mõjutatava teo toimepanemine. Seega on tegutsema mõjutamise all mõeldud mõjutanud isiku poolt viimasel äriühingu üle oleva mõju relevantset kasutamist juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuses nende kohustusi rikkuva käitumise esiletoomist. Mõjutaja peab kasutama oma mõju eesmärgiga juhtida juhatuse või nõukogu liige või prokurist nõuetele teele ning vastav mõjutatud isik peab oma õigusvastase tegevusega tekitama kahju äriühingul.¹³⁷

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sõnastusest tulenevalt on mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise seisukohast oluline, et tegutsema mõjutatakse teatud mõjutatavate isikute ringi kuuluvaid isikuid ehk vastutust saab kohaldada, kui mõju avaldamisega ajendatakse äriühingut kahjustavalt tegutsema selle juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi. Küsitav on, kas kaudse mõjutamise läbi võiks mõjutatavate isikutena osaliselt tunnustada ka neid isikuid, kellel on äriühingu üle faktiline mõju, sealhulgas suuraktsionäre ning mõjutatavate isikute formaalsesse ringi kuuluvate isikute lähikondseid. Saksa õigusteoorias on leitud, et äriühingus

¹³⁶ LG München 21.06.2013 – LSK 2014/100302.

¹³⁷ *Op. cit.* U. Hüffer. AktG. § 117, Rn 5; OLG Düsseldorf 25.06.1981 – ZIP 81/847.

faktiliselt võimu omava isiku mõjutamise korral AktG § 117 lg 1 siiski ei kohaldu.¹³⁸ Õiguskindluse põhimõttest tulenevalt on sellisest tõlgendusest lähtumine õige. Vastasel juhul saaks mõjutanud isikut võtta vastutusele pea ükskõik kelle mõjutamise eest kui mõjutataval isikul on mingigi positsioon äriühingu tegevuses kaasarääkimisel. Samuti ei ole sellises olukorras mõjutanud isiku vastutusele võtmine kaudse mõjutamise kaudu õiguspoliitiliselt eraldi eesmärgiks, kuivõrd seadus sätestab eraldi võimalused faktilise ühingujuhi või suuraktsionäri vastutusele võtmiseks.

Niisiis on mõjutanud isiku vastutuse kohaldamisel oluline, et mõjutatavaks isikuks oleks formaalselt mõjutatavate isikute ringi kuuluv isik.¹³⁹ AktG § 117 lg 1 mõttes on mõjutatavateks isikuteks äriühingu juhatuse ja nõukogu liikmed, äriühingu prokurist ja volitatud esindaja. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes eksisteerib seevastu kolm mõjutatavate isikute kaalusgruppi. Esiteks võivad mõjutatavateks isikuteks olla kahjustatava äriühingu juhatuse liikmed, vastavalt ÄS § 184 lg-le 6 või §-le 310 kohtu poolt määratud äriühingu juhatuse asendusliikmed, samuti mittekohaselt määratud juhatuse liikmed ehk isikud, kes on määratud juhatuse liikmeks ja kes sellena ka tegutsevad, kuid kelle ebaõigest määramisest tulenevalt võiks juhatuse liikme volitused tunnistada kehtetuks. Nii võib mõjutatavaks isikuks olla ka näiteks ettevõtluskeeluga isik, kes on äriregistri kohaselt äriühingu juhatuse liige, kuivõrd mõjutatavaks isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes saab olla äriregistris kehtivate volitustega sisse kantud juhatuse liige. Seejuures ei oma tähtsust, kas äriregistris märgitud juhatuse liige juhib äriühingu tegevust ka tegelikkuses või on tegemist variisiku või tankistiga.

Teiseks kuuluvad mõjutatavate isikute ringi kahjustatava äriühingu nõukogu liikmed. Ka siin kehtib põhimõte, et mõjutatavateks loetakse neid nõukogu liikmeid, kes omavad formaalselt kehtivaid volitusi. Seega saab mõjutatavaks isikuks olla ka ÄS § 319 lg 6 alusel kohtu poolt ametisse määratud aktsiaseltsi nõukogu asendusliige, tulenevalt ÄS § 189 lg-st 2 kehtib sama ka osahingute suhtes. Kolmanda kaalusgrupina võivad mõjutatavateks isikuteks olla äriühingu nimel tegutsema volitatud esindajad ehk prokuristid. Kuivõrd prokuura kanne tehakse samuti äriregistris nähtavaks, kuuluvad mõjutatud isikute ringi äriregistrisse kehtivate volitustega kantud prokuristid. Prokuristi tegutsema mõjutamisel ei oma tähendust prokuura ulatus, kuivõrd ÄS § 16 lg 3 kohaselt ei kehti prokuura piirang kolmandate isikute suhtes.

¹³⁸ *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 17; *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 24.

¹³⁹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 24.

Käsitletud kaasusgruppide puhul on mõjutatavate isikute ringi määramisel oluline silmas pidada ka ajalist dimensiooni. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kuuluvad kohaldamisele kui mõjutatud isik kuulub mõjutatavate isikute ringi mõjutamise ajal. Ühest küljest tähendab see seda, et mõjutanud isikut ei saa vastutusele võtta kui tema poolt mõjutatud isik sai mõjutatavate isikute ringi kuuluvaks isikuks alles pärast mõjutamist. Teisest küljest tuleb vastutus kohaldamisele kui mõjutamise ajal kuulus mõjutatav isik mõjutatavate isikute ringi, kuid kahju tekkis ajal, mil mõjutatud isik formaalselt ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes mõjutatavate isikute ringi ei kuulunud.

Mõjutanud isiku vastutuse kohaldamiseks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel peab mõjutanud isiku poolt juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema mõjutamine olema põhjuslikus seoses viimaste poolt äriühingut kahjustava tegevusega. See tähendab, et mõjutusmeetod peab olema juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegutsemise ajendiks. AktG § 117 lg 1 kohaldamise suhtes on leitud, et kui juhatuse või nõukogu liige või prokurist on mõjutamisest sõltumatult ise äriühingut kahjustava tegevuse suhtes otsuse vastu võtnud, siis vastutus AktG § 117 lg 1 alusel ei kohaldu. Kui mõjutatud isik otsustas äriühingu huve kahjustavalt käituda pärast mõjutamist, eksisteerib kausaalsus mõjutamise ja mõjutatava tegevuse vahel ning mõjutanud isikud saab mõjutamise eest ka vastutusele võtta.¹⁴⁰ Kui äriühingut kahjustava tegevuse või tegevusetuse suhtes otsuse vastuvõtmine toimus kollegiaalorgani poolt, tuleb põhjusliku seose olemasolu hinnata lähtudes mõjutatud isiku osalusest otsuse vastuvõtmisel. See tähendab, et kui otsuse võttis vastu kollegiaalorgan, kuid otsusetegemisel mõjutatud isiku häält faktiliselt ei arvestatud või ei olnud see otsuse vastuvõtmisel määravaks, puudub kausaalsus mõjutamise ja äriühingut kahjustava tegevuse või tegevusetuse osas otsuse vastu võtmisel.¹⁴¹

Vahekokkuvõttena võib eeltoodu pinnalt tõdeda, et ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sätestavad objektiivse teokoosseisu all teo tunnustena mõjutanud isiku poolt äriühingule oma mõju ära kasutamise ning seeläbi mõjutatud isiku äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamise. Nimetatud eeldused on võrreldes VÕS § 1045 lg 1 p-st 8 tuleneva tahtliku heade kommete vastase käitumisega küll spetsiifilisemalt määratletud, kuid äriühingule mõju ära kasutamine ja seeläbi mõjutatud isiku äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamine mahuvad ka heade kommete vastase käitumise alla.

¹⁴⁰ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 26; *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 15.

¹⁴¹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 30.

2.1.3 Kahju

Objektiivse teokoosseisu teise elemendina on deliktiõigusliku vastutuse kohaldamise eelduseks kannatanul kahju tekkimine. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel kuulub hüvitamisele osaühingule või aktsiaseltsile tekitatud kahju. ÄS § 167¹ lg 5 ja § 289² lg 5 näevad äriühingul tekkinud kahju hüvitamiseks nõude esitamise õiguse ette vastavalt ka osaühingu või aktsiaseltsi võlausaldajatele, kui viimased ei saa oma nõudeid rahuldatud osaühingu või aktsiaseltsi vara arvel. Erinevalt AktG § 117 lg 1 teisest lausest ei näe ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 ette äriühingu aktsionäridele või osanikele tekkinud kahju hüvitamist. Kuigi AktG § 117 lg 1 teine lause sätestab aluse aktsionäride kahjuhüvitamise otsenõudele mõjutanud isiku vastu, on sätte alusel aktsionäridele hüvitatav kahju piiratud selle olemusega. See tähendab, et äriühingu aktsionärid saavad mõjutanud isikult nõuda vaid neile otse tekkinud kahju hüvitamist, mitte aga sellise refleksiivse kahju hüvitamist, mis tuleneb äriühingule tekkinud kahjust.¹⁴² Reflekskahjuks tuleb aga lugeda ka peamine äriühingu kahjustamisel selle aktsionäridele tekkida võiv kahju, mis avaldub omakapitali vähenemisest tuleneva aktsiate väärtuse langemise kaudu.

Õiguspoliitiliselt on Eesti õiguse kohaselt kahjunõude tagamine eelkõige äriühingule ja selle võlausaldajatele mõistetav, kuivõrd osanikele või aktsionäridele tekkinud reflekskahju saab enamasti korvatud tekkinud kahju hüvitamisega äriühingule ning äriühingu osanikele või aktsionäridele mõjutanud isiku tegevuse tagajärjel otse tekkinud kahju hüvitamist on viimastel võimalik nõuda kahju tekitanud isikult üldiste deliktiõiguse normide alusel.¹⁴³ Selliseks kahjuks võib olla näiteks aktsiate väärtuse vähenemine äriühingu maine kahjustamise tõttu sõltumata sellest, et äriühingule tekitatud varaline kahju kuulub kahjustajate poolt hüvitamisele.

Äriühingule tekkinud kahju hüvitamiskohustus tuleneb otsesõnu ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kaitse-eesmärgist, milleks on äriühingu kaitsmine väliste mõjude tulemusel äriühingule

¹⁴² BGH 04.03.1985 – II ZR 271/83; BGH 10.11.1986 – II ZR 140/85; BGH 20.03.1995 – II ZR 205/94; BGH 22.06.1992 – II ZR 178/90; OLG Wien 22.12.1994 – FHZivR 42, 5481; OLG Koblenz 03.04.2003 – BeckRS 2013, 13494; *Op. cit.* U. Hüffer. AktG. § 117, Rn 9; *Op. cit.* A. Schall. Komm AktG. § 117, Rn 27; *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 1117, Rn 20.

¹⁴³ Riigikohus on lahendis nr 3-2-1-7-10 asunud siiski seisukohale, et deliktiõiguse alusel saaks aktsionär nõuda § 1045 lg 1 p 5 alusel ainult tema omandi rikkumisega (aktsiate äravõtmisega, aktsiate annulleerimisega, aktsia nimiväärtuse ebaproportsionaalse muutmisega vms) tekkinud varalise kahju hüvitamist, mitte ühinemise tulemusena aktsiaosaluse proportsiooni muutmisest tingitud nn blokeerimisõiguse kaotusest tuleneva aktsiate arvestusliku turuväärtuse vähenemisega põhjustatud kahju hüvitamist. Aktsionäri kahju hüvitamise nõudest aktsiaseltsi ja selle juhtorganite liikmete vastu vt lähemalt *Op. cit.* M. Vutt. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu, lk 90-100.

tekkiva kahju eest. Võlausaldajatele tekkinud kahju hüvitamiskohustuse eraldi sätestamisel on seadusandja aga silmas pidanud viimaste huvide kaitse tagamist olukordades, kus äriühingu võlausaldajatel on tekkinud kahju, kuid tulenevalt asjaolust, et kahjustatud äriühing on pankrotis või varatu, ei ole võlausaldajatel tekkinud kahju hüvitamist võimalik nõuda äriühingult. Võlausaldajad saavad mõjutanud isikult nõuda just seda sama reflekskahju ehk kahju, mida võlausaldajad kannavad tulenevalt äriühingul tekkinud kahjust ja viimase võimatusest täita oma kohustusi võlausaldajate ees.

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaldamisel kehtivad üldised VÕS 7. peatükis sätestatud kahju hüvitamise põhimõtted. VÕS § 127 lg 1 kohaselt on kahju hüvitamise eesmärk kahjustatud isiku asetamine olukorda, mis on võimalikult lähedane olukorrale, milles ta oleks olnud, kui kahju hüvitamise kohustuse aluseks olevat asjaolu ei oleks esinenud. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 rikkumisest tulenevalt võib äriühingul tekkida eelkõige varaline kahju otsese varalise kahju ning saamata jäänud tulu, sealhulgas puhtmajandusliku kahju näol. Mõjutanud isiku vastutuse kui deliktiõigusliku erinormi puhul tekib küsimus, kas äriühingul tekkida võib puhtmajanduslik kahju ikkagi kuuluks hüvitamisele. Nimelt on riigikohtu tsiviilkolleegium leidnud mitmes lahendis, et deliktiõiguse järgi on esmajoones kaitstud konkreetsed õigushüved, mitte vara tervikuna ning puhtmajandusliku kahju hüvitamist üldjuhul delikti alusel nõuda ei saa.¹⁴⁴

Kuigi üldiselt on deliktiõiguses puhtmajandusliku kahju hüvitamine erandlik, on mõjutanud isiku vastutus üheks nendest sätetest, kus puhtmajandusliku kahju hüvitamise võimalikkust tuleks hinnata rikutud normi kaitse-eesmärgi tõlgendamise teel.¹⁴⁵ VÕS § 1045 lg 1 p 8 eesmärgiks on muu hulgas kannatanu kaitsmine puhtmajandusliku kahju eest ehk eelduslikult kuuluvad hüvitamisele kõik tahtliku heade kommete vastase teo tagajärjel tekkivad kahjulikud tagajärjed.¹⁴⁶ Kuivõrd ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 väljendavad sama seisukohta VÕS §-ga 1043 ning VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8, võib ka mõjutanud isiku vastutuse korral asuda seisukohale, et üldjuhul kuulub hüvitamisele ka äriühingul tekkida võib puhtmajanduslik kahju. Sellisele seisukohale asumist toetab ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 eesmärk kaitsta äriühingut kolmandate isikute poolt äriühingu tegevuse mõjutamise läbi tekkinud kahju eest. Lähtudes sellest, et eelkõige võib äriühingut mõjutamise kaudu kahjustades tekkida äriühingul majanduslik, sealhulgas puhtmajanduslik kahju, on siinkirjutaja arvates äriühingu ja

¹⁴⁴ RKTK 3-2-1-7-10; RKTK 3-2-1-123-05; RKTK 3-2-1-64-05.

¹⁴⁵ I. Nõmm. Puhtmajanduslik kahju ja selle hüvitamine deliktalise vastutuse korral. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2007, lk 44.

¹⁴⁶ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.9.

mõjutanud isiku suhteid arvestades õiglase tagada äriühingule ka puhtmajandusliku kahju hüvitamine.

Olenemata äriühingul tekkida võiva kahju liigist, kuulub hüvitamisele ainult kolmanda isiku mõjutamisest tulenevalt äriühingu juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse tagajärjel äriühingule tekkinud kausaalne kahju. Siin avaldub mõjutanud isiku vastutuse kohaldamiseks nõutav objektiivse teokoosseisu elemendina topeltkausaalsuse nõue ehk esiteks peab äriühingut kahjustavalt tegutsema selle juhatuse või nõukogu liige või prokurist mõjutanud isiku tegevusest ajendatult ning teiseks peab omakorda esinema põhjuslik seos juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse ja äriühingul tekkiva kahju vahel.¹⁴⁷ Seega vastutab mõjutanud isik vaid sellise kahju eest, mis on lõppastmes tekkinud kausaalselt tema mõjutava tegevuse tagajärjel.

Mõjutanud isiku tegevuse tagajärjel äriühingule tekkida võiv kahju oma olemuselt, samuti hüvitamisele kuuluva kahju liik ja ulatus ei erine sellisest kahjust, mis võiks äriühingul tekkida ja kuuluda seejärel ka viimasele hüvitamisele läbi tahtliku heade kommete vastase käitumise. Seega ei sätesta mõjutanud isiku vastutus kui deliktiõiguslik erikoosseis ka kahju ja selle hüvitamise kohapealt erisusi võrreldes üldise deliktiõigusliku vastutusega VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 alusel.

2.2 Õigusvastasus

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 deliktiõiguslikust iseloomust tulenevalt on objektiivse teokoosseisu kõrval mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise teiseks eelduseks normi rikkuva tegevuse õigusvastasus. Saksa seaduste kommentaarides, õigusosalases kirjanduses ega kohtupraktikas ei ole mõjutanud isiku vastutuse raames õigusvastasuse eeldusel pikemalt peatutud. Selle põhjuseks on peetud asjaolu, et AktG § 117 lg 1 avaldab sama tähendust BGB §-iga 826 ehk tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju hüvitamise kohustusega, mille rakendamisel ei ole õigusvastasuse tuvastamine üldjuhul problemaatiline.¹⁴⁸ Olles käesoleva töö raames eelnevalt tuvastanud, et mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 väljendab sarnaselt Saksa õigusele sama põhimõtet VÕS §-ga 1043 ja § 1045 lg 1 p-ga 8, avaldub mõjutanud isiku tegevuse õigusvastasus ka Eesti õiguses eelkõige läbi tahtliku heade kommete vastase käitumise.

¹⁴⁷ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 96.

¹⁴⁸ *Ibid.*

VÕS § 1045 lg 1 sõnastuse järgi ilmneb kahju tekitamise õigusvastasus kahju põhjustanud teo mittelubatavuses.¹⁴⁹ Arvestades ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 seost VÕS §-ga 1043 ja § 1045 lg 1 p-ga 8 võiks äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamine olla võrreldav heade kommete vastase käitumisega. Nii nagu on määratlemata heade kommete vastane käitumine, on ka mõjutamine ja selle õigusvastasus tuvastav tehioludest lähtudes iga konkreetse kaasuse puhul eraldi. Eelkõige peaks mõjutamise õigusvastasus avalduma äriühingut või selle võlausaldajaid kahjustavas käitumises ehk mõjutamine on õigusvastane kui selle tulemusena pidas mõjutaja võimalikuks äriühingul või selle võlausaldajatel kahju tekkimist.

Kui nii AktG § 117 lg-s 1 kui ka ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 mõjutanud isiku vastutuse sätestamise eesmärgist tulenevalt on vastutuse kohaldamise eelduseks kahtlemata mõjutava tegevuse õigusvastasus, siis tulenevalt mõjutanud isiku vastutuse kahetasandilisest ülesehitusest on Saksa õiguskirjanduses tekkinud normi rikkuva käitumise õigusvastasuse tuvastamisel küsimus sellest, kas õigusvastane peab olema ka tegevus, millele mõjutamine oli suunatud ehk mõjutatud isiku poolt äriühingut kahjustavalt tegutsemine.¹⁵⁰ Saksa teooria kohaselt saab mõjutamise enda õigusvastasust hinnata eelkõige poolte huvimid kaaludes ning objektiivselt lähtudes on mõjutamine õigusvastane kui kõiki asjaolusid arvesse võttes oleks juhatuse või nõukogu liige või prokurist pidanud endal äriühingu ees lasuvatest kohustustest tulenevalt otsustama mõjutaja suunatud tegevuse vastu.¹⁵¹ Seega avaldub mõjutamise õigusvastasus AktG § 117 lg 1 ning ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes läbi äriühingu juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi mõjutamise ühingu kahjustavale tegevusele, kuna nimetatud isikud on kohustatud tegutsema äriühingu huvides.¹⁵²

Viimasest selgub justkui, et mõjutamise õigusvastasuse tuvastamiseks peaks õigusvastane olema ka mõjutatud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevus. Üldjoontes see võiks ja peakski nii olema, kuid Saksa õigusteoorias on siinkohal esile toodud kaks probleemjuhtumit. Esiteks ei ole sellisest konstruktsioonist lähtudes mõjutamine õigusvastane kui mõjutamise tulemusel tekib lõpptulemusena äriühingul küll kahju, kuid tegevus, millele juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi mõjutati, ei ole oma olemuselt õigusvastane. Sellise olukorra näitena on toodud juhtum, kus äriühingu mitmest osakonnast üks töötab kahjumiga ning selle töös hoidmine tekitab äriühingul kahju, kuid sotsiaalsetest huvidest lähtudes

¹⁴⁹ *Op. cit.* T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted, lk 230 jj.

¹⁵⁰ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 97.

¹⁵¹ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 37.

¹⁵² *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 31.

otsustatakse osakonda mitte sulgeda.¹⁵³ Teine õigusvastasuse tuvastamise probleemkoht avaldub juhtudel, kus kolmas isik mõjutab äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi mingile konkreetsele õigusvastasele tegevusele, kuid mõjutatud isik lähtub oma kohustustest äriühingu ees ning hindab tavalisele mõistlikule sarnases ametis olevale isikule samas olukorras kohase hoolsusega oma tegevuse või tegevusetuse tagajärgi ning otsustab ikkagi sellise tegevuse kasuks, mis toob endaga kaasa kahju tekkimise äriühingul.¹⁵⁴

Kui esimesel juhul võiks tunnustada äriühingu majanduslike huvide kõrval ka sotsiaalseid huve ning nõustuda, et äriühingul kahju tekkimiseni viinud mõjutamine ei olnud õigusvastane, siis teise esiletoodud näite puhul oli mõjutamine ning seeläbi äriühingule kahju tekitamine kahtlemata õigusvastane. Lähtudes eeldusest, et mõjutamise õigusvastasuse tuvastamiseks tuleb tuvastada ka mõjutatava teo õigusvastasus, ei vastutaks teise näite puhul mõjutanud isik äriühingule tekitatud kahju eest. Probleem seisneb küsimuses, kas ja miks peaks mõjutamise eest vastutama mõjutanud isik, kui mõjutatud isik ise oma rikunud kohustuse eest ei vastuta. Õiguspoliitiliselt tuleks sellises olukorras mõjutaja vastutust jaatada. Sarnaselt vastutab ka karistusõiguses kihutaja instituudi puhul kihutaja sõltumata sellest, kas täideviija oma teo eest vastutab. Viimast eelkõige põhjusel, et mõjutatud või teo toimepanemisele kihutatud isiku vastutus võib olla välistatud tulenevalt tema suhtes kehtivatest vastutust välistavates asjaoludest, kuid neid vastutust välistavaid asjaolusid ei saa mõjutanud isiku vastutuse hindamisele üle kanda.

ÄS § 167¹ lg-st 2 ja § 289² lg-st 2 tulenevalt ei vastuta äriühingut kahjustavale tegutsemisele mõjutatud juhatuse või nõukogu liige või prokurist kui ta tõendab, et on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega. TsÜS §-st 35 tulenevalt on äriühingu juriidilise isiku juhtorganitel kohustus täita oma ülesandeid juhtorgani liikmelt oodatava hoolega ning olla juriidilise isikule lojaalne.¹⁵⁵ Äriühingu juhatuse ja nõukoguliikmed peavad vastavalt ÄS § 187 lg-le 1, § 327 lg-le ja § 189 lg-le 1 osäühingu puhul ning § 315 lg-le 1 ja § 327 lg-le 1 aktsiaseltsi puhul täitma oma kohustusi kõrgendatud ehk nn korraliku ettevõtja hoolsusega. See tähendab, et juhatuse või nõukogu liige või prokurist peavad äriühingu juhtimisel ilmutama hoolsust, mida mõistlik isik taotlise ametis sarnastel tingimustel ilmutaks.¹⁵⁶ Kui juhatuse või nõukogu liige või prokurist on oma tegevuses olnud hoolas ja järginud äriühingu huve ning kahju tekkimine äriühingule on tekkinud sõltumata

¹⁵³ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 32 ff.

¹⁵⁴ *Ibid.*

¹⁵⁵ RKTk 3-2-1-41-05.

¹⁵⁶ RKTk 3-2-1-41-05; RKTk 3-2-1-67-03.

hoosuskohustuse järgimist, siis juhatuse või nõukogu liige või prokurist mõjutatud isikuna äriühingule tekkinud kahju eest ei vastuta.

Kui juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi mõjutamine ise oli õigusvastane, kuid viimatinimetatute vastutus on korraliku ettevõtja hoosusstandardi järgimisest tulenevalt välistatud, ei ole siiski õiglane asuda seisukohale, et välistatud on ka mõjutanud isiku vastutus. Seega tuleb siinkohal asuda seisukohale, et mõjutamise õigusvastasuse tuvastamisel ei saa nõuatavaks eelduseks olla mõjutatud isiku vastutus, samuti see, kas mõjutatud isik teadis või pidi teadma, et tegevus, millele teda mõjutati oli õigusvastane. Mõjutanud isik vastutab mõjutamisega tekitatud kahju eest, kui mõjutamine oli objektiivselt õigusvastane¹⁵⁷, sõltumata mõjutatud isiku enda solidaarsest vastutusest.

Mõjutanud isiku tegevuse või tegevusetuse õigusvastasuse kontrollimisel tuleb nii nagu deliktiõigusele omane, kontrollida ka õigusvastasust välistavate asjaolude puudumist. VÕS § 1045 lg 2 kohaselt ei ole kahju tekitamine õigusvastane kui kahju tekitamise õigus tuleneb seadusest; kannatanu nõustus kahju tekitamisega, välja arvatud juhul, kui nõusoleku andmine on vastuolus seaduse või heade kommetega; kahju tekitaja tegutses hädakaitse- või hädaseisundis või kahju tekitaja kasutas oma õiguse teostamiseks või kaitseks õigustatult omaabi. Lisaks eeltoodule ei vastuta mõjutanud isik äriühingule tekkinud kahju eest, kui ta ei olnud juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavale tegevusele suunamisel teadlik asjaoludest, mis mõjutatud isiku tegevuse õigusvastaseks muutsid.¹⁵⁸ Sellises olukorras ei saa vastutust kohaldada seetõttu, et vastutusalusena puudub mõjutanud isiku tahtlus.

2.3 Tahtlus

Õiguvastane kahju tekitamine eeldab üldjoontes vastutuse tekkimise eeldusena rikkuja süüd. VÕS § 1050 lg 1 sätestab süü deliktiõigusliku vastutuse alusena, kuivõrd kahju tekitaja ei vastuta kahju tekitamise eest, kui ta tõendab, ei ole kahju tekitamises süüdi, va juhul kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Kuigi reeglina ei oma süü vorm deliktilise vastutuse tekkimise seisukohalt tähendust, eksisteerivad teatud erandlikud juhtumid, mil süü vorm on deliktiõiguses tähenduslik. Sellisteks erandolukordades on vastutuse jagamise juhutmid kahju ühiste põhjustajate sisesuhtes, väljamõistetava hüvitise piiramise juhtumid, mittevaralise

¹⁵⁷ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 38 ff.

¹⁵⁸ *Ibid.*

kahju eest hüvitise määramise juhtumid ning ka juhtumid, mil teo õigusvastasus tuleneb kaitsenormi rikkumisest või heade kommete vastasest tahtlikust käitumisest.¹⁵⁹ Just viimase alla kuuluvad ka ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1.

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 väljendavad sama mõtet VÕS §-ga 1043 koostoimes § 1045 lg 1 p-ga 8, mille alusel on vastutuse kohaldamise eelduseks süü vormina tahtlus heade kommete vastasel käitumisel. Kuigi ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 ei sätesta sõnaselgelt vastutuse eeldusena mõjutanud isiku tahtlust, tuleneb tahtlus kui mõjutanud isiku vastutuse nõude-eeldus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttest. Nimelt sätestavad kõnealused normid vastutuse oma mõju ära kasutamise eest ning mõju ärakasutamine on üldiselt tahtlust nõudev tegevus ega ole mõeldav hooletusest. Sellisele seisukohale asumist toetab ka Saksa õigusteooria seisukoht, mille kohaselt on mõjutanud isiku vastutus AktG § 117 lg 1 alusel seotud just nimelt tahtlusega.

Kuivõrd ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt tekkiv vastutus on erinorm VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p-i 8 suhtes, tuleb ka mõjutanud isiku vastutuse kontrollimisel lähtuda eeldusest, et kahju kandnud isik ei pea tõendama, et mõjutanud isik tahtis äriühingule kahju tekitada otsese tahtlusega. Mõjutanud isiku vastutuse tekkimiseks piisab sellest, et mõjutanud isik sai aru või pidi aru saama, et tema tegu võib kahjustada äriühingut ja põhjustada seeläbi õigusvastase tagajärje ning tegutses sellest hoolimata.¹⁶⁰ See tähendab, et mõjutanud isiku vastutuse kohaldamiseks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel piisab kaudsest tahtlusest¹⁶¹, mitte aga hooletusest või raskest hooletusest. Samale seisukohale on asunud ka Saksa õigusteoorias vastavalt AktG § 117 lg 1 suhtes.¹⁶²

Saksa õigusteooria kohaselt peab AktG § 117 lg 1 puhul tahtlus hõlmama mõjutanud isiku teadmist oma mõjust äriühingule, tahtlust seda mõju kasutada ning teadvust tegevuse objektiivsest õigusvastasusest. Samuti peab tahtlus hõlmama kaugemat teadmist sellest, et mõjutatava isiku puhul on tegemist AktG §-s 117 lg-st 1 tulenevate mõjutatavate isikute ringi kuuluva isikuga ehk äriühingu juhatuse või nõukogu liikme või prokuristiga. Vastaselt juhul on tahtluse kui koosseisuelemendi täidetavus välistatud. Lisaks peab tahtlus AktG § 117 lg 1 kohaldamiseks hõlmama kaugemat teadmist sellest, et juhatuse või nõukogu liikme või

¹⁵⁹ J. Lahe. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005, lk 91.

¹⁶⁰ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. VÕS III komm. § 1045, komm 3.9.

¹⁶¹ Kuigi VÕS ei erista otsesest ja kaudset tahtlust, tuleb Eesti õiguses kaudset tahtlust siiski deliktiõigusliku süü vormina tunnistada. *Op. cit.* J. Lahe, lk 93.

¹⁶² *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 44.

prokuristi tegevus või tegevusetus mõjutamise tulemusena on piisav ühingu kahjustamiseks. Tahtlus ei pea hõlmama kahju viisi ega ulatust.¹⁶³

2.4 Nõudeõigus ja tõendamiskoormis

Tulenevalt ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kaitse-eesmärgist, milleks on äriühingu kaitsmine kolmandate isikute poolt kahju tekitamise eest, on äriühingule oma tegevusega kahju tekkimise kaasa toonud mõjutanud isiku vastu nõudeõigus eelkõige äriühingul endal. Vastavalt ÄS § 167¹ lg-le 5 ja § 289² lg-le 5 on kahju hüvitamise nõudeõigus ka äriühingu võlausaldajal, kui ta ei saa oma nõudeid rahuldada äriühingu vara arvel. Seejuures saab võlausaldaja nõuda kahju hüvitamist vaid äriühingule, mitte aga iseendale. Äriühingu pankroti väljakuulutamisel võib äriühingu nimel nõude mõjutanud isiku vastu esitada üksnes äriühingu pankrotihaldur.¹⁶⁴ Erinevalt AktG § 117 lg-st 1 ei näe ÄS mõjutanud isiku vastutuse regulatsioon ette vastavalt äriühingu aktsionäride või osanike nõudeõigust.¹⁶⁵

Mõjutanud isiku vastu saab ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel äriühingu nimel nõude maksmata panna eelkõige selle juhatus. Kui kohustusi on rikkunud juhatus või mõni selle liikmeist, võib nõude maksmata panna ka äriühingu nõukogu. Siinkohal avaldub mõjutanud isiku vastutuse instituudi praktikas vähese kohaldamise üks peamisi põhjuseid. Nimelt tuleneb ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1, et mõjutanud isik vastutab oma mõju äriühingule ära kasutades juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutamise eest. Seega on sisuliselt mõjutanud isiku vastu nõude maksmapanemiseks õigustatud seesama juhatuse või nõukogu liige, keda äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutati. Lähtudes eeldusest, et mõjutanud isikul oli vastavalt juhatuse või nõukogu liikme üle mingi võimupositsioon, millest tulenevalt sai mõjutamine üldse võimalikuks, on vähetõenäoline juhatuse või nõukogu poolt äriühingu nimel mõjutanud isiku vastu nõude esitamine.

Sisuliselt võiks mõjutanud isiku vastu nõude esitamise üle otsustada vastavalt ka äriühingu osanike või aktsionäride üldkoosolek. Osanike või aktsionäride üldkoosoleku pädevuse sätestavad vastavalt ÄS § 168 lg 1 ning § 298 lg 1. Üldkoosoleku pädevust mõjutanud isiku vastu nõude esitamiseks võib tunnistada lähtudes sellest, et ÄS § 168 lg-s 1 ning § 298 lg-s 1

¹⁶³ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 40.

¹⁶⁴ OLG Bremen 28.05.2001 – FHZivR 48, 5508.

¹⁶⁵ TlnRnk 05.06.2013, 2-11-50505.

nimetatu näol ei ole tegemist ammendava loeteluga ning mõjutanud isiku vastu nõude esitamine on oma olemuselt sarnane üldkoosoleku pädevusega otsustada õigusvaidluste pidamise üle äriühingu nõukogu või juhatuse liikmetega.

Juhatuse ja nõukogu kõrval on üldkoosoleku kokku kutsumise õigus osahingute puhul ÄS § 171 lg 3 alusel osanikel, kelle osadega on esindatud vähemalt 1/10 osakapitalist ning aktsiaseltside puhul § 292 lg 2 alusel aktsionäridel, kelle aktsiatega on esindatud vähemalt 1/10 aktsiakapitalist, börsiaktsiaseltsi korral aktsionäridel, kelle aktsiatega on esindatud vähemalt 1/20 aktsiakapitalist. Osanike või aktsionäride üldkoosolekul võetakse otsus mõjutanud isiku vastu nõude esitamiseks vastu lihthälteenamusega, mistõttu võib osutada probleemseks üldkoosoleku otsuse vastu võtmine mõjutanud isiku vastu nõude esitamiseks, kui rikkujaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes oli enamusosalusega osanik või suuraktsionär. Sellises olukorras saavad väikeaktsionärid või vähemusosalus otsustada äriühingu nimel nõude esitamise suuraktsionäri või enamusosalusega osaniku vastu kutsudes kokku üldkoosoleku ning pannes hääletusele nõude esitamise suuraktsionäri või enamusosalusega osaniku vastu. Tulenevalt ÄS § 177 lg-st 1 ja § 303 lg-st 1 puudub sellise küsimuse üle hääletamisel suuraktsionäril või enamusosalusega osanikul hääletamisõigus, kuna otsustatakse temaga õigusvaidluse pidamise üle.

Lisaks väikeaktsionäride ja vähemusosalust omavate osanike huvide kaitsmisele läbi suuraktsionäride ja enamusosalusega osaniku hääleõiguse piiramisele, on eelkirjeldatud juhtumil, mil äriühing ise ei taha või ei saa tulenevalt üldkoosoleku otsusest esitada nõuet mõjutanud isiku vastu, seadusandja ette näinud täiendavad meetmed ka võlausaldajate huvide kaitsmiseks. ÄS § 167¹ lg 6 ja § 289² lg 6 alusel on võlausaldajal või pankrotihalduril õigus äriühingu nimel mõjutanud isiku vastu nõue esitada ka juhul, kui osahing või aktsiaselts on nõudest loobunud või sõlminud kompromisslepingu või nõuet või selle esitamist kokkuleppe tulemusel muul viisil piiranud või aegumistähtaega lühendanud.

Mõjutanud isiku vastutuse praktikas vähese kohaldamise põhjuseks võib pidada ka poolte vahel jagunevat tõendamiskoormist. Saksa õigusteoorias kohaldub AktG § 117 lg 1 puhul üldine hageja tõendamiskoormis ehk mõjutanud isiku vastu nõude esitaja peab tõendama objektiivse teokoosseisu tunnustena teo, tagajärje, põhjusliku seose teo ja tagajärje vahel ning ka mõjutanud isiku teo õigusvastasuse ning rikkuja tahtluse. AktG § 117 lg 1 puhul on leitud,

et tõendamiskoormise ümberpööramine ei ole lubatud.¹⁶⁶ See on peamine põhjus, miks mõjutanud isiku vastutust ei ole märkimisväärselt kohaldatud ka Saksa kohtupraktikas.

Kui lähtuda mõjutanud isiku vastutuse deliktiõiguslikust olemusest, võiks kohalduda üldine deliktiõigusele omane tõendamiskoormis, mille kohaselt peab hageja tõendama objektiivse teokoosseisu ja õigusvastasuse eeldused. Kostja peab vastutusest vabanemiseks tõendama kas mõne õigusvastasust välistava asjaolu esinemise või süü puudumise.¹⁶⁷ Sellisel juhul peaks hageja tõendama objektiivse teokoosseisu all mõjutanud isiku poolt äriühingule mõju ära kasutamist, mõju ärakasutamisest tulenevalt põhjuslikus seoses juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegutsema mõjutamise, viimaste tegevuse tulemusel kausaalse kahju tekkimise äriühingul ning normi rikkuja mõjutamise õigusvastasuse.

Nagu varasemalt tuvastatud, avaldavad ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sama mõtet VÕS § 1045 lg 1 p-is 8 sätestatud tahtliku heade kommete vastase käitumisega. Heade kommete vastane käitumine kui õigusvastane tegu sisaldab teotunnseta tahtlust ja teo heade kommete vastasust. Kuna teo õigusvastasuse tõendamise koormis lasub kannatanul, siis peab kannatanu VÕS § 1045 lg 1 p 8 puhul tõendama ka kahju tekitaja tahtlust ning kõne alla ei tule VÕS § 1050 lg 1 rakendamine. Sama kehtib ka mõjutanud isiku vastutusel ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel ehk äriühing või selle võlausaldaja peab kannatanuna tõendama esiteks objektiivse teokoosseisu all mõjutamise, mõjutamise tulemusel juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi poolt äriühingut kahjustavalt tegutsemise, äriühingul tekkiva kausaalse kahju, teiseks mõjutamise õigusvastasuse ning kolmandaks mõjutaja tegevuses vähemalt kaudse tahtluse.

Kõigi eelnimetatud eelduste tõendamise kohutuse asetamine hageja õlgadele on kahtlemata mõjutanud isiku vastutuse praktikas vähese rakendamise põhjuseks. Esiteks on küllaltki keeruline tõendada mõjutanud isiku poolt mõju omamine äriühingu üle, kuigi teatud juhtudel saab mõju eksisteerimist eeldada, näiteks enamusosalusega osaniku või suuraktsionäri korral. Isegi juhul, kui hageja suudab lisaks mõju olemasolule tõendada ka kahju tekkimise äriühingul tulenevalt selle juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevusest, on äärmiselt keeruline tõendada, et äriühingule kahjulik majanduslikult ebaotstarbekas otsus on tehtud justnimelt mõjutamise tõttu.¹⁶⁸ Sama keeruline on tõendada mõjutaja tahtlust.

¹⁶⁶ *Op. cit.* G. Spindler. Münch Komm AktG. § 117, Rn 43.

¹⁶⁷ *Op. cit.* M. Käerdi, T. Tampuu. P. VÕS III komm. § 1043, komm 3.5.4.

¹⁶⁸ *Op. cit.* U. Volens, K. Madisson, lk 123.

2.5 Vastuväited

Mõjutanud isiku võimalike vastuväidete seisukohast on oluline, et mõjutanud isiku vastutust ei välista mõjutamise tagajärjel äriühingule kahju tekitavalt käitunud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi ega ka kahju tekitamisest kasu saanud isiku solidaarne vastutus. See tähendab, et kui ÄS § 167¹ lg 2 ja § 289² lg 2 kohaselt vabaneb mõjutatud ja äriühingut kahjustavalt tegutsenud juhatuse või nõukogu liige või prokurist, kui ta tõendab, et on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega, siis mõjutanud isik vastutab juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vastutusest sõltumata, kui mõjutamine ise oli objektiivselt õigusvastane.

Eelkõige võivad mõjutanud isiku vastuväited vastutuse tekkimisele ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel põhineda deliktiõiguse üldnormide puhul kehtivatel vastutust välistavatel asjaoludel. Kuivõrd mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise eelduseks on mõjutamise õigusvastasus, ei vastuta mõjutanud isik äriühingule tekkinud kahju eest, kui mõjutamistegevus ei olnud õigusvastane. VÕS § 1045 lg 2 kohaselt ei ole kahju tekitamine õigusvastane, kui kahju tekitamise õigus tuleneb seadusest; kannatanu nõustus kahju tekitamisega, välja arvatud juhul, kui nõusoleku andmine on vastuolus seaduse või heade kommetega; kahju tekitaja tegutses hädakaitse- või hädaseisundis või kui kahju tekitaja kasutas oma õiguse teostamiseks või kaitseks õigustatult omaabi.

Mõjutanud isiku vastutuse olemusest lähtudes tuleb õigusvastasuse hindamisel erilist tähelepanu pöörata VÕS § 1045 lg 2 p-st 2 tulenevale kannatanu nõusolekule, kuna juhul, kui mõjutanud isikuks osutus äriühingu enamusosalusega osanik või suuraktsionär, võib mõjutanud isik viidata äriühingu nõusolekule kahju tekkimise suhtes. Sellisel juhul on oluline hinnata, kas äriühingu poolt nõusoleku andmine võiks olla vastuolus heade kommetega. Kahju tekitamise nõustumisega sama olukorda väljendab äriühingu poolt mõjutanud isiku suhtes nõudest loobumine. Kas siin on seadusandja ette näinud piirangu, mille kohaselt on äriühingu poolt nõudeõigusest loobumisel mõjutanud isiku vastu nõue siiski äriühingu võlausaldajatel või äriühingu pankroti korral ka viimase pankrotihalduril.

Vastutuse tekkimise vastuväitena võib mõjutanud isik viidata ka nõude aegumisele. Kui kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva nõude üldine aegumistähtaeg on TsÜS § 150 lg 1 kohaselt kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitama kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama, siis ÄS § 167¹ lg 4 ja § 289² lg 4 kohaselt on mõjutanud isiku

vastu esitatava nõude aegumistähtaeg viis aastat. Samas kehtib ka mõjutanud isiku vastutuse puhul TsÜS § 150 lg-st 3 tulenev, mille kohaselt aegub kahju õigusvastasest tekitamisest tulenev nõue sõltumata kahju tekkimisest teadasaamisest hiljemalt kümne aasta möödumisel kahju põhjustanud teo tegemisest või sündmuse toimumisest.

Saksa õigusteoorias on AktG § 117 lg 7 kohaselt mõjutanud isiku vastutus välistatud ka juhul, kui mõjutamine on toimunud valitsemislepingu alusel või ühinevate äriühingute puhul tulenevalt ühendava ühingu juhtimisest, millesse ühendatav äriühing korporeeritud on. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 seevastu sellist erandlikku vastutuse välistamist ei sätesta ning lähtudes emaettevõtte võimalikust majanduslikust ning faktilisest mõjust tütarettevõtte tegevuse üle, on emaettevõtted kahtlemata võimalikud rikkujad ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes.

Käesolevas peatükis käsitletud ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkiva mõjutanud isiku vastutuse nõude-eeldusi kokkuvõtvalt hinnates tuleb tõdeda, et sisuliselt ei erine mõjutanud isiku vastutuse kui deliktiõigusliku erikoosseisu nõude-eeldused delikti üldkoosseisul põhineva tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju hüvitamise nõude esitamise eeldustest. Välja toodud mõjutanud isiku vastutuse eeldused on küll spetsiifilisemad, kuid ei sätesta tekkivat vastutust võrreldes VÕS § 1045 lg 1 p-g 8 laiendavalt. See tähendab, et sisuliselt oleks juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutanud isikut võimalik võtta vastutusele ka VÕS § 1043 ning § 1045 lg 1 p 8 alusel.

Eelnevast tulenevalt ja lähtudes ka mõjutanud isiku vastutusele kohalduvast tõendamiskoormisest ei ole mõjutanud isiku vastutuse sätted leidnud märkimisväärset rakendust Eestis ega ka Saksamaal. Saksa õigusteoorias on mõjutanud isiku vastutust AktG § 117 lg 1 alusel nimetatud “uinuvaks kaunitariks”.¹⁶⁹ Kuigi Saksa kohtud on AktG § 117 lg 1 alusel tekkivat võimalikku vastutust hinnanud regulaarselt, on tulemus enamasti negatiivne. Sel põhjusel on Saksa õigusteoorias arutletud ka AktG § 117 lg-st 1 kui faktiliselt õigustühjast normist.¹⁷⁰

Kuivõrd mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel sätestab sisuliselt sama, mida VÕS § 1043 koostoimes § 1045 lg 1 p 8, on esmapilgul mõjutanud isiku vastutust reguleerivate sätete puhul tegemist väheväärtuslike normidega. Sellest tulenevalt käsitletakse

¹⁶⁹ *Op. cit.* G. Brüggermeier, S 94.

¹⁷⁰ *Op. cit.* H. C. Voigt, S 2.

järgmises peatükis mõjutanud isiku vastutusega konkureerivaid nõudealuseid selgitamaks välja, kas mõjutanud isiku vastutuse sätestamine erinormidega kannab mingisugust õigustatud eesmärki. Eelkõige saab deliktiõigusliku vastutuse erikoosseisu kui üksikjuhtumi reguleerimise eesmärki hinnata lähtudes mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni võimalikust konkureerimisest deliktiõigusliku üldnormi ehk kõnealusel juhul VÕS §-i 1043 koostoimes § 1045 lg 1 p-ga 8.

3. Konkurents muude nõudealustega

3.1 Lepingulistest võlasuhetest tulenevad nõuded

Mõjutanud isiku vastutuse instituut ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes sätestab vastutuse isikule, kes oma mõju äriühingule ära kasutades mõjutab selle juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema äriühingut kahjustavalt. Nimetatud sätete alusel vastutavat isikut iseloomustavate tunnuste osas on seadusandja ette näinud vaid mõju omamise äriühingu üle, mis tähendab, et mõjutajaks võib osutada pea igaüks. Praktikas võivad äriühingu üle mõju omada ka ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 nimetatud mõjutatavad isikud ehk äriühingu juhatuse või nõukogu liikmed ning prokurist ise. Seega iseenesest võiks ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel vastutada näiteks üks äriühingu juhatuse liige teise juhatuse liikme mõjutamise eest või ka äriühingu nõukogu liige juhatuse või prokuristi mõjutamise eest.

Juhatuse ja nõukogu liikmed ning prokurist on äriühinguga eelduslikult lepingulises suhtes, kuid kehtivast lepingust sõltumata on juhatuse ja nõukogu liikmed ning äriühingu prokurist äriühinguga ka lepingusarnases ehk seaduse alusel tekkivas võlasuhtes VÕS § 3 p 6 mõttes. Juhatuse liikme vastutust käsitledes on riigikohus märkinud, et juhatuse liikme õigussuhe äriühinguga on oma olemuselt lepingusarnane võlaõiguslik suhe, millest tulenevalt on pooltel nii võlaõiguslikud õigused kui ka kohustused. Juhatuse liikme kohustuste rikkumist tuleb hinnata sellest võlasuhtest tulenevate kohustuste rikkumisena.¹⁷¹ Selliste kohustuste rikkumise puhuks on seadusandja ÄS-s näinud ette eraldi vastutusalsused. Nii tuleneb juhatuse liikme vastutus äriühingu ees viimasele oma kohustuste rikkumisega tekitatud kahju eest vastavalt osaühingu puhul ÄS §-st 187 ja aktsiseltsi puhul ÄS §-ist 315. Aktsiaseltsi nõukogu liikmete seadusjärgsel võlasuhtel põhinev vastutus äriühingu ees on sätestatud ÄS §-s 327 ning osaühingu nõukogu liikmete vastutus tekib ÄS § 327 ja ÄS § 189 lg 2 koostoimes. Prokuura andmise ja prokuura kande tegemisega äriregistrisse tekib seadusjärgne võlasuhe äriühinguga ka prokuristil.

Vastutus eelnimetatud ÄS sätete alusel tekib juhatuse ja nõukogu liikmetel ning prokuristil äriühingu ees tulenevalt sisesuhtest ehk seadusjärgsete kohustuste rikkumise eest juriidilise isiku juhtimisel vastutavad juhatuse ja nõukogu liikmed ning prokurist vaid äriühingu, mitte aga kolmandate isikute ees.¹⁷² Ka ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt vastutab mõjutanud

¹⁷¹ RKTk 3-2-1-41-05.

¹⁷² *Op. cit.* K. Saare, lk 675.

isik mõjutamisega tekitatud kahju eest eelkõige äriühingu ees. Juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi seaduse alusel tekkivale võlasuhtele äriühinguga saab kohaldada käsunduslepingut reguleerivaid sätteid¹⁷³, mistõttu on juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vastutus seadusjärgse võlasuhte alusel tekkivate kohustuste rikkumisest eest lepinguline. Seevastu on mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel lepinguväline, täpsemalt deliktiõiguslik vastutus. Seega kui mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutub juhatuse või nõukogu liige või prokurist, saab nimetatud isikute vastutuse korral äriühingu ees rääkida lepinguliste ning lepinguväliste kahju hüvitamise nõuete võimalikust konkurentsist.

VÕS § 1044 lg 1 kohaselt ei välista ega piira kahju õiguvastase tekitamise sätted kannatanu õigust nõuda kahju hüvitamist muul õiguslikul alusel, kui seadusega ei ole sätestatud teisiti. Sama paragrahvi lg-st 2 tuleneb, et lepinguliste ja deliktiõiguslike nõuete konkurentsil on esimesed teiste ees primaarsed. See tähendab, et deliktiõiguse normide alusel ei või nõuda lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist, va kui seadus sätestab teisiti. Lepingulise kohustuse rikkumisest tuleneva kahju hüvitamist saab deliktiõiguse alusel nõuda, kui rikutud lepingulise kohustuse eesmärk oli muu, kui sellise kahju ära hoidmine, mille hüvitamist nõutakse. Nii mõjutanud isiku vastutuse kui juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vastutuse primaarne eesmärk on äriühingu huvide ja vara kaitsmine, mistõttu saab juhul, kui mõjutajaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutub äriühingu juhatuse või nõukogu liige või prokurist, nõuda kahju hüvitamist viimastelt vaid lepingulisel alusel. Ka riigikohus on öelnud, et juhatuse liikme seadusjärgse võlasuhte raames tekitatud kahju hüvitamisele ei saa kohaldada lepinguväliselt õigusvastaselt kahju tekitamise sätteid. Juhatuse liikme kohustusi hinnatakse esmajoones lepingulisele vastutusele omaste tunnuste alusel.¹⁷⁴

Kui mõjutanud isikuks osutub juhatuse või nõukogu liige või prokurist, saab äriühing kahjuhüvitamise nõude maksma panna VÕS § 115 alusel. Nõude-eelduseks on sellisel juhul juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi poolt oma kohustuste rikkumine, äriühingule kahju tekkimine, põhjuslik seos rikkumise ja kahju tekkimise vahel. Nimetatud eelduste täidetavuse korral vastutab juhatuse või nõukogu liige või prokurist äriühingule tekitatud kahju eest, va juhul, kui rikkumine on vabandata. Seejuures sätestavad ÄS § 187, § 315 ja § 327 erisuse VÕS §-st 103, mis tähendab, et juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi vastutust ei vabanda mitte kohustuse rikkumine vääramatu jõu tõttu, vaid juhatuse või

¹⁷³ RKTk 3-2-1-39-05.

¹⁷⁴ RKTk 3-2-1-41-05.

nõukogu liige või prokurist peab vastutusest vabanemiseks tõendama, et järgis oma tegevuses korraliku ettevõtja hoolsusstandardit. Seega on juhul, kui juhatuse või nõukogu liige või prokurist osutub mõjutajaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes, viimaste vastutus võrreldav ÄS § 167¹ lg-st 2 ja § 289² lg-st 2 tuleneva mõjutatud ning oma kohustusi rikkunud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi solidaarse vastutusega. Juhatuse või nõukogu liikmele või prokuristile ei kohaldu mõjutaja vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel.

3.2 Nõuded osaniku või aktsionäri kui mõjutanud isiku vastu

Eesti õiguskirjanduses on mõjutanud isiku vastutuse sätestamise ühe eesmärgina välja pakutud äriühingu huvide kaitsmist olukorras, kus äriühingu juhatuse või nõukogu liikmetelt või prokuristilt nõuab majanduslikult küsitavate otsuste tegemist äriühingu omanik.¹⁷⁵ Eelkõige on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 võimalike rikkujatena nähtud äriühingu ainuomanikke, enamusosalusega osanikke ning suuraktsionäre, kuid mõju äriühingu tegevust juhtivate isikute üle võib sisuliselt omada iga osanik või aktsionär. Arvestades, et äriühingu osanikud või aktsionärid võivad olla mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes ning samaaegselt on seadusandja näinud eraldi ette äriühingu osanike ja aktsionäride süülise vastutuse äriühingu kahjustamise eest, võib siinkohal tekkida küsimus kahe erineva nõudealuse omavahelisest suhestumisest.

ÄS § 135 lg-st 2 ja § 221 lg-st 2 tulenevalt ei vastuta üldreeglina osanik või aktsionär äriühingu kohustuste eest. Nimetatud sätetest erandina on äriühingu osanike või aktsionäride vastutus süüliselt tekitatud kahju ees sätestatud vastavalt ÄS § 188 lg-s 1 ning § 289 lg-s 1. Riigikohtu hinnangul on tegemist olulise erandiga eelkõige nende juhtumite jaoks, mil aktsionärid kasutavad aktsiaseltsi olulises vastuolus õiguskorras tunnustatud üldiste eesmärkidega, näiteks juriidilise isiku abil kuriteo tunnustega teo toimepanemiseks või isikliku ja juriidilise isiku vara eraldamata jätmisel.¹⁷⁶ ÄS § 188 lg 1 ning § 289 lg 1 kohaselt vastutab äriühingu osanik või aktsionär vastavalt osahingule või äriühingule, teisele osanikule või aktsionärile või kolmandale isiku süüliselt tekitatud kahju eest. Aktsionäride ja osanike süülist vastutust sätestavate erinormide eesmärgina võiks näha ka komplitseeritud suhteid äriühingu ja selle osanike või aktsionäride ning äriühingu osanike või aktsionäride endi vahel.

¹⁷⁵ *Op. cit.* U. Volens, K. Madisson, lk 122.

¹⁷⁶ RKTk 3-2-1-6-06.

Riigikohtu hinnangul ei ole äriühingu ja selle aktsionäride või osanike vahel tegemist tehingulise õigussuhtega. Tulenevalt osanike või aktsionäride sisulisest liikmelisusest äriühingus, ei piirdu nende suhe äriühinguga ja omavahel ka üksnes TsÜS § 138 järgse üldise hea usu põhimõtte järgimise kohustusega ega ka deliktiõigusest tuleneva regulatsiooniga. Riigikohtu seisukoha järgi määrab aktsionäride ja osanike vahelise suhte eelkõige TsÜS § 32, millest tulenevalt peavad aktsionärid ja osanikud omavahelistes suhetes järgima hea usu põhimõtet ja arvestama üksteise õigustatud huve.¹⁷⁷ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi arvates on aktsionäridel ja osanikel nii omavahelises suhtes kui ka suhtes äriühinguga kohustus vastavalt panustada äriühingu juhtimisse ja mitte kahjustada äriühingu või selle teiste aktsionäride või osanike õigustatud huve. Selle kohustuse kui seadusjärgsest võlasuhtest tuleneva kohustuse rikkumine võib mh kaasa tuua aktsionäri või osaniku vastutuse VÕS § 115 lg 1 alusel.¹⁷⁸ Aktsionäride ja osanike vastutust kinnitavad erinormidena vastavalt ka ÄS § 188 lg 1 ning § 289 lg 1.

Seega on riigikohus seisukohal, et äriühingu ja selle aktsionäri või osaniku vahel on seaduse alusel tekkiv võlasuhe VÕS § 3 p 6 mõttes ning kui mõjutajaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 rikkujana osutub osanik või aktsionär, võib tekkida küsimus lepingulise ja lepinguvälise vastutuse kohaldamise suhestumisest. Kui juhatuse liikme vastutuse korral on riigikohus leidnud, et tulenevalt võlasuhte olemusest kohaldub käsunduslepingu regulatsioon ning juhatuse liikme seaduse alusel tekkivast võlasuhtest tulenev vastutus on lepinguline vastutus, mis on primaarne lepinguvälise vastutuse regulatsiooni ees, siis osanike ning aktsionäride ÄS § 188 lg-st 1 ning § 289 lg-st 1 tuleneva süülise vastutuse puhul on riigikohus leidnud, et aktsionäri või osaniku süüline vastutus nimetatud paragrahvide alusel ei välista VÕS § 1044 lg 1 järgi vastutust deliktiõiguse alusel.¹⁷⁹ See tähendab, et äriühing saab aktsionäri või osaniku vastu paralleelselt esitada nõude näiteks VÕS § 1043 alusel koostoimes VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8, aga ka iseloomult deliktiõiguslike mõjutanud isiku vastutuse sätete alusel. Lisaks on riigikohus leidnud, et ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 ei välista iseenesest ka aktsiaseltsi juhatuse või nõukogu liikme vastutust ÄS §-de 315 ja 327 alusel.¹⁸⁰

Osanike või aktsionäride vastutus ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 alusel on süüline, mis tähendab, et vastutuse tekkimise eelduseks on mh kahju tekitaja süü tuvastamine. Süülise vastutuse eeldustena tuleb nõude maksmapanemisel äriühingu osaniku või aktsionäri vastu tuvastada, et

¹⁷⁷ RKT 3-2-1-7-10.

¹⁷⁸ *Ibid.*

¹⁷⁹ *Ibid.*

¹⁸⁰ RKT 3-2-1-6-06.

osanik või aktsionär oleks rikkunud kohustust (eelkõige kohustust tegutseda äriühingu huvides), kohustuse rikkumise tagajärjel on äriühingul tekkinud kahju ning rikkumise ja kahju vahel esineb põhjuslik seos. Nimetatud eelduste täidetavuse korral eeldatakse osaniku või aktsionäri süüd ehk vastutuse välistamiseks peab osanik või aktsionär tõendama, et ta ei ole oma kohustuste rikkumises ja seeläbi äriühingule kahju tekkimises süüdi. Kuigi äriühing saab oma nõude aktsionäri või osaniku vastu maksma panna VÕS § 115 alusel, ei kohaldu ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 puhul VÕS § 103 vastutust välistavana vabandatavuse kriteerium ehk ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 sätestavad VÕS § 103 suhtes erisuse ning aktsionär või osanik vabaneb kahju hüvitamise kohutusest äriühingu ees, kui ta tõendab, et ei ole oma kohustuste rikkumises ja seeläbi äriühingule kahju tekkimises süüdi.

ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 sõnastusest lähtudes võiks arvata, et süü vorm aktsionäri või osaniku poolt oma kohustuste rikkumisel vastutuse kohaldumisel oluline ei ole ning kõne all võiks olla aktsionäri või osaniku poolt oma äriühingu ees lasuvate kohustuste rikkumine ka hooletusest. Siin on aga riigikohus leidnud, et aktsionäride või osanike isikliku vastutuse laiendaval tõlgendamisel võiks see kaasa tuua äriühinguõigusele võõraid tagajärgi, eelkõige aktsionäri piiramatu vastutuse. Seega eeldab aktsionäri vastutus ÄS § 289 lg 1 alusel ning analoogia korras eelduslikult ka osaniku vastutus ÄS § 188 lg 1 alusel rikkuja otsest või vähemasti kaudset tahtlust tagajärje suhtes.¹⁸¹ Seega vastutaks aktsionär äriühingule tekitatud kahju eest juhul, kui ta kas sai aru oma teo õigusvastasusest, nägi ette kahjulikke tagajärgi ja soovis ka nende saabumist või sai aru oma teo õigusvastasusest, kujutas ette tagajärje saabumist ja soovis viimase saabumist möönmisega.

Osaniku või aktsionäri vastutus mõjutanud isikuna ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel eeldab seevastu tõendamist, et osanikul või aktsionäril oli mõju äriühingu üle, osanik või aktsionär kasutas seda mõju suunamaks äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi tegutsema äriühingut kahjustavalt, juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi kahjustava tegevuse tagajärjel tekkis äriühingul kahju ning osaniku või aktsionäri tegevus oli õigusvastane ning toime pandud vähemalt kaudse tahtlusega. ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva tõendamiskoormise jagunemise kohaselt peab kannatanu ehk kõnealusel juhul äriühing tõendama kõigi objektiivse teokoosseisu hulka kuuluvate elementide esinemist, samuti õigusvastasust ning mõjutanud isiku ehk osaniku või aktsionäri tahtlust.

¹⁸¹ *Ibid.*

Eeltoodust tulenevalt on osaniku või aktsionäri vastutuse eeldused äriühingu kahjustamise eest ÄS § 188 lg 1 ja § 289 lg 1 ning ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tulenevalt lepingulise ja lepinguvälise vastutusele iseloomulikele nõude-eeldustele erinevad. Samas eeldab osaniku või aktsionäri vastutusele võtmine mõlemil juhul vastavalt viimase poolt kohustuste rikkumisel või juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavale tegutsemisele mõjutamisel vähemasti kaudse tahtluse tõendamist. Kahjustatud äriühing või selle võlausaldajad võivad osaniku või aktsionäri vastu nõude esitada paralleelselt ehk kummalgil alusel. Nõuete maksmata panemisel on erinev siiski ka nõude aegumistähtaeg. TsÜS § 149 kohaselt on seadusest tuleneva nõude aegumistähtaeg kümme aastat selle nõude sissenõutavaks muutumisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, ning teost hoidumisele suunatud nõude aegumistähtaeg algab hoidumiskohustuse rikkumisest. Kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva nõude üldine aegumistähtaeg on TsÜS § 150 lg 1 kohaselt kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitama kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama. Mõjutanud isiku vastutuse puhul on kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva nõude aegumistähtaeg ÄS § 167¹ lg 4 ja § 289² lg 4 alusel viis aastat. TsÜS § 150 lg 3 kohaselt aegub kahju õigusvastasest tekitamisest tulenev nõue hiljemalt kümne aasta möödumisel kahju põhjustanud teo tegemisest või sündmuse toimumisest.

3.3 Delikti üldnormil põhinev kahju hüvitamise nõue

Nagu eespool selgus väljendab mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel sama mõtet VÕS §-st 1043 ning § 1045 lg 1 p-st 8 tuleneva vastutusega tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju eest. Tegemist on eri- ja üldnormi vahelise suhtega, mistõttu konkureerib mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel erinormina VÕS §-st 1043 ning § 1045 lg 1 p-st 8 tuleneva õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamise nõudega ehk ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 näol on tegemist kahju hüvitamise erikoosseisudega VÕS 53. peatüki suhtes.

Mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni eesmärk on kaitsta äriühingut viimasele selle tegevuse mõjutamise kaudu tekkida võiva kahju eest. Seejuures on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõtte kaitsta äriühingut ka ühinguväliste kahjustajate eest. Mõjutanud isiku vastutuse peamine kvalifitseeriv tunnus ehk mõju olemasolu äriühingu üle on laialt tõlgendatav, mistõttu on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 näol tegemist deliktioigusele iseloomuliku igapäevase vastusega ning mõju kasutajaks ehk rikkujaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes võib olla pea igäüks.

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kohaselt on mõjutanud isiku vastutuse kohaldumise eeldusteks esiteks objektiivse teokoosseisu all rikkuja mõju äriühingu üle, selle mõju ära kasutamine äriühingu juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamiseks, mõjutatud juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse tagajärjel kausaalse kahju tekkimine äriühingul, teiseks rikkuja tegevuse õigusvastasus ning subjektiivse elemendina rikkuja õigusvastase tegevuse tahtlus. ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva tõendamiskoormise jagunemise kohaselt peab kannatanu ehk kõnealusel juhul kahjustatud äriühing tõendama kõigi objektiivse teokoosseisu hulka kuuluvate elementide esinemist, samuti õigusvastasust ning mõjutanud isiku tahtlust.

VÕS § 1043 koostoimes VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8 alusel on vastutuse tekkimise eeldusteks esiteks objektiivse teokoosseisu all tegu ehk delikt, mis sisaldab teotunnusena tahtlust ja teo heade kommete vastasust, ning teiseks rikkuja teo õigusvastasus, sh õigusvastasust välistavate asjaolude puudumist. VÕS § 1045 lg 1 p 8 kohaldamiseks peab seega kahjustatud äriühing tõendama rikkuja tahtluse panna toime häid kombeid rikkuv tegu. Kahju tekitamise tahtlust ega kahju tekitamist hooletusest või raskest hooletusest ei pea selle sätte järgi esinema ning seega pole tarvis neid tõendada.¹⁸²

Eeltoodu põhjal saab asuda seisukohale, et ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tulenevad objektiivse teokoosseisu erilised tunnused on mahutatavad ka teotunnusena tahtliku heade kommete vastase käitumise alla VÕS § 1045 lg 1 p 8 mõttes. Kuivõrd ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tulenevad nõude-eeldused on objektiivse koosseisu all detailsemalt lahti kirjutatud, nõudes õigusvastase teona konkreetselt mõjutamist laialt tõlgendatava heade kommete vastast käitumise asemel, on mõjutanud isiku vastutuse nõude eeldused spetsiifilisimad ega sätesta võrreldes VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8 vastutust laiendavaid erisusi. Seega sisuliselt ei erine ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkiva mõjutanud isiku vastutuse nõude-eeldused delikti üldkoosseisul põhineva tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju hüvitamise nõude esitamise eeldustest.

Kui mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutub ühinguväline kolmas isik või ka ühingusisene isik, kes ei ole äriühingu juhatuse või nõukogu liige, prokurist, aktsionär ega osanik, võivad äriühing või derivatiivselt selle võlausaldajad kahju hüvitamise nõude maksmata panna nii ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 kui ka VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 alusel.

¹⁸² T. Tampuu. Lepinguvälised võlasuhted, lk 234.

Välja toodud mõjutanud isiku vastutuse rakendamise nõude-eeldused on küll detailsemalt määratletud, kuid ei sätesta tekkivat vastutust võrreldes VÕS § 1045 lg 1 p-g 8 laiendavalt. See tähendab, et sisuliselt oleks juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutanud isikut võimalik vastutusele võtta ka VÕS § 1043 koostoimes § 1045 lg 1 p 8 alusel. Eri- ja üldkoosseisu vahel valimisel võib otsustavaks osutada küsimus sellest, kas kahjustatud äriühingul on võimalik tõendada konkreetselt mõjutamist või määratlemata õigusmõistena heade kommete vastast käitumist, seejuures on mõjutamine ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes eelduslikult heade kommete vastane käitumine.

Lisaks eelenvale seisneb erinevus mõjutanud isiku vastutusel ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel ning VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel nõude esitamise aegumistähtaegades. Mõjutanud isiku vastu nõude esitamise aegumistähtaeg on tulenevalt ÄS § 167¹ lg-st 4 ja § 289² lg-st 4 viis aastat. Tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju korral kohaldub üldine deliktiõigusele omane aegumistähtaeg ehk TsÜS § 150 lg 1 ja lg 3, mis sätestavad, et õigusvastasest kahju tekitamisest tuleneva nõude esitamise aegumistähtaeg on kolm aastat ajast, mil õigustatud isik kahjust ja kahju hüvitama kohustatud isikust teada sai või pidi teada saama ning sõltumata kahju tekkimise ja kahju hüvitama kohustatud isikust teada saamise ajast aegub kahju õigusvastasest tekitamisest tulenev nõue hiljemalt kümne aasta möödumisel kahju põhjustanud teo tegemisest või sündmuse toimumisest.

Käesoleva töö peatüki, mis käsitles mõjutanud isiku vastutuse konkureerimist muude nõudealustega, kokkuvõtteks võib öelda, et mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel võiks konkureerida lähtudes rikkuja isikust esiteks ÄS §-st 187, §-st 315 ja §-st 327 koostoimes § 189 lg-ga 2 tulenevalt juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi lepingulise vastutusega äriühingu ees seadusest tulenevate kohustuste rikkumise eest. Kuivõrd ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkiv vastutus on lepinguväline ning ÄS § 187, § 315 ja § 327 koostoimes § 189 lg-ga 2 alusel tekkiv vastutus on lepinguline, on viimati nimetatu mõjutanud isiku vastutuse ees primaarne ning juhul kui mõjutajaks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutus äriühingu juhatuse või nõukogu liige või prokurist, tuleb nõue tekkinud kahju hüvitamiseks esitada ÄS § 187, § 315 või § 327 ja § 189 lg 2 alusel.

Küll aga konkureerib mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel juhul, kui mõjutanud isikuks osutub äriühingu osanik või aktsionär, ÄS § 188 lg-st 1 ning § 289 lg-st 1 tuleneva osanike või aktsionäride süülise vastutusega äriühingule tekitatud kahju eest. See

tähendab, et kahjustatud äriühing saab osaniku või aktsionäri kui mõjutanud isiku vastu nõude esitada nii ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel, kui ÄS § 188 lg 1 või § 289 lg 1 alusel, samuti deliktiõigusliku üldkoosseisu, näiteks VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel.

Mõjutanud isiku vastutusega konkureerivatest nõudealustest kõige olulisemaks tuleb kahtlemata pidada ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 konkurentsi VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel tekkiva tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju hüvitamise nõuet. Nimetatud kahe vastutusaluse puhul on tegemist üld- ja erinormi suhtega ning kolmandaid isikuid mõjutanud isikuna ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 mõttes on võimalik vastutusele võtta nii erikoosseisu ehk mõjutanud isiku vastutuse sätete alusel, kui ka VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel.

Eelnevast tulenevalt ei kannu mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel kui üksikjuhtumi reguleerimine seaduse tasandil märkimisväärset otstarvet. Mõjutanud isiku kui rikkuja vastutusele võtmine on võimalik ka VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel. Samas sätestab ning defineerib mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel spetsiifilised vastutuse kohaldumise eeldused, mille täidetavust analüüsis on võimalik hinnata rikkuja vastutuse kohaldumise võimalikkust. Mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel kirjutab lahti määratletud objektiivse teokoosseisu elemendid, sh mõju olemasolu, selle ära kasutamise ning ära kasutamisest tulenevalt juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse tagajärjel äriühingu kahjustumise. Võrreldes VÕS § 1045 lg 1 p-ga 8 reguleerib mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel üksikjuhtumit, esiteks piiritledes isikuid, kes võivad olla normi rikkujateks läbi kvalifitseeriva mõju olemasolu tunnuse, teiseks ka nende isikute ringi, kes võivad olla mõjutatavateks ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 mõttes.

KOKKUVÕTE

Käesoleva mõjutanud isiku vastutust käsitleva magistritöö uurimisesse oli ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva vastutusinstituudi õigusliku olemuse ning praktikas kohaldamise teoreetiliste aluste väljaselgitamine. ÄS § 167¹ ja § 289² sätestavad vastutuse vastavalt osäühingu või aktsiaseltsi kahjustamise eest selle tegevuse mõjutamise kaudu. Sätete kohaselt peab oma mõju äriühingule ära kasutades juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingu kahjuks tegutsema mõjutanud isik hüvitama äriühingule sellega tekitatud kahju. Seejuures vastutavad mõjutanud isikuga solidaarselt oma kohustusi rikkunud juhatuse või nõukogu liikmed või äriühingu prokurist - välja arvatud juhul, kui nad tõendavad, et on oma kohustusi täitnud korraliku ettevõtja hoolsusega - ning kahjustamisest kasu saanud isikud.

Eelnevast tulenevalt on ÄS § 167¹ ja § 289² näol tegemist mitmetasandilise kohustuslike isikute ringiga, kus esiteks on sätete rikkujaks kõik isikud, kelle mõjutusel võtsid äriühingu juhatuse, nõukogu või prokurist vastu aktsiaseltsile kahju toova otsuse, teiseks needsamad juhatuse või nõukogu liikmed ja prokurist, kes äriühingut kahjustava otsuse vastu võtsid ning kolmandaks kõik isikud, kes äriühingule kahju tekitamisest kasu said. Arvestades magistritöö mahtu ning töö uurimisesemesse kuuluvaid õiguslikke probleeme, keskenduti käesolevas töös eelkõige mõjutanud isiku vastutusele, jättes mõjutanud isikuga solidaarselt vastutava juhatuse või nõukogu liikme, äriühingu prokuristi või kahjustamisest kasu saanud isiku vastutusega seonduvad küsimused kõrvale.

ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 sätestatud mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni eeskujuks on olnud Saksa AktG § 117 lg 1, mille esimese lause kohaselt on iga inimene, kes tahtlikult oma mõju kasutades mõjutab äriühingu juhatuse või nõukogu liiget, prokuristi või äriühingu volinikku käituma äriühingut või selle aktsionäre kahjustavalt, kohustatud hüvitama äriühingule tekkinud kahju. Kuigi Saksa õiguses on mõjutanud isiku vastutuse instituut seaduse tasandil reguleeritud juba alates 1937. aastast, ei ole vastutuse õiguslikus olemuses ning selle kohaldamise alustes täielikku üksmeelt tänaseni. Eelnevast tulenevalt ei ole mõjutanud isiku vastutuse instituut leidnud Saksa õiguses ka märkimisväärset rakendamist ning mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni on nimetatud “uinuvaks kaunitariks”. Märkimisväärse kohtupraktika puudumise tõttu on arutletud ka AktG §-st 117 kui faktiliselt tühjast õigusnormist. Ka Eesti kohtupraktikas on ÄS §-le 167¹ või §-le 289² seni viidatud vaid üksikutes maa- ja ringkonnakohtu lahendites ning ühes riigikohtu lahendis. Seejuures ei ole üheski neist analüüsitud mõjutanud isiku vastutusele võtmist ühingut kahjustavale

tegutsemisele mõjutamise eest sisuliselt. Seega esineb ebaselgus mõjutanud isiku vastutuse õiguslikus olemuses ning praktikas rakendamise võimalustest ka Eesti õiguses.

Magistritöö peamiseks eesmärgiks oli välja selgitada ÄS § 167¹ lg-st 1 ja § 289² lg-st 1 tuleneva mõjutanud isiku vastutuse õiguslik olemus ning asukoht tsiviilõigusliku vastutussüsteemi kontekstis. Samuti oli töö eesmärgiks leida vastused küsimustele, kas mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel võiks olla deliktiõiguslik erikoosseis VÕS § 1043 ja § 1045 lg 1 p 8 suhtes ning kas sellisel juhul eksisteerivad üld- ja erinormi alusel tekkiva vastutuse kohaldamisel erisused, millest tulenevalt oleks mõjutanud isiku vastutuse kui üksikjuhtumi reguleerimine seaduse tasandil põhjendatud.

Töö peamise hüpoteesi kohaselt on mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel deliktiõiguslik vastutus, mille rakendamisel tuleb lähtuda deliktiõiguslikust üldskeemist. Esimese alahüpoteesi kohaselt on mõjutanud isiku vastu nõude maksma panemise eeldused mõjutanud isikul äriühingu üle mõju olemasolu, mõjutanud isiku poolt selle mõju ära kasutamine, mõju tulemusel juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegutsemine äriühingut kahjustavalt, kausaalse kahju tekkimine äriühingul, kahjustava tegevuse õigusvastasus ning mõjutanud isiku tahtlus õigusvastase tegevuse suhtes. Teise alahüpoteesi kohaselt konkureerivad mõjutanud isiku vastutusega ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel peamiselt äriühingu sisesuhetest tulenevad lepingulised nõuded, ÄS-st tulenevad nõuded äriühingu omanike suhtes ning VÕS §-st 1043 ja § 1045 lg 1 p-st 8 tulenev nõue heade kommete vastase tahtliku käitumisega õigusvastaselt tekitatud kahju hüvitamiseks.

Magistritöö koostamisel püstitatud hüpoteesid leidsid kinnitust. Mõjutanud isiku vastutus ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel on deliktiõigusliku vastutuse erikoosseis VÕS 53. peatüki suhtes ning avaldab sama mõtet VÕS §-st 1043 ja § 1045 lg 1 p-st 8 tuleneva tahtlikult heade kommete vastaselt tekitatud kahju hüvitamise nõudega. ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 on deliktiõiguslikud vastutusstandardid, kuna mõjutanud isiku ja kahjustatud äriühingu vahel puudub selline lepinguline võlasuhe, mille kaitse-eesmärgiks oleks mõjutanud isiku poolt oma mõju teatud viisil ära kasutamine. Samuti on keeruline ette näha võlasuhet, mis võiks olla aluseks mõjutanud isiku ja äriühingu vahelise seadusjärgse võlasuhte tekkimiseks. Mõjutanud isiku vastutuse deliktiõigusliku olemuse poolt räägib ka ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 suunatus primaarselt kahju hüvitamise kohustuse tekkimisele ning lai kohustuslike isikute ring, mis avaldub eelkõige seeläbi, et rikkujat defineeriva tunnuseks on seadusandja ette näinud vaid

mõju omamise äriühingu üle. Ka Saksa õigusteooria kohaselt on mõjutanud isiku vastutus AktG § 117 lg 1 kohaselt deliktiõiguslik vastutus erikoosseisuna BGB § 823 lg 1 ja § 826 suhtes.

ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 eesmärk on äriühingu ja tuletuslikult selle võlausaldajate huvide kaitse nii äriühingu siseste kui väliste kolmandate isikute kahjustava mõju eest. Sellisest eesmärgist tulenevalt on mõjutanud isiku vastutuse kontseptsiooni võrreldud mitmete erinevate vastutusallustega. Mõjutanud isiku vastutusstandardis nähakse sarnasusi nii faktilise ühingujuhi, Saksa õiguses välja pakutud faktilise ühingujuhi lähedase kui ka eelkõige Inglise õiguses tuntud varidirektori instituutidega. Olenemata sarnasustest rikkuja tunnuste osas ei saa Saksa õiguses välja pakutud faktilise ühingujuhi lähedase ega Inglise õiguses tuntud varidirektori vastutuse kohaldamise põhimõtteid üle kanda mõjutanud isiku vastutuse kohaldamisele. Eesti õiguses omab enim tähendust deliktiõigusliku mõjutanud isiku vastutuse eristamine faktilise ühingujuhi institutsioonist, millele kohalduvad tulenevalt faktilise ühingujuhi ja äriühingu vahelise võlasuhte seadusjärgseks võlasuhteks kvalifitseerimisest lepingulise vastutuse põhimõtted.

Mõjutanud isiku vastutu nõude maksmata panemise eeldused ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel on esiteks objektiivse teokoosseisu all mõjutanud isiku mõju äriühingu üle, rikkuja poolt selle mõju ära kasutamine juhatuse või nõukogu liiget või prokuristi äriühingut kahjustavalt tegutsema mõjutamiseks, mõju ära kasutamise ning juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse tagajärjel kausaalse kahju tekkimine äriühingul. Mõjutanud isiku mõju äriühingu üle on laialt tõlgendatav ning võib seisneda nii ühinguõiguslikus, aktsiate omamisest või äriühingu osalusest tulenevas, samuti majanduslikest, ärilistest või isiklikest suhetest tulenevas faktilises võimupositsioonis. Kuigi ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 sätestavad erinevalt AktG § 117 lg-st 1 mõjutanud isiku vastutusena selgesõnaliselt mõju ära kasutamise, ei ole ära kasutamise all mõeldud mõjutamisest kasu või eelise saamist. Mõju ära kasutamise all tuleb mõista eelkõige põhjuslikku seost mõju kasutamise ja seeläbi mõjutatud isiku äriühingut kahjustava tegevuse vahel. Kahjustatud äriühingule kuulub hüvitamisele piisava intensiivsusega mõju ära kasutamisest tulenevalt juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse tagajärjel tekkinud kahju, sh puhtmajanduslik kahju.

Mõjutanud isiku vastutuse kohaldamise eeldusteks on ka rikkuja teo õigusvastasus ning mõjutaja tahtlus õigusvastase teo toimepanemisel. Mõjutamise õigusvastasus avaldub kahju põhjustanud teo mittelubatavuses ning seda saab hinnata poolte huve kaaludes. Objektiivselt

lähtudes on mõjutamine õigusvastane kui kõiki asjaolusid arvesse võttes oleks mõjutatud juhatuse või nõukogu liige või prokurist pidanud endal äriühingu ees lasuvatest kohustustest tulenevalt otsustama mõjutaja suunatud tegevuse vastu. Mõjutanud isiku vastutuse tekkimise eelduseks on vähemalt kaudne tahtlus õigusvastase teo toimepanemisel. Tahtlus peab hõlmama mõjutanud isiku teadmist oma mõjust äriühingu üle, tahtlust seda mõju kasutada ning teadvust tegevuse objektiivsest õigusvastasusest. Samuti peab tahtlus hõlmama kaugemat teadmist sellest, et mõjutatud isiku kuulub formaalselt nende isikute ringi, kes on ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel mõjutatavad. Samuti peab mõjutanud isik pidama võimalikuks kahju tekkimist äriühingule, kuid kahju viisi ega ulatust tahtlus hõlmama ei pea.

Juhul, kui mõjutanud isikuks ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 mõttes osutub nimetatud paragrahvides endas mõjutatavate isikutena sätestatud isik ehk kahjustatud äriühingu juhatuse või nõukogu liige või prokurist, kohaldub mõjutanud isiku suhtes deliktiõiguslike ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 asemel juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi lepinguline vastutus. Kahjustatud äriühing saab sellisel juhul rikkuja vastu nõude esitada ÄS § 187, § 315 või § 327 ja § 189 lg 2 alusel. Küll aga konkureerib ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 alusel tekkiv mõjutanud isiku vastutus juhul, kui mõjutanud isikuks osutub äriühingu osanik või aktsionär ÄS § 188 lg-st 1 ning § 289 lg-st 1 tuleneva osanike või aktsionäride süüalise vastutusega äriühingule tekitatud kahju eest. Sellisel juhul saab kahjustatud äriühing osaniku või aktsionäri kui mõjutanud isiku vastu esitada nõude paralleelselt nii ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel, kui ÄS § 188 lg 1 või § 289 lg 1 alusel.

Mõjutanud isiku vastutusega konkureerivatest nõudealustest kõige olulisemaks tuleb pidada ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 konkurentsi VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel tekkiva tahtliku heade kommete vastase käitumisega tekitatud kahju hüvitamise nõuedega. Nimetatud kahe vastutusaluse puhul on tegemist üld- ja erinormi suhtega ning kolmandaid isikuid mõjutanud isikuna ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 mõttes on võimalik vastutusele võtta nii erikoosseisu ehk ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel kui ka VÕS § 1043 ja VÕS § 1045 lg 1 p 8 alusel. Kuigi ÄS § 167¹ lg-st 1 või § 289² lg-st 1 tulenevad mõjutanud isiku vastutuse kohaldamisele spetsiifilisemad ning selgemalt määratletud eeldused, mahub äriühingu kahjustamine selle tegevuse mõjutamise läbi ka tahtliku heade kommete vastase käitumise alla.

ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel tekkiva vastutuse eeldused ning nõude esitamisel kohalduv tõendamiskoormis ei erine märkimiseväärselt VÕS §-st 1043 ja

VÕS § 1045 lg 1 p-st 8 tulenevast vastutusest tahtliku heade kommete vastase käitumise eest, mistõttu tekib õigustatult küsimus ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 kui üksikjuhtumi eraldi sätestamise otstarbekusest. Lisaks asjaolule, et äriühingu kahjustajat läbi selle tegevuse on võimalik vastutusele võtta ka deliktiõigusliku üldnormi alusel, süvendab kahtlusi mõjutanud isiku vastutuse instituudi praktilises väärtuses see, et olenemata normide piisavast kehtivusajast ei ole mõjutanud isiku vastutust ÄS § 167¹ lg 1 või § 289² lg 1 alusel Eesti kohtupraktikas seni sisuliselt rakendatud.

Käesoleva magistritöö raames jõudis töö autor järeldusele, et mõjutanud isiku vastutuse sätestamine ÄS § 167¹ lg-s 1 ja § 289² lg-s 1 üksikjuhtumi reguleerimisena seaduse tasandil ei ole seniste rakendamispõhimõtete pinnalt õigustatud. Mõjutanud isiku vastutusstandard ei ole leidnud märkimisväärset rakendust ka Saksa õiguses, mille eeskujul instituut Eesti õiguses sätestati. Esinevad probleemid nii normide olemuse kui nende alusel nõude esitamise eelduste selguses ja kohaldatavuses. Kuigi vastutusstandardi eesmärk ning normide taga seisev idee on üllas, ei võimalda mõjutanud isiku vastutuse kontseptsiooni ülesehitus vastutusstandardi eesmärke ellu viia. Mõjutanud isiku vastutuse instituut sätestab vastutuse kohaldamise nõudeeelduste esinemise tõendamiskoormis nõude esitajale. Praktikas on aga äriühingu üle eksisteerivat mõju ja selle mõju ära kasutamist keeruline tõendada. Isegi kui kahjustatud äriühingul, selle võlausaldajatel või pankrotihalduril õnnestub tõendada rikkujal mõju eksisteerimine äriühingu üle ja selle mõju kasutamine juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi tegevuse suunamiseks, on äärmiselt raske tõendada veenvalt, et äriühingut kahjustav otsus sai juhatuse või nõukogu liikme või prokuristi poolt vastu võetud justnimelt rikkuja mõjutavast tegevusest tulenevalt.

Kuigi ÄS § 167¹ lg 1 ja § 289² lg 1 ei ole seni praktikas märkimiseväärset kohaldamist leidnud, leiab töö autor, et mõjutanud isiku vastutuse instituudi sätestamine arvestades tänast ühinguõiguslikku keskkonda Eestis kannab põhjendatud eesmärki. Kõrgemalseisva isiku poolt äriühingu tegevuse juhtimisega ning äriühingute juhtimisel variisikute kasutamine on aktuaalne probleem. Mõjutanud isiku selgepiirilise vastutuse kehtestamiseks on siiski vajalik kontseptsiooni hoolikas läbitöötamine. Eeltoodust sõltumata loodab töö autor, et töös esile toodud analüüs nõude maksmata panemise eeldustest, poolte tõendamiskoormisest ning võimalikest vastuväidetest on abiks mõjutanud isiku vastutuse regulatsiooni kohaldamisele või vähemasti kohaldamise võimalikkuse hindamisele Eesti kohtute poolt tulevikus.

LIABILITY FOR DAMAGING PRIVATE LIMITED COMPANY OR PUBLIC LIMITED COMPANY THROUGH INFLUENCING ITS MANAGEMENT

Summary

Estonian Commercial Code stipulates in its § 167¹ and § 289² liability for damaging accordingly private limited company or public limited company by influencing its management. According to these provisions any person who, by misusing his or her influence over the trading company, influences a member of the management board or the supervisory board or registered authorised officer of the trading company to act contrary to the interests of the private limited company or the public limited company, is liable to compensate any damaged incurred thereby to the private limited company or public limited company. Together with the person who misused his influence, are solidarily liable members of the management board or the supervisory board who violated their obligations, unless they prove that they have performed their obligations with due diligence, as well any person who derived gains from such damage.

Thereby stipulates Estonian Commercial Code § 167¹ and § 289² a multilevel circle of obligatory persons, where first of all are offenders in the sense of these provisions every person by whom misuse of influence brought an action of damaging trading company by the member of the management board or the supervisory board or registered authorised officer of the trading company. Secondly are the offenders in the sense of Commercial Code § 167¹ and § 289² every member of the management or the supervisory board or the registered authorised officer of the trading company who by under the influence acclaimed decision which led to damaging private limited company or public limited company and thirdly any person who derived gain from the damaging decision. The purpose of this master thesis was to find out the legal nature of the liability of the above-named first group of offenders, that means the liability of a person who by misuse of his or her influence brought an damaging action of member of the management board or the supervisory board or registered authorised officer of the trading company. Liability of this offender is regulated in § 167¹ (1) and § 289² (1).

These paragraphs were incorporated into Estonian Commercial Code by the example of German Stock Corporation Act, which § 117 (1) stipulates that any person who, by exerting his influence on the company, induces a member of the management board or the supervisory board, a registered authorised officer or an authorised signatory to act to the disadvantage of

the company or its shareholders shall be liable to the company for any resulting damage. According to German Stock Corporation Act § 117 (1) sentence 2 such persons shall also be liable to the shareholders for any resulting damage insofar as they have suffered damage in addition to any loss incurred as a result of the damage to the company. These provisions were enacted in German Law in 1937. Liability for damaging public limited company by influencing activity of public limited company came into force in Estonian Commercial Code on 01.01.2006 and liability for damaging private limited company by influencing activity of private limited company came into force on 28.12.2007.

Since then, these provisions have not been implemented noteworthy by Estonian courts. Taking into consideration the legislative history of German Stock Corporation Act § 117 (1), the legal literature and variorum editions considering this provision, the purpose of this master thesis was by comparative analysis to find out the legal nature and the principles of application of the liability of a person who by misuse of his or her influence brought an damaging action of the member of the management board or the supervisory board or registered authorised officer of the trading company. The goal was to find answers to the questions, whether the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is contractual, tortious or based on some other liability standard and also if the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is tortious, whether it stipulates any differences in application compared to the general tortious liability under Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8. The purpose of the master thesis was also to find reasoning for lack of implementation of the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) by Estonian courts.

The main hypothesis of the master thesis was that the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is tortious standard of liability and in application of these provisions it is needed to follow general scheme of prerequisites of tortious claims. The subconjecture stipulated that the prerequisites for application of Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) are firstly the offenders influence over the trading company, misuse of this influence, the damaging action of a member of the management board or the supervisory board or the registered authorised officer of the trading company and causal resulting damage to the trading company, secondly the illegality and culpability of the action of the influential person. The second subconjecture stipulated that with liability of influential person under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) are competing contractual claims under Commercial Code § 187, § 315, § 327 and § 189 (2) against the members of the management board or the

supervisory board or the registered authorised officer, also culpable liability of stakeholder under Commercial Code § 188 (1) and § 289 (1) and general tortious claims for intentional behaviour contrary to good morals under Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8.

The main method used for finding answers for above-mentioned questions and for finding an affirmation for presented hypothesis was comparative analysis. The author compared Estonian and German laws, legal literature and variorum editions of provisions in question. Estonian and German courts practice was also analysed for finding answers regarding to prerequisites of liability of an influential person. German law was selected for comparison for the reasons that provisions that stipulate the liability of an influential person in Estonian Commercial Code were enacted based on the according provision of the German Stock Corporation Act.

In the first chapter the author analysed the legal nature of liability of an influential person under the Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1), also the purpose of these provisions and distinction of the liability of an influential person from other similar liability standards. It was proven that the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is tortious and states the same purpose as the liability under Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8. The purpose of the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is the protection of the interest of the private limited company and the public limited company. The provisions in question were enacted for stipulating liability in such cases for example where the influential person uses his or her influence for demanding economically questionable decision-making activity from the management of the trading company, also in cases where the influential person is directing the management of a trading company behind formally appointed dispossessed managers. The author concluded that the liability of an influenced person has to be distinguished from the liability of an factual manager of the trading company, also from the quasi factual manager as stated in German law and from shadow director as stated mainly in Great Britain law.

In the second chapter, the author analysed the prerequisites of tortious claim against influential person in the sense of Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1). The author concluded that the prerequisites for application of Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) are firstly the offenders influence over the trading company, misuse of this influence, the damaging action of a member of the management board or the supervisory board or the

registered authorised officer of the trading company and causal resulting damage to the trading company, secondly the illegality and culpability of the action of the influential person.

The offender's influence over the private limited company or the public limited company may reveal in provisions or relations coming from company law, such as ownership of stakes. The influence may also reveal in economical, business-like or personal relations. For the application of the liability of an influential person, the influence must be factual and intense enough to influence a member of the management board or the supervisory board or registered authorised officer for acting against his or her obligations. For the next prerequisite, the offender must misuse his or her influence for making a member of the management board or supervisory board or registered authorised officer of the trading company to act contrary to the interests of the private limited company or the public limited company. Here the misuse of influence does not assume deriving gain for the influential person himself or any other person. From this act of member of the management board or supervisory board or registered authorised officer in disadvantage of a trading company must derive damage accordingly to the private limited company or public limited company.

The prerequisites in application of the liability of an influential person is also the illegality and culpability of his or her action in misusing his or her influence. The illegality of the action of influential person is drawn from non-admissibility of his or her actions. Misuse of influence is illegal if taking into consideration all the facts of the case the member of the management board or supervisory board or registered authorised officer should have decided not to act according to the instructions of the influential person. For the application of the liability of an influential person at least the implied intent is required. This means that the influential person is not liable if his actions were based on carelessness or gross negligence. The intent of an influential person must incorporate his or her acknowledgement of his or her influence, intention to misuse this influence and knowledge of illegality of his or her actions. The intent on influential person must also incorporate further acknowledgement that the person he or she is using influence on belongs to the formal circle of obligatory persons named in Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1). The influential person has to foresee the possibility of damaging the private limited company or public limited company, but not the nature of scope of the possible damage.

In the third chapter, the author analysed competition of a liability of an influential person under the Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) with the other possible liability

standards. The author concluded that the liability of influential person under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is not competing with contractual claims under Commercial Code § 187, § 315, § 327 and § 189 (2) against the members of the management board or the supervisory board or the registered authorised officer. In the case where the influential person turns out to be member of the management board or the supervisory board or the registered authorised officer, applies contractual liability under Commercial Code § 187, § 315, § 327 and § 189 (2) and for the reason that contractual claims are primary compared to the tortious claims, the claim under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is not applicable.

In the case, where the influential person turns out to be stakeholder of the private limited company or the public limited company, the liability of an influential person under the Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is competing with the claims for culpable liability of stakeholder under Commercial Code § 188 (1) and § 289 (1). This means that the damaged trading company may bring claim against the offender under both above-mentioned liability standards. All though it should be noted here, that the prerequisites of these claims are slightly different as well as the limitation period for bringing the claims before court.

Liability claim against influential person under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is also competing with general tortious claims for intentional behaviour contrary to good morals under the Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8. Liability application prerequisites for these claims are very similar and Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) are *lex specialis* compared to Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8. Therefore the damaged private limited company or public limited company may bring the claim before the court based on both liability standards. Here again the difference of above-mention claims is based on limitation period.

Hence the competition of the claims under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) as the special provision and the Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8 as the general provision, also from the fact that liability of an influential person under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) has not found noteworthy implementation by courts, it may be concluded that the regulation of an individual case for tortious offence under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) has low practical worth.

In conclusion to the main objective of the thesis, the liability under Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) is tortious and states the same purpose as the liability under Law of Obligations Act § 1043 and § 1045 (1) 8. Commercial Code § 167¹ (1) and § 289² (1) does not stipulate expanding possibilities for the application of the liability of the influential person. Even though these provisions have not been implemented noteworthy by Estonian courts, the purpose of these provisions is noble. Considering today's business environment in Estonia, where using dispossessed persons as formal managers of the trading company where as the real manager controls the real decision making inside of the company and also cases, where influential stakeholder misuse their influence for their own gain, the liability standard of the influential person is essential. The author of this master thesis hopes that the presented analysis of the prerequisites of the liability of an influential persons, is helpful for implementation of this liability standard in future by Estonian courts.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Brüggermeier, G. Die Einflussnahme auf die Verwaltung einer Aktiengesellschaft: Zur Struktur und zum Verhältnis der §§ 117 und 317 AktG. – Aktiengesellschaft 1988/IV, SS 93-102.
2. Gadow, W., Heinichen, E. Aktiengesetz Großkommentar. 4. Neubearbeitung Auflage. Berlin: de Gruyter Recht 2005.
3. Goette, W., Habersack, M., Kalss, S. Münchener Kommentar zum Aktiengesetz. 3. Auflage, 2. Band. München: C. H. Beck 2008.
4. Griffin, S. Problems in the Identification of a Company Director. – Northern Ireland Legal Quarterly. Vol. 54, Issue 1, Spring 2013, pp 43-58.
5. Hüffer, U. Aktiengesetz. 53. Band, 10. Auflage. München: C. H. Beck 2012.
6. Henssler. Gesellschaftrecht. 62. Band, 2. Auflage. München: C.H Beck 2014.
7. Kairjak, M. Faktilise ühingujuhi karistusõiguslik vastutus. – Juridica 2011/VII, lk 540-547.
8. Kalle, E., Aarma, A. Teadustöö alused. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool 2003.
9. Kingisepp, M. Kahjuhüvitis postmodernses deliktiõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2002.
10. Krebs, P. Sonderverbindung und au außerdeliktische Schutzpflichten. München: C.H Beck 2000.
11. Lahe, J. Süü deliktiõiguses. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2005.
12. Laidvee, N. Directors' Duties and Liability in Estonia. – Annex to Study on Directors'Duties and Liability, pp 221-265.
13. Madisson, K. Duties and liabilities of company directors under German and Estonian law: a comparative analysis. Research No. 7. Riga Graduate School of Law 2012.
14. Madisson, K. *et al* Juhatus liikme vastutus. Tallinn: Äripäeva kirjastus 2014.
15. Merimaa, M. Äriseadustik. Kommentaarid, selgitused, arvamused. Tallinn: Kirjastus Ilo 2007.
16. Mikli, S. Faktilise ühingujuhi tsiviilõiguslik vastutus. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2013.
17. Narits, R. Õiguse entsüklopeedia. Õigusteaduse õpik. 2. täiendatud ja parandatud trükk. Tallinn: Juura 2007.

18. Noonan, C., Watson, S. The nature of shadow directorship: ad hoc statutory intervention or core company law principle? – *Journal of Business Law*, 2006, pp 763-798.
19. Nõmm, I. Käibekohustuste rikkumisel põhinev deliktiõiguslik vastutus. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2013.
20. Nõmm, I. Puhtmajanduslik kahju ja selle hüvitamine deliktilise vastutuse korral. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2007.
21. Ots, M. Äriühingu juhtorgani liikme vastutus äriühingu võlausaldaja ees. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2006.
22. Pupkova, J. Faktilise juhatuse liikme vastutus äriühingu maksuvõla eest. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikooli Õigusakadeemia 2013.
23. Saare, K. Esindusorgani liikme käitumise omistamisest eraõiguslikule juriidilisele isikule seoses vastutuse küsimusega. – *Juridica* 2003/X, lk 673-683.
24. Sootak, J. Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
25. Spindler, G., Stilz, E. Kommentar zum Aktiengesetz. 2. Auflage, Band 1. München: C. H. Beck 2010.
26. Tamm, K. Piiratud vastutusega äriühingu juhtorgani liikme deliktivastutus. Bakalaureusetöö. Tallinn: Tartu Ülikooli õigusinstituut 2006.
27. Tampuu, T. Deliktiõigus võlaõigusseaduses. Üldprobleemid ja delikti üldkoosseisul põhinev vastutus. – *Juridica* 2003/II, lk 71-82.
28. Tampuu, T. Deliktiõiguslik vastutus teise isiku tekitatud kahju eest. – *Juridica* 2003/VII, lk 464-474.
29. Tampuu, T. Lepinguvälised võlasuhted. 3. täiendatud ja muudetud trükk. Tallinn: Juura 2012.
30. Tiivel, T. Äriühingu juhtorgani liikme kohustused ja vastutus. Magistritöö. Tartu: Tartu Ülikooli õigusteaduskond 2004.
31. Varul, P. *et al* (koost.) Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006.
32. Varul, P. *et al* (koost.) Võlaõigusseadus III. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2009.
33. Voigt, H.C. Haftung aus Einfluss die Aktiengesellschaft (§§ 117, 309, 317 AktG). München: C.H Beck 2003.
34. Volens, U. Usaldusvastutus kui iseseisev vastutussüsteem ja selle avaldumisvormid. Doktoritöö. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2011.

35. Vutt, M. Aktsionäri kahju hüvitamise nõue aktsiaseltsi ja selle juhtorgani liikmete vastu. – *Juridica* 2012/II, lk 90-100.
36. Vutt, M. Shareholder's Derivative Claim – Does Estonian Company Law Require Modernisation? – *Juridica International* 2008/XV, pp 76-85.
37. Zweigert, K., Kötz, H. Introduction to comparative law. 3. Revised edition. Oxford: Claredon Press 1995.
38. Zöllner, W., Noach, U. Kölner Kommentar zum Aktiengesetz. 2. Band. 3. Auflage. Carl Heymanns Verlag: 2012.

Kasutatud normatiivmaterjal

39. Notarite infosüsteemi ja õigusregistritega seotud seaduste muutmise seadus. - RT I 2007, 67, 413.
40. Riigivastutuse seadus. - RT I, 13.09.2011, 11.
41. Saksamaa aktsiaseltsiseadus Aktiengesetz BGB1. I S. 1089 - BGB1. I S. 2586. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/aktg/>, 01.03.2014.
42. Saksamaa aktsiaseltsiseadus Aktiengesetz 1937 RGBI. I. S. 107 – BGBI. I. S. 1089. Arvutivõrgus: <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=dra&datum=1937&page=231&size=45>, 01.04.2014.
43. Saksamaa tsiviilseadustik Bürgerliches Gesetzbuch BGB1. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738 -BGB1. I S. 3719. Arvutivõrgus: <http://www.gesetze-im-internet.de/bgb/index.html>, 01.04.2014.
44. Suurbritannia äriseadustik *Companies Act* 2006. Arvutivõrgus: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents>, 01.04.2014
45. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. - RT I 2002, 35, 216 ... RT I, 13.03.2014, 103.
46. Võlaõigusseadus. - RT I 2001, 81, 487 ... RT I, 29.11.2013, 4.
47. Äriseadustik. - RT I 1995, 26, 355 ... RT I, 21.03.2014, 21.
48. Äriseadustiku muutmise seadus. - RT I 2005, 57, 449.

Kasutatud muud allikad

49. Madisson, K., I. Murula. Omanik käsib juht vastutab? Arvutivõrgus: <http://www.sorainen.com/et/Publications/legal-blogs/2341/omanik-kasib-ja-juht-vastutab>, 01.04.2014.

50. Kuul, M. Hulgifirma juhid jäid ostujuhile pistise pakkumises süüdi. – ERR Uudiste Portaal 04.03.2014. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/09fc58c7-dc44-461a-8127-6150cd992779>, 01.04.2014.
51. Kuul, M. Rimi endist juhti kahtlustatakse üle 600 000 euro suuruse pistise võtmises. – ERR Uudiste Portaal 23.01.2014. Arvutivõrgus: <http://uudised.err.ee/v/eesti/85aca8d3-ac07-401d-8774-05f69d78c4ca>, 01.04.2014.
52. Seletuskiri "Äriseadustiku muutmise seaduse" eelnõu 552 II juurde. Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?op=emsplain2&content_type=text/html&page=mgetdoc&itemid=050690012, 01.04.014.
53. Seletuskiri "Notarite infosüsteemi ja õigusregistritega seotud seaduste muutmise seaduse" eelnõu 105 SE juurde. Arvutivõrgus: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=62d8835b-2106-fac7-8995-3c1b2c13c976&>, 01.04.2014.

Kasutatud kohtupraktika

Eesti kohtupraktika

54. HMK 12.02.2013, 2-12-27637.
55. RKTk 3-2-1-123-05.
56. RKTk 3-2-1-39-05.
57. RKTk 3-2-1-41-05.
58. RKTk 3-2-1-6-06.
59. RKTk 3-2-1-64-05.
60. RKTk 3-2-1-67-03.
61. RKTk 3-2-1-6-06.
62. RKTk 3-2-1-7-10 .
63. TMK 03.06.2010, 2-09-63460.
64. TlnRnk 20.09.2013, 2-12-27637.
65. TrtRnk 28.06.2012, 2-08-13193.
66. VMK 20.06.2008, 2-08-15369.

Saksamaa kohtupraktika

67. BGH, 21.12.1979 – II ZR 244/78.
68. BGH 04.03.1985 – II ZR 271/83.
69. BGH 10.11.1986 – II ZR 140/85.

70. BGH 22.06.1992 – II ZR 178/90.
71. BGH 20.03.1995 – II ZR 205/94.
72. LG München 21.06.2013 – LSK 2014/100302.
73. OLG Düsseldorf 25.06.1981 – ZIP 81/847.
74. OLG Bremen 28.05.2001 – FHZivR 48, 5508.
75. OLG Frankfurt, 06.07.2010 – BeckRS.
76. OLG Koblenz 03.04.2003 – BeckRS 2013, 13494.
77. OLG Wien 22.12.1994 – FHZivR 42, 5481.

Suurbritannia kohtupraktika

78. Lord (Liquidator of Rosshill Properties Ltd) v Sinai Securities Ltd & Ors, 21.06.2004. [2004] B.C.C. 986.
79. Re Hydrodan (Corby) Ltd, 17.09.1993. [1994] B.C.C 161.
80. Re Kaytech International plc. Potier v Secretary of State for Trade and Industry, 30.11.1998. [1999] B.C.C. 390.
81. Re Unisoft Group Ltd (No. 2), 08.06.1993. [1994] B.C.C. 766;
82. Secretary of State for Trade and Industry v Deverell, 21.12.1999. [2000] B.C.C. 1057.
83. Ultraframe (UK) Ltd v Fielding (No. 2), 27.07.2005. [2006] F.C.R. 17.

Kasutatud lühendid

AG	Saksamaa aktsiaselts <i>Aktiengesellschaft</i>
AktG	Saksamaa aktsiaseltsiseadus <i>Aktiengesetz</i>
BGB	Saksamaa tsiviilseadustik <i>Bürgerliches Gesetzbuch</i>
BGH	Saksamaa Ülemkohus <i>Bundesgerichtsof</i>
BGHZ	Saksamaa ülemkohtu tsiviilkolleegium
CA	Suurbritannia äriseadustik <i>Companies Act</i>
GmbH	Saksamaa piiratud vastutusega äriühing <i>Gesellschaft mit beschränkter Haftung</i>
HMK	Harju maakohus
OLG	Liidumaa kõrgeim kohus <i>Oberlandesgericht</i>
RKTK	Riigikohtu tsiviilkolleegium
RvastS	Riigivastutuse seadus
TlnRnk	Tallinna Ringkonnkohus
TMK	Tartu maakohus
TsÜS	Tsiviilseadustiku üldosa seadus
VMK	Viru maakohus
VÕS	Võlaõigusseadus
ÄS	Äriseadustik

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Olivia Kranich,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose “Vastutus osaühingu või aktsiaseltsi kahjustamise eest ühingu tegevuse mõjutamise kaudu”, mille juhendaja on *dr. iur.* Urmas Volens,
 - 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 05.05.2014